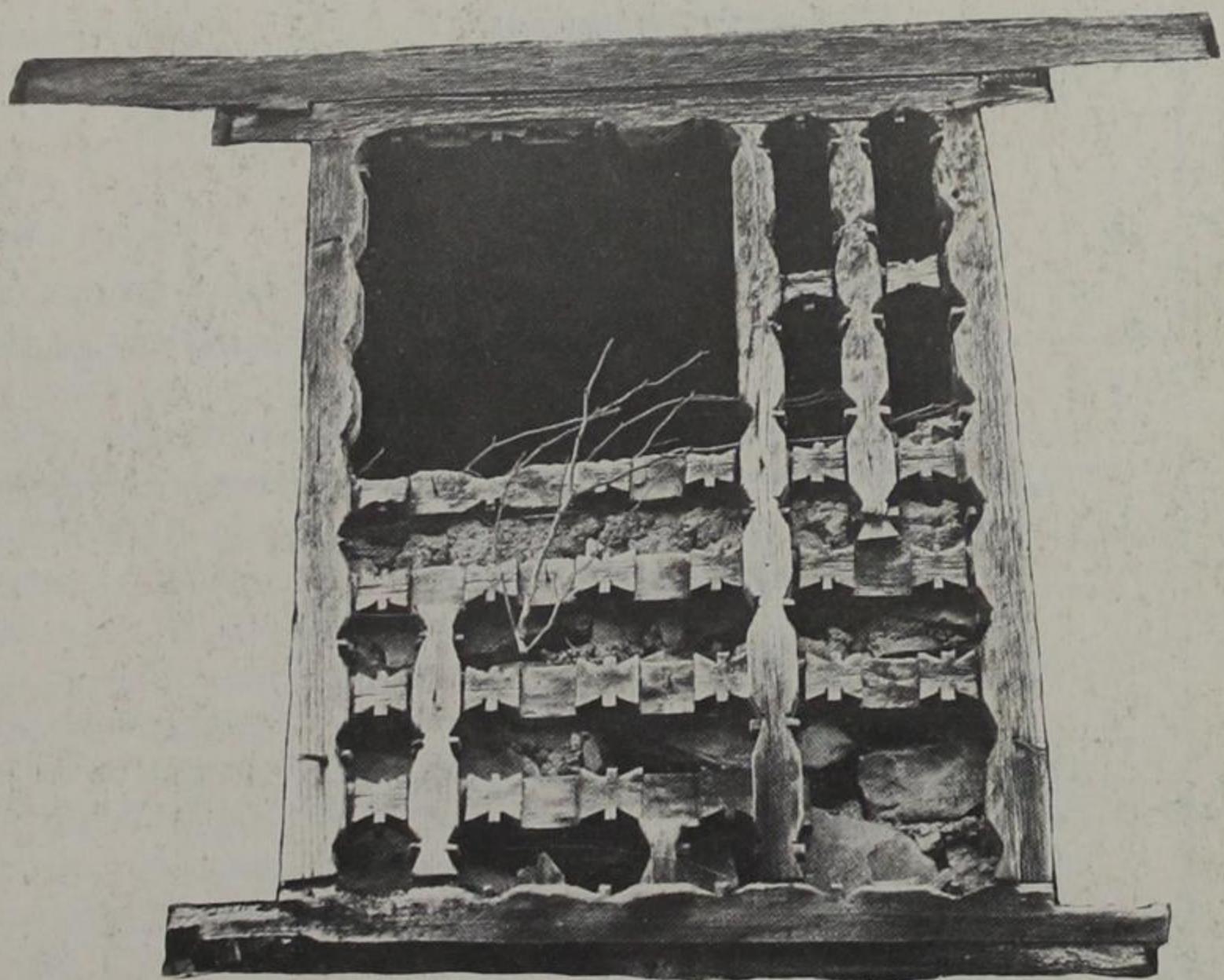

ΑΡΜΟΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

αρμολόι

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Έκδιδεται από συντακτική έπιτροπή
με τή συμπαράσταση τής Προοδευτικής Ένωσεως
Πυρσόγιαννης

Υπεύθυνοι Σύνταξης
Βασίλης Παπαγεωργίου
Γιώργος Κουρλός

Επιμέλεια - Σελιδοποίηση
Κλέαρχος Τσαουσίδης

Γραφεία Περιοδικοῦ
Β. Κωνσταντίνου 42 - τηλ. 229.321 - Λάρισα

Έτησια συνδρομή:

Έσωτερικοῦ δρχ. 250
Έξωτερικοῦ δολ. 20

Αλληλογραφία - Εγγραφές
συνδρομητῶν καὶ
έμβασματα:

Θανάσης Παπαγεωργίου
Βασ. Κωνσταντίνου 42
Λάρισα

Φωτοστοιχειοθεσία
INTERFOT O.E.

Άριστείδου 10-12
Αθήνα Τηλ. 3237.518 - 3221.428

Φωτογράφηση - μοντάζ

Γ. Κόκκορης I. Μπλάνας O.E.
Ανδρομάχης 51 - Χαροκόπου Καλλιθέα
Αθήνα Τηλ. 9592.039

Εκτύπωση

Χ. Παπαδόπουλος
Βουλιαγμένης 312

Αθήνα

Περιεχόμενα

	σελ.
Απόπειρα (τῆς Σύνταξης)	3
Ξεκινήσαμε (Τό μουσεῖο τῆς Πυρσόγιαννης)	4
Μεταξύ μας (τῆς Σύνταξης)	6
Πολιτιστικές έκδηλωσεις στήν Πυρσόγιαννη (12-17 Αύγουστου)	7
Πυρσογιαννίτικα παράθυρα	10
Τατουάζ, ή τό κέντημα τῆς σάρκας	24
Τό νεοδημοτικό τραγούδι (Συνέντευξη μέ τόν Άλέκο Κιτσάκη)	30
Τό παζάρι τῆς Κόνιτσας (Απόσπασμα ἀπό τό βιβλίο τοῦ Γιάννη Λυμπερόπουλου «Παζαριοῦ ἀνατομῆ»)	35
Από τά βάσανα τῶν παλιῶν μαστόρων (τοῦ Άν. Εύθυμιου)	39
Ειδήσεις	41
Ο δρόμος ..... ἔνα σήριαλ .....—Μπράβο τους.— Οι δῆμοι ν' ἀναφέρουν τίς πολιτιστικές ἀνάγκες τους.— Ο Σύνδεσμος Πυρσογιαννίτῶν Ιωαννίνων.— Τό γλέντι τοῦ συλλόγου.— Τόν εύχαριστοῦμε.— Λογοδοσία Διοικητικοῦ Συμβουλίου 1977 τῆς Προοδευτικῆς "Ένωσης Πυρσόγιαννης.—	
Γράμματα - Κριτικές	44

ἀπόπειρα ...

Η έμμονή στήν παράδοση χωρίς єνα πνευματικό παρόν –ὅπως καλή ώρα στόν τόπο μας– καταντᾶ τέχνασμα πού ἐξυπηρετεῖ ἄλλους «σκοπούς».

Πρέπει νά ἀναζητήσουμε τή λαϊκή παράδοση ἀνάμεσα στούς ζωντανούς και ὅχι ἀνάμεσα στούς πεθαμένους. Πρέπει νά τήν ἀναζητήσουμε ἔξω ἀπό τούς νεκρικούς σωρούς τῶν κατασημάτων «λαϊκῆς τέχνης», ἔξω ἀπό τίς πολυθόρυβες και ἀνώδυνες ἐκδόσεις παραδοσιακῆς μαρτυρίας, ἔξω ἀπό τά tou-ριστικά «λαογραφικά μουσεῖα» πού τοποθετοῦν τούς σημερινούς θεατές κάτω ἀπό τό βλέμμα μιᾶς ἀνερέθιστης σιωπῆς.

Καλή και ἄγια ἡ συγκέντρωση και ἡ συντήρηση τῆς παράδοσης, ἀλλά μέχρι τώρα διαλέγουν τά θνησιγενή τῆς στοιχεῖα και ὑπάρχουν «κάποιοι» πού τά χρησιμοποιοῦν γιά νά κατασκευάζουν τούς νοσταλγικούς της ρόλους και νά διαμορφώνουν τά γοῦστα και τά μοντέλα μιᾶς κοινωνικῆς κατηγορίας.

Στήν τωρινή ἐποχή ἔνας λόγος πού δέ συγκινεῖ, ἀπλούστατα δέν ἀκούγεται. Και ὅταν λέμε συγκινεῖ, ἐννοοῦμε προκαλεῖ ἐρεθισμούς και ζυμώσεις στίς ἀνθρώπινες σχέσεις και δημιουργεῖ στηρίγματα ἀντίστασης στούς δογματισμούς (όποιουςδήποτε δογματισμούς) πού καθημερινά μᾶς «θωπεύουν». Αύτόν ἀκριβῶς τό λόγο πρέπει νά ἀναγνωρίσουμε και νά χρησιμοποιήσουμε.

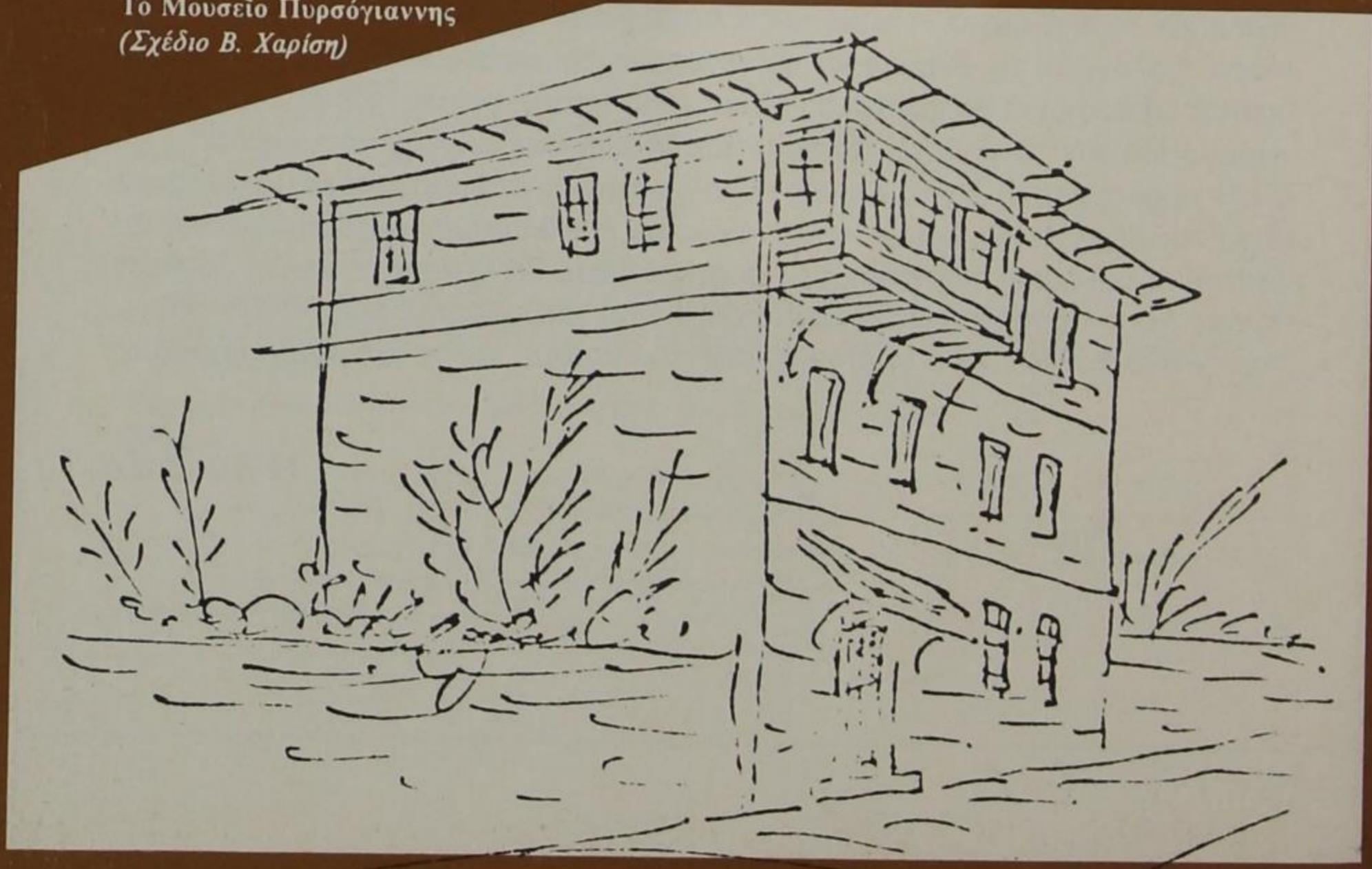
· Η Σύνταξη

Ξεκινήσαμε ...

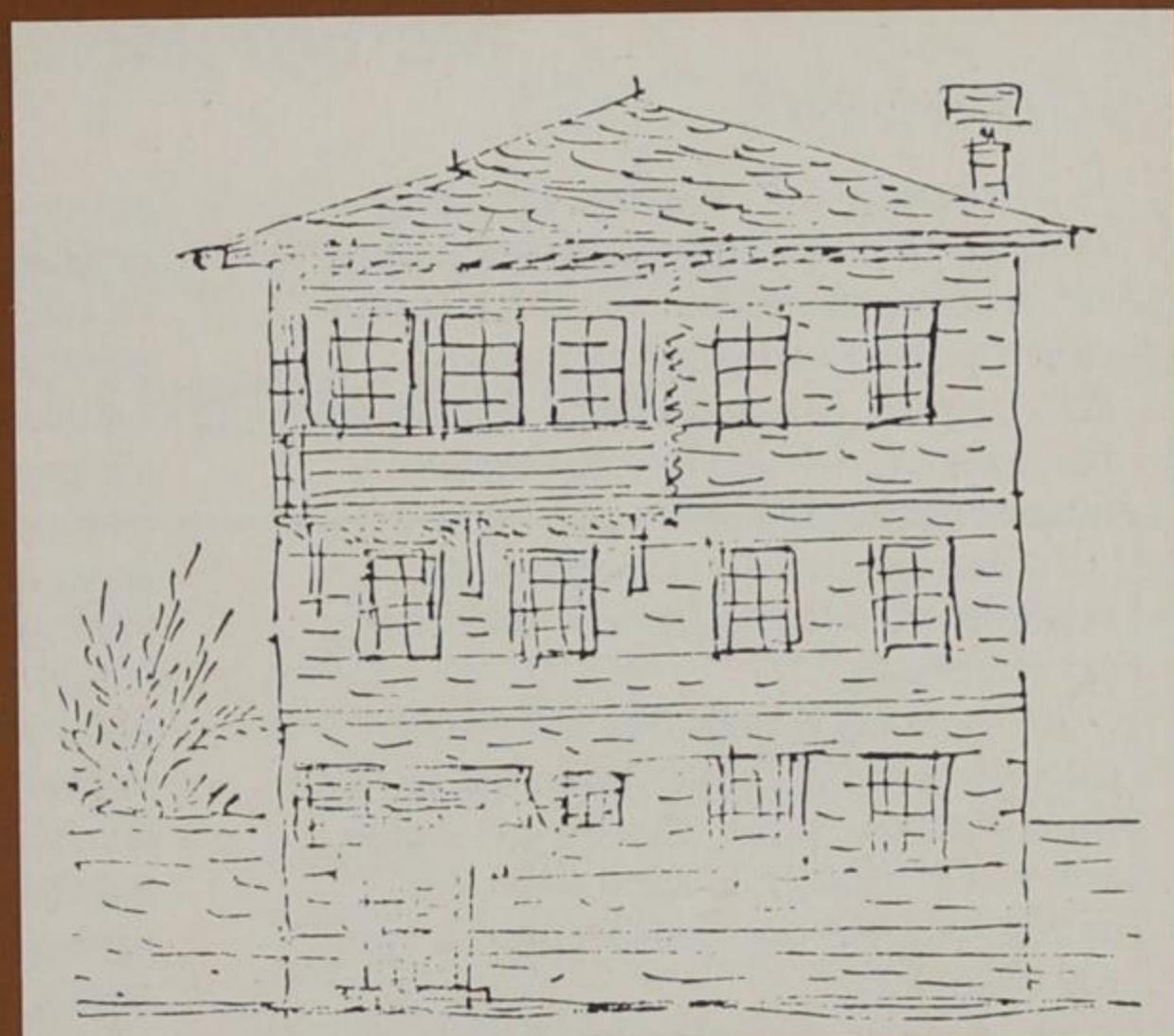
Τό Μουσείο λαϊκής ζωῆς και τέχνης -είχαμε ξαναγράψει- θά τό φκιάσουμε γιατί μποροῦμε και τό θέλουμε. Τώρα είμαστε έτοιμοι. Σέ λίγες μέρες ξεκινάμε. Μέ τήν πρωτοβουλία τοῦ χωριανοῦ μας Κώστα Φρόντζου, δημάρχου Ιωαννίνων και προέδρου τῆς Ε.Η.Μ. και τήν άφιλοκερδή συνεργασία τοῦ άρχιτέκτονα Β. Χαρίση, τά σχέδια ολοκληρώθηκαν. Ας σπεύσουμε όλοι στό κάλεσμα τῆς ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ πού πήρε τή μεγάλη άπόφαση γιά τό φκιάξιμο τοῦ Μουσείου. Μαστόροι παλιοί και νέοι άνασκουμπωθεῖτε· νέοι τοῦ τόπου μας μαζέψτε τά μανίκια νά κουβαλήσουμε λάσπη και πέτρες· φίλοι και συγχωριανοί τής ξενιτιᾶς βοηθεῖστε άπλοχερα και δυνατά. Τούτη τήν ανοιξη θά στηθεῖ τό πιό τρανό πανηγύρι δουλιᾶς πού γνώρισε τό χωριό μας. Σκοπός μας είναι τό Μουσείο νά άποτελέσει χῶρο έρευνας και άφορμή γιά στοχασμό, σημασίας εύρυτερης άπό αύτή πού όριζουν τά συγκεκριμένα ιστορικά πλαίσια.

Η Σύνταξη

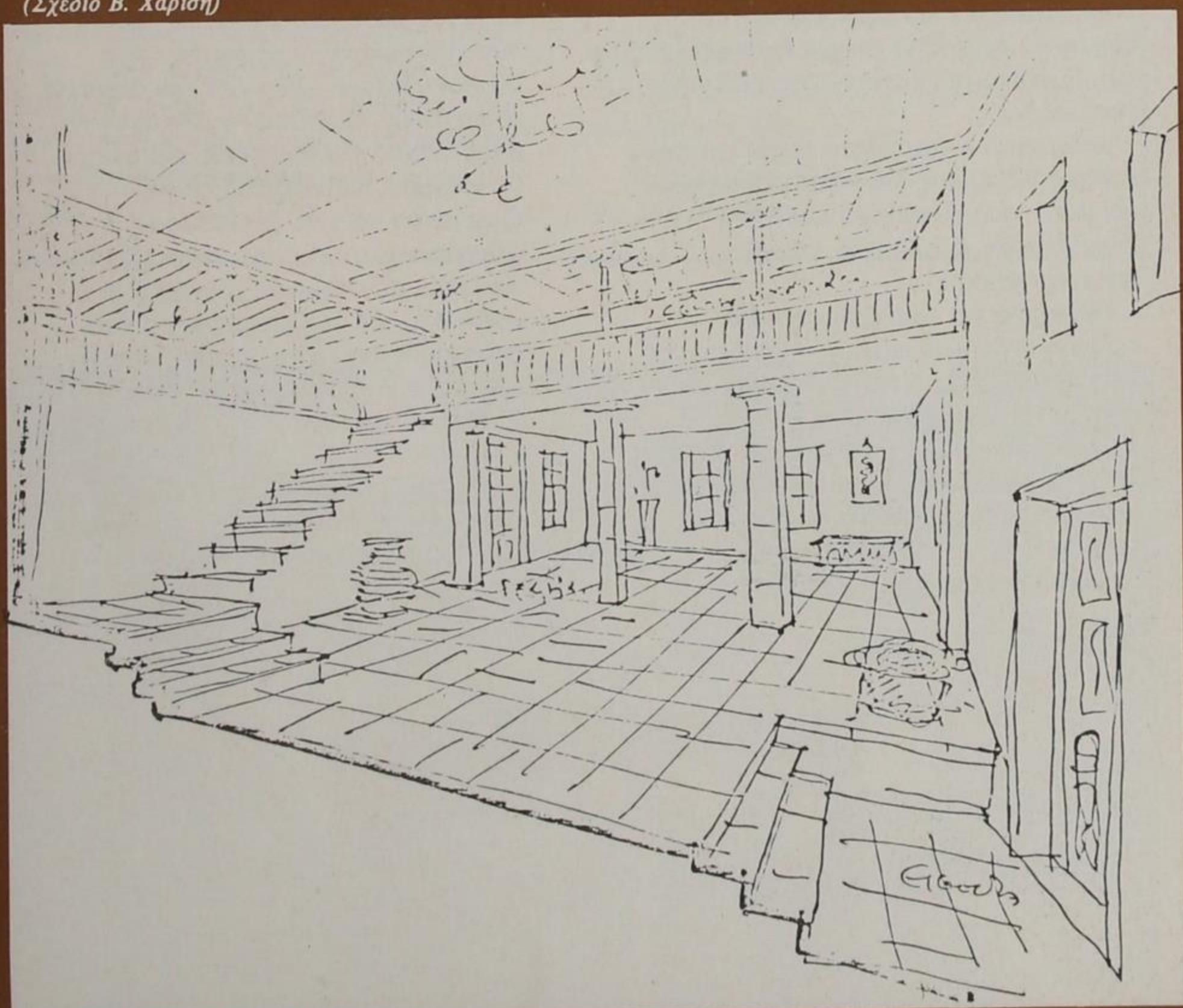
Τό Μουσείο Πυρσόγιαννης
(Σχέδιο Β. Χαρίση)

Κύρια οψη του Μουσείου
(Σχέδιο Β. Χαρίση)

Εσωτερικό είσοδου του Μουσείου
(Σχέδιο Β. Χαρίση)

Μεταξύ μας.....

Η σύνταξη τοῦ Αρμολόι δέ μίλησε ποτέ γιά τά οικονομικά προβλήματα και τίς άντιξοες συνθήκες πού άντιμετωπίζει στήν τακτική ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ.

Είναι γνωστό, ἄλλωστε, ὅτι οἱ συνδρομές τῶν ἀναγνωστῶν μας δέν καλύπτουν οὔτε τό μισό τῶν ἐξόδων μας.

Τά ύπόλοιπα είναι προσωπική μας συμβολή καὶ δέν εἶχαμε ποτέ αὐταπάτες γιά ἀπόσθεση.

Τό Αρμολόι βγαίνει ἀπό ἀγάπη καὶ φροντίδα γιά τήν Πυρσόγιαννη καὶ τά γύρω Μαστοροχώρια. Εἴμαστε μιά παρέα ἀπό εἰκοσι ἄτομα πού ἔχουμε τό ἴδιο μεράκι, τήν ἴδια δημιουργική ἀγωνία γιά τόν τόπο μας.

Τό Αρμολόι, ἃς τό ξαναποῦμε, δημιουργήθηκε καὶ ἔξακολουθεῖ νά ύφισταται χάρη στίς συνεχεῖς παροχές καὶ τή συλλογική ἐργασία τῆς ἔκδοτικῆς του ὁμάδας.

Αὕτη είναι ἡ ταυτότητα μας. Πράγματα καθαρά γιά ὅσους δέν «καταλαβαίνουν» καὶ γιά ὅσους ἐπιμένουν μέσα στή νοητική τους βραδύτητα, νά μᾶς παρερμηνεύουν.

Πρόκειται γιά διευκρίνηση μόνο ἀφορμή στάθηκαν κάποιες «ύποδειξεις» καὶ «προσφορές» –τόν τελευταῖο καιρό γιά οικονομική βοήθεια.

Εἰπώθηκαν κουβέντες ὅπως «...ἐντάξει ρέ παιδιά (προσοχή, ἔχει σημασία ἡ λέξη παιδιά) ώραία τά μεράκια σας...., ώραία ἡ δουλειά σας... ἀλλά βάλτε καμιά διαφήμηση νά καλύψετε τά ἔξοδα σας

κάντε καμιά αἴτηση γιά ἐπιχορήγηση..., διαθέτουμε τυπογραφεῖα καὶ μποροῦμε νά σᾶς ἐνισχύσουμε...» καὶ μερικά παρόμοια.

Ποιοί είναι αύτοί; Οἱ περισσότεροι γνωστοί γιά τίς μέχρι σήμερα ἄοκνες προσπάθειες τους νά μεταβάλουν τόν κοινωνικό μας χῶρο σέ περιβάλλον «ἐπιπήρησης».

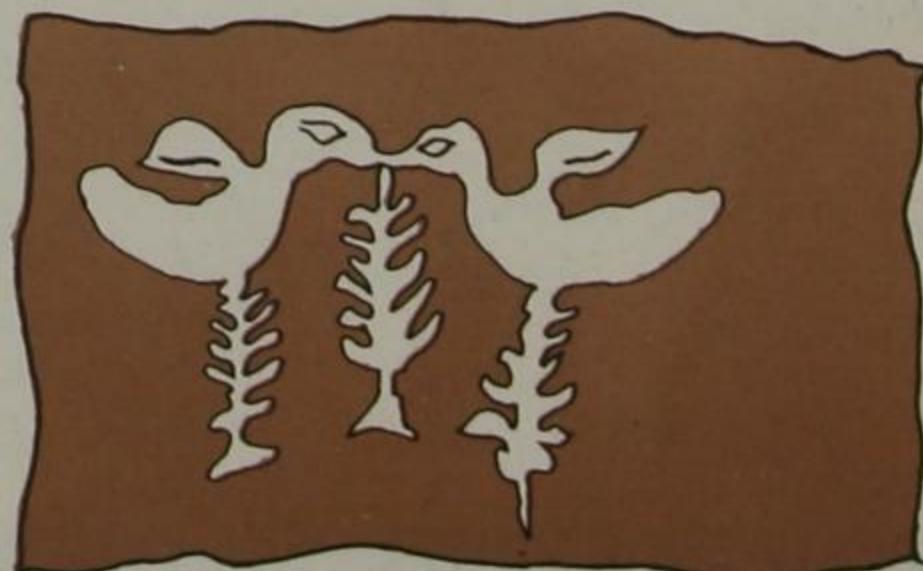
Κάποιες ἐφημερίδες, περιοδικά καὶ ἔκδοτικοί οἶκοι (μέ δόνομα καὶ μαζική παραγωγή), πού κουμαντάρουν ίδεολογικά τόν τόπο καὶ ἀναδεικνύουν πρόσωπα, μέ τό ἀζημίωτο φυσικά κάποια μαγαζιά τῆς Αθήνας (γκαλερί λαϊκῆς τέχνης) πού πουλοῦνε ἀντίκες γιατί γνωρίζουν καλά, ὅτι ὁ κόσμος τιμᾶ συνήθως αύτό πού χάνει· κάποιοι πανεπιστημιακοί «έρευνητές» πού συγκεντρώνουν ύλικό (γιά τήν ἀκρίβεια οἱ φοιτητές τους) καὶ «συνθετικά» τό ἀποστεώνουν σέ ἔκδόσεις ρουτίνας.

Πράγματι, ἀρνηθήκαμε κάθε διαφήμηση καὶ μᾶς ἀποκάλεσαν ἀλαφροίσκιωτους. Στήν ἔκδοτική «πιάτσα» δέ στέκεσαι εύκολα στά πόδια σου, ἀν δέν ἀπλώσεις τό χέρι ζητιανεύοντας τά «ψίχουλα» κάποιων εἰδικῶν τῆς «προστασίας».

Αύτά τά ψίχουλα είναι ἀρκετά νά σου βουλώσουν τό στόμα (δηλαδή νά τό βουλώσεις μόνος σου), καὶ νά τό γυρίσεις στό τσιάμικο.

Αλισθερίσι είναι αύτό καὶ δίνεις ὅ,τι παίρνεις. Ο νοῶν, νοείτω.

Η σύνταξη

Καλοκαίρι 1979

12-17 Αύγουστου

Πολιτιστικές έκδηλώσεις στήν Πυρσόγιαννη

Η έπιτυχία των περσινῶν πολιτιστικῶν έκδηλώσεων στήν Πυρσόγιανη καθιέρωσε καί μονιμοποίησε τό θεσμό, ὅχι μόνο στήν έπαρχία μας ἀλλά καί στόν εὐρύτερο Ἡπειρωτικό χῶρο.

Στά πλαισια αὐτῆς τῆς προοπτικῆς, ἡ δυναμική ποιότητα τῶν έκδηλώσεων δέν πρέπει νά ἔξανεμιστεῖ σέ τουριστική συνάντηση ἀλλά νά ἀποτελέσει χῶρο μελέτης τῆς πολιτιστικῆς μας φυσιογνωμίας.

Γι' αὐτό δεχόμαστε μέ θέρμη τή συνεργασία ὅλων τῶν σχετικῶν ὀργανισμῶν, καθώς καί ὁμάδων ἡ ἀτόμων πού έκδηλώνουν ἐνδιαφέρον γιά τό σκοπό αὐτό.

Η διακήρυξη αὐτή τῶν «ἀνοιχτῶν πυλῶν» πιστεύουμε ὅτι θά βρεῖ ἀνταπόκριση ἀπό τήν πολιτεία.

Τό ύπουργεῖο Πολιτισμοῦ, ὁ ΕΟΤ, ἡ νομαρχία Ἰωαννίνων πρέπει νά μᾶς συνδράμουν οἰκονομικά καί μάλιστα τώρα, ὅσο εἶναι καιρός, ὅσο ἀναπνέουν οἱ ἐνθουσιασμοί καί τά ὄράματα.

Ο χαρακτηρισμός «ἄθλος» γιά τή διοργάνωση καί τό παράτολμο οἰκονομικό ἀνοιγμα τῶν περσινῶν έκδηλώσεων ἀποτελεῖ κυριολεξία.

Η πολιτεία ἔχει καθῆκον καί πρέπει νά μᾶς βοηθήσει.

Σκέψεις

Πολλά είναι τά προβλήματα που έχουμε νά άντιμετωπίσουμε ξεκινώντας τήν προσπάθειά μας γιά τίς φετεινές πολιτιστικές έκδηλώσεις.

Μέ έπικεφαλῆς τήν **Προοδευτική "Ενώση** καί μέ τήν ένεργητική βοήθεια καί συμμετοχή τής Κοινότητας Πυρσογιάννης, τῶν Συνδέσμων Πυρσογιαννιτῶν 'Ιωαννίνων καί 'Αθήνας, τοῦ περιοδικοῦ «Αρμόλοι» καί ὅλων τῶν χωριανῶν, πρέπει νά έχουμε σά στόχο τά έξῆς:

- α)** Πολιτιστική προσφορά στούς χωριανούς, ντόπιους καί παροικοῦντες καί στούς κατοίκους τῶν γύρω χωριῶν.
- β)** Προσφορά στήν ίστορία τοῦ τόπου καί συγκεκριμένα στή μελέτη καί ἀποκρυπτογράφησή της.
- γ)** Προσπάθεια γιά εύαισθητοποίηση τῶν παροικιῶν στά προβλήματα καί στίς ἀνάγκες τῶν χωριῶν μας.
- δ)** Προσπάθεια γιά δυναμικότερη ἐπικοινωνία καί συνεργασία μέ τίς γειτονικές κοινότητες.

"Όλα αὐτά πᾶνε μαζί, χωρίς κανένα νά ἔρχεται πρῶτο η δεύτερο.

'Από τήν ἄλλη πλευρά, τά μειονεκτήματα είναι πολλά· ὅπως ή ἔλλειψη ἔργων ύποδομῆς, ή μεγάλη ἀπόσταση ἀπό τήν 'Αθήνα καί ή ἔλλειψη οἰκονομικῆς σύμπαραστασῆς.

"Αν ὅμως λάβουμε ύπόψη ὅτι τά μειονεκτήματα αὐτά ύπηρχαν ἀπό τήν πρώτη χρονιά καί ξεπεράστηκαν, τότε μποροῦμε νά κλείσουμε μέ τήν έξῆς σκέψη:

Μέχρι τώρα πετύχαμε χάρη στό πεῖσμα καί στίς δυνατότητες ὅλων τῶν χωριανῶν μας.

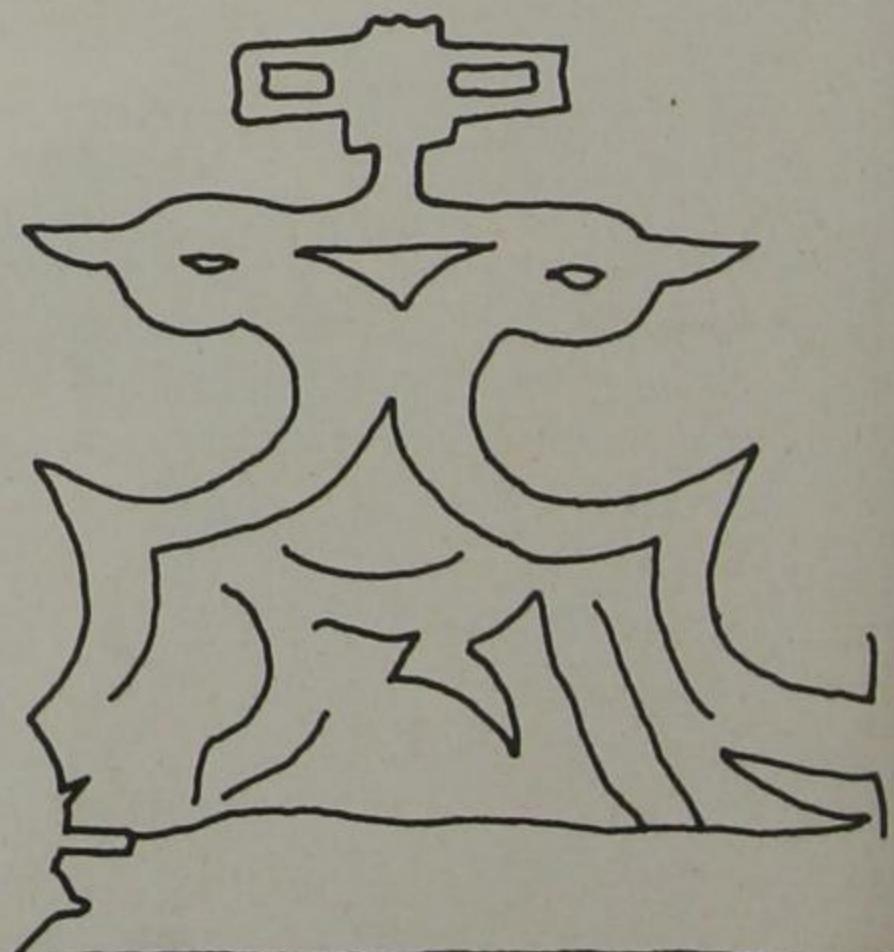
Τώρα ύπάρχει ἄλλο ἔνα –ἀνεκτίμητο— συστατικό τής ἐπιτυχίας γιά τά χρόνια που ἔρχονται. **Η ἐμπειρία τής πρώτης πετυχημένης διοργάνωσης.**

Κι ας έχουμε κατά νοῦ ὅτι, ὅπως είναι σήμερα τά πράγματα ἀπό τή μεριά τῆς πολιτείας, ἐνδεχομένως νά στηριχτοῦμε ἀποκλειστικά καί μόνο στίς δυνάμεις μας. Νά σκεφτοῦμε λύσεις καί νά πασχίσουμε γιά τά πάντα μέ τήν πιό μεγάλη προσοχή καί τήν πιό μεγάλη ἔνταση. Γιατί ἀληθινή ἐπένδυση γιά μᾶς είναι ν' ἀσχολεῖσαιό ἴδιος μέ τήν προκοπή σου.

Θά πρέπει ἀκόμα νά μάθουμε πώς ἀγαπώντας τόν τόπο μας, δέ θά πεῖ ὅτι τόν βοηθοῦμε.

'Εγκαταλείποντας τήν αὐταρέσκεια τῶν μικροδωρεῶν, θά πρέπει νά περάσουμε στό στάδιο τής προσπάθειας καί τής συνέπειας.

Είναι ή τελευταία εύκαιρία νά ἀνοίξουμε τόν δρίζοντα τής ἐλπίδας καί νά σταματήσουμε τόν ἐπελαύνοντα θάνατο.

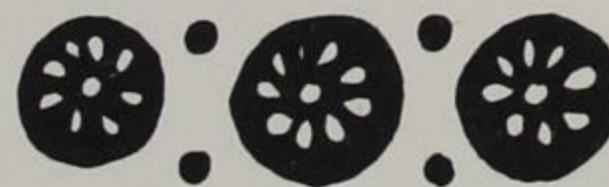
Πρόγραμμα έκδηλώσεων

12-17 Αύγουστου 1979 στήν Πυρσόγιαννη

Μέχρι στιγμῆς -χωρίς ν' ἀποκλειστοῦν καὶ ἄλλες έκδηλώσεις- προγραμματίσαμε τίς παρακάτω:

1. "Εκθεση μέ θέμα τά έργαλεῖα τῶν μαστόρων τῆς πέτρας. Θά έκτεθοῦν έργαλεῖα καὶ φωτογραφίες.
2. 'Αναπαράσταση ἀπό νέους καὶ παλιούς μαστόρους τοῦ παλιοῦ ἔθιμου «μπαξίσια ἢ μανδηλώματα». Πρόκειται γιά τή συνήθεια τῶν μαστόρων νά ύποδέχονται μέ τραγούδια καὶ σκωπτικούς διαλόγους τά δῶρα τοῦ σπιτονοικούρη καὶ τῶν συγγενῶν του.
3. "Εκθεση μέ θέμα τά παλιά πυρσογιαννίτικα σπίτια. Θά έκτεθοῦν φωτογραφίες καὶ σκίτσα τῶν σπιτιῶν πού σήμερα δέν ύπάρχουν.
4. "Εκθεση μέ πίνακες ζωγραφικῆς Πυρσογιαννιτῶν καὶ Ἡπειρωτῶν ζωγράφων.
5. Θεατρική παράσταση.
6. Τοπικό πανηγύρι.

‘Η
συνδρομή
σας.

Καί κάτι πού ἀσφαλῶς ἐνδιαφέρει ὅλους. 'Η ἐτήσια συνδρομή ἀπό 140 δρχ. ἔγινε **250** δρχ.

"Ισως φανεῖ κάπως ἀκριβή, ἀλλά ἂν σκεφτεῖ κανείς τίς ἀλλεπάληλες αὐξήσεις τῆς τιμῆς τοῦ χαρτιοῦ, δέν μπορεῖ παρά νά τή δικαιολογήσει.

Διευκρινίζουμε πώς τό περιοδικό μας **στηρίζεται** στή δική σας συνδρομή.

'Υπενθυμίζουμε, ὅτι οἱ συνδρομές σας πρέπει νά στέλνονται στή διεύθυνση:

Θανάσης Παπαγεωργίου

Περιοδικό ΑΡΜΟΛΟΙ

Βασ. Κων/νου 42, ΛΑΡΙΣΑ

Γιά περισσότερες πληροφορίες τηλεφωνεῖστε στό 041-229321.

Πυρσογιαννίτικα παράθυρα

Η λαϊκή άρχιτεκτονική της Ήπειρου άνήκει, άπό τήν πλευρά τῆς δομῆς και τῆς μορφολογίας της, στὸν κορμό τῆς βορειοελλαδικῆς άρχιτεκτονικῆς, ἀνεξάρτητα ἀπό όρισμένες ιδιομορφίες πού παρουσιάζει. Αὐτό βέβαια συμβαίνει και σὲ ἄλλες περιοχές ὅπου τὰ ίδιαιτερα χαρακτηριστικά καθορίζουν μιά τοπική άρχιτεκτονική (Καστοριά, Βέροια, Σιάτιστα, Άμπελάκια, Πήλιο, Μυτιλήνη, Θράκη κτλ.). Τά ύλικά τῆς δομῆς είναι τὰ ίδια: ἡ πέτρα και τόξο, μέ τή διαφορά ὅτι στήν Ήπειρο ἡ πέτρα κυριαρχεῖ γιατί ἀφθονεῖ στήν περιοχή. Γεωλογικά, τά πετρώματα τῆς Ήπειρου είναι σχιστολιθικά σέ μεγάλο βαθμό και είναι εύκολη ἡ ἐξόρυξη τους. Η προμήθεια τοῦ ξύλου γίνεται ἀπό τά δάση τῆς ἐπαρχίας Κονιτσῆς ἡ τοῦ Ζαγορίου (πού φτάνουν μέχρι τό Περτούλι, σέ ἔκταση 350.000 στρεμμάτων περίπου).

Παράθυρο ἀπό τό Μπατσκέικο σπίτι (19ος αἰώνας).

Τό βορινό παράθυρο, πουλάκι
μου ἀνδρομάχη, κλεῖστο καλά
γιατί θά μοῦ κρυώσεις ...

(ἀπόσπασμα ἀπό γράμμα
πυρσογιαννίτη μάστορα στή
γυναικά του).

Μικρό ἄνοιγμα ύπογείου στό σπίτι τοῦ Κα-
ρακώστα (1859).

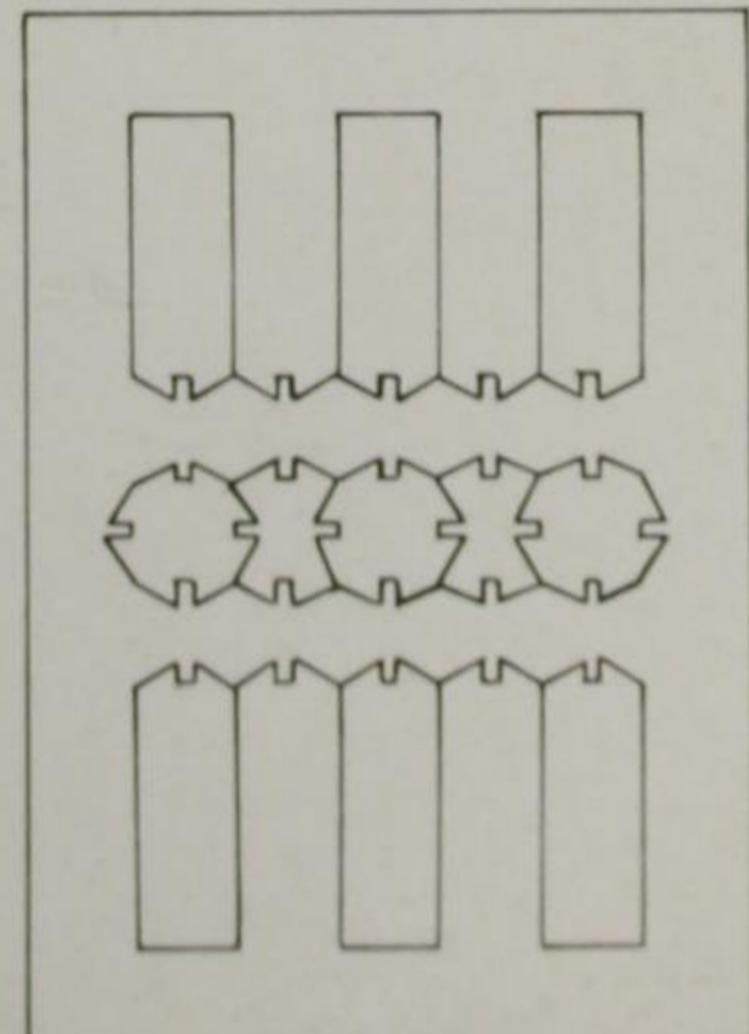
Χαρακτηριστικά στοιχεῖα τοῦ πυρσογιαννίτικου σπιτιοῦ.

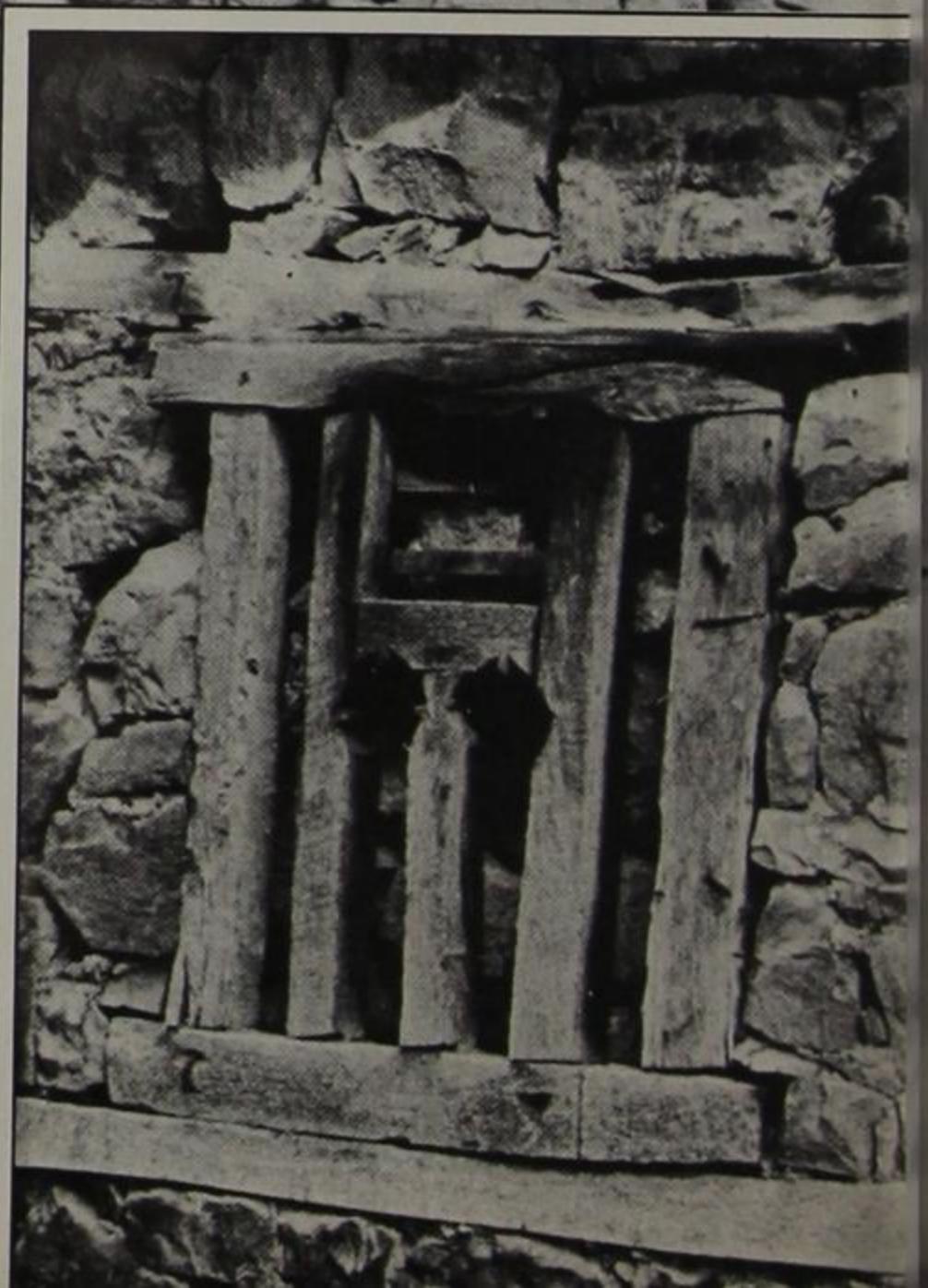
Τό παλιό ἡπειρώτικο σπίτι (18ος αἰώνας) ἔχει καθαρά ἀμυντικό χαρακτήρα. Ἡ μιά καὶ μοναδικὴ εἰσοδος στὸν κύριο δύκο του δφείλεται σὲ λόγους προστασίας τῶν κατοίκων του. Ἡ τοποθέτηση τῆς είσοδου μέσσα ἀπό τὸν κύριο δύκο τοῦ σπιτιοῦ (πρός τὴν αὐλὴ καὶ τὸ ὑπόλοιπο σπίτι) εἶναι θεληματική καὶ ὅχι τυχαία. Τό γεγονός ὅτι συναντᾶται στὶς λίγες κατασκευές τῆς παλιᾶς Πυρσογιαννῆς πού σώθηκαν ὡς τὸν τελευταῖο πόλεμο (Παγναίικο σπίτι, Σουρλέικα ἢ Κυρά-Μάνας) δικαιολογεῖται ἀπό τὶς εἰδικές συνθῆκες τῆς ἐποχῆς.

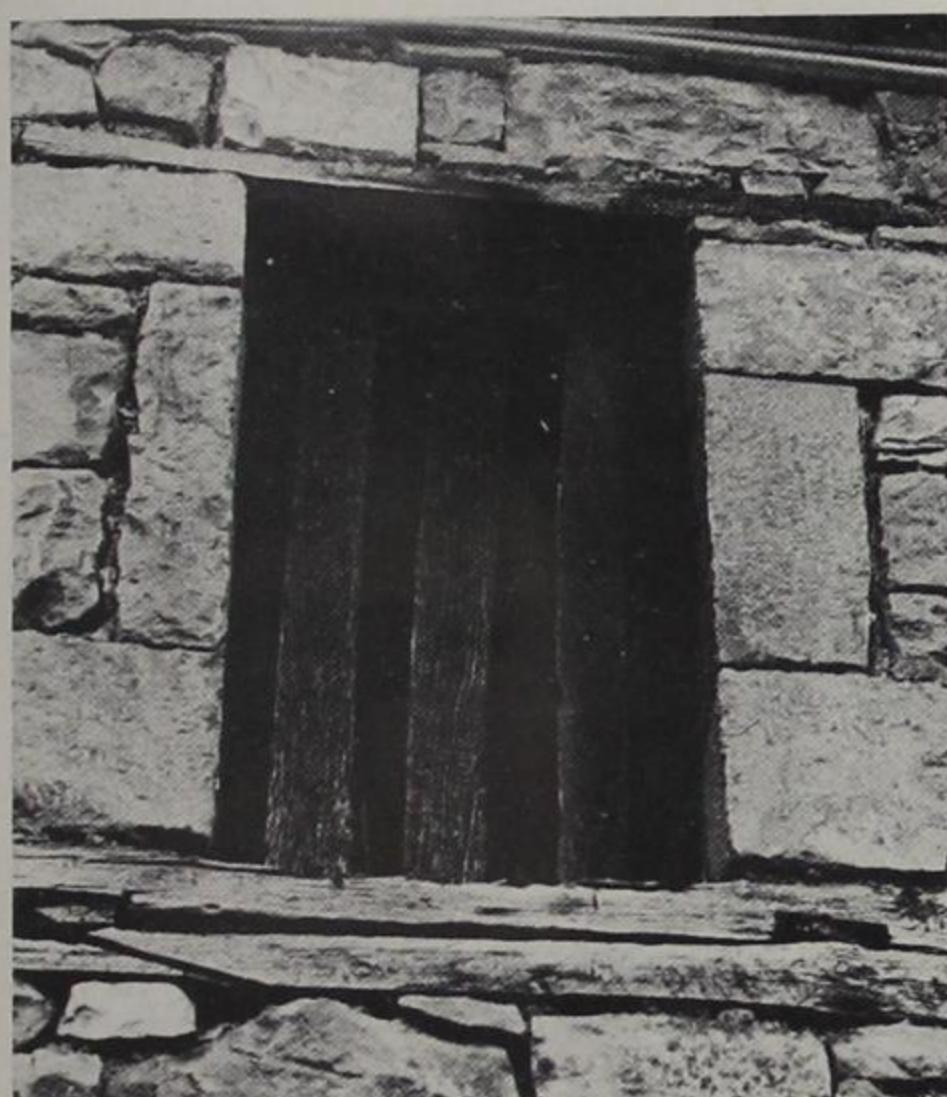
Πράγματι, κάτι πού ἐνισχύει τὴν ἀποψη αὐτή εἶναι οἱ πολεμίστρες στὴν κύρια εἰσοδο τοῦ σπιτιοῦ. Πρόκειται γιά μικρά ἄνοιγμα μὲ ἐξωτερικές διαστάσεις 5 ἐπὶ 30 ἑκατοστά, σχεδόν ἀθέατα ἀπό τὴν αὐλὴ. Ἔσωτερικά, τό ἄνοιγμα μεγαλώνει τόσο, πού ἀρκοῦσε σὲ ἕναν ἀνθρώ-

Καινούριο παράθυρο ἀπό τὸ κιόσκι στὴν διασταύρωση τῆς ἑθνικῆς ὁδοῦ πρός τὴν Πυρσόγιαννη.

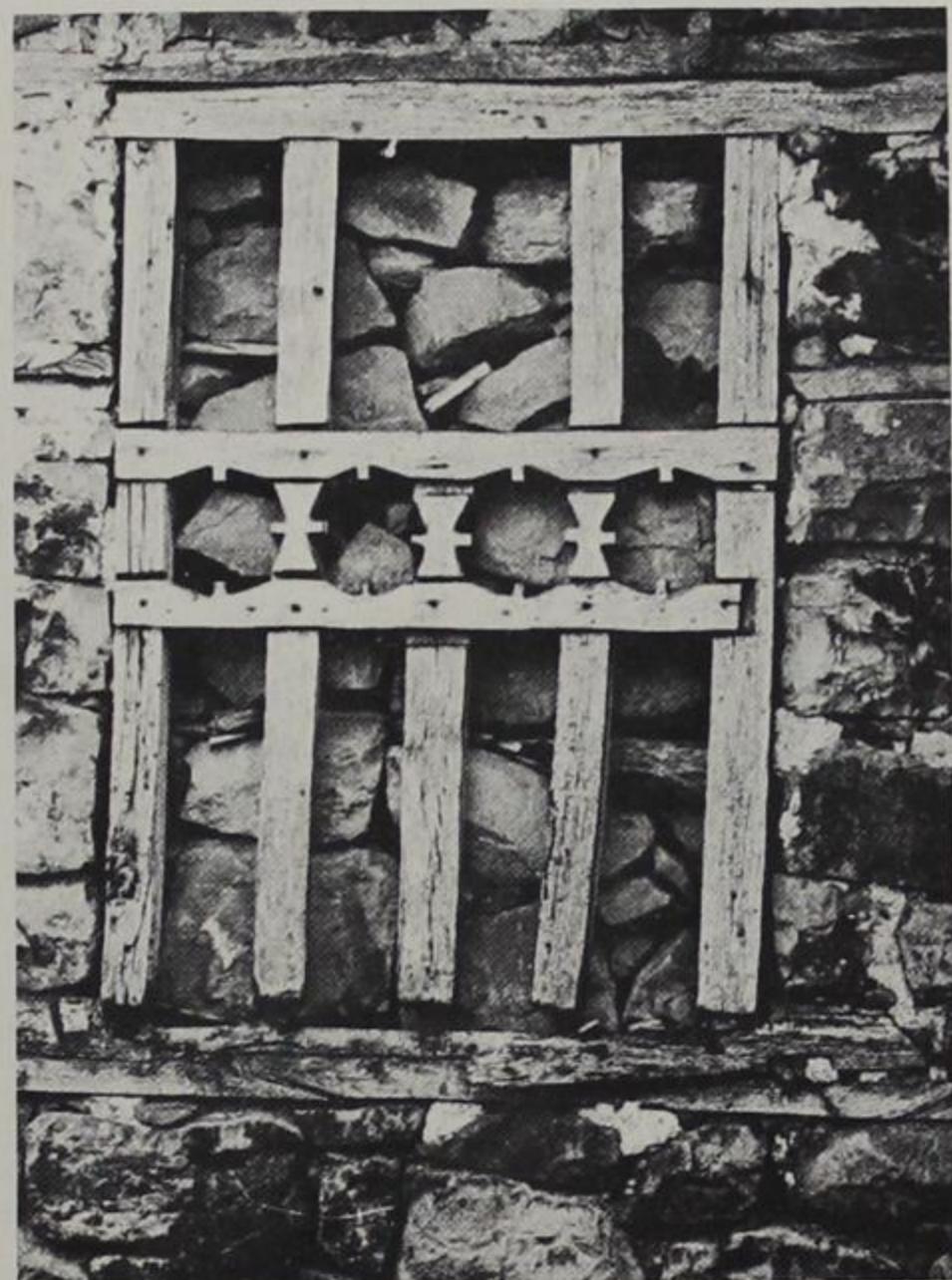
Τό σχέδιο ἔκανε ὁ Θανάσης Παπαγεωργίου.

Παράθυρο στό σπίτι του Καρακώστα (1859).

Παράθυρο στό Ζατσάδικο (Γ. Αλεξίου) σπίτι (19ος αιώνας).

Παράθυρο ἀπό τό Παπαδημητρέικο σπίτι (1869), μέ ξύλινο καφασωτό.

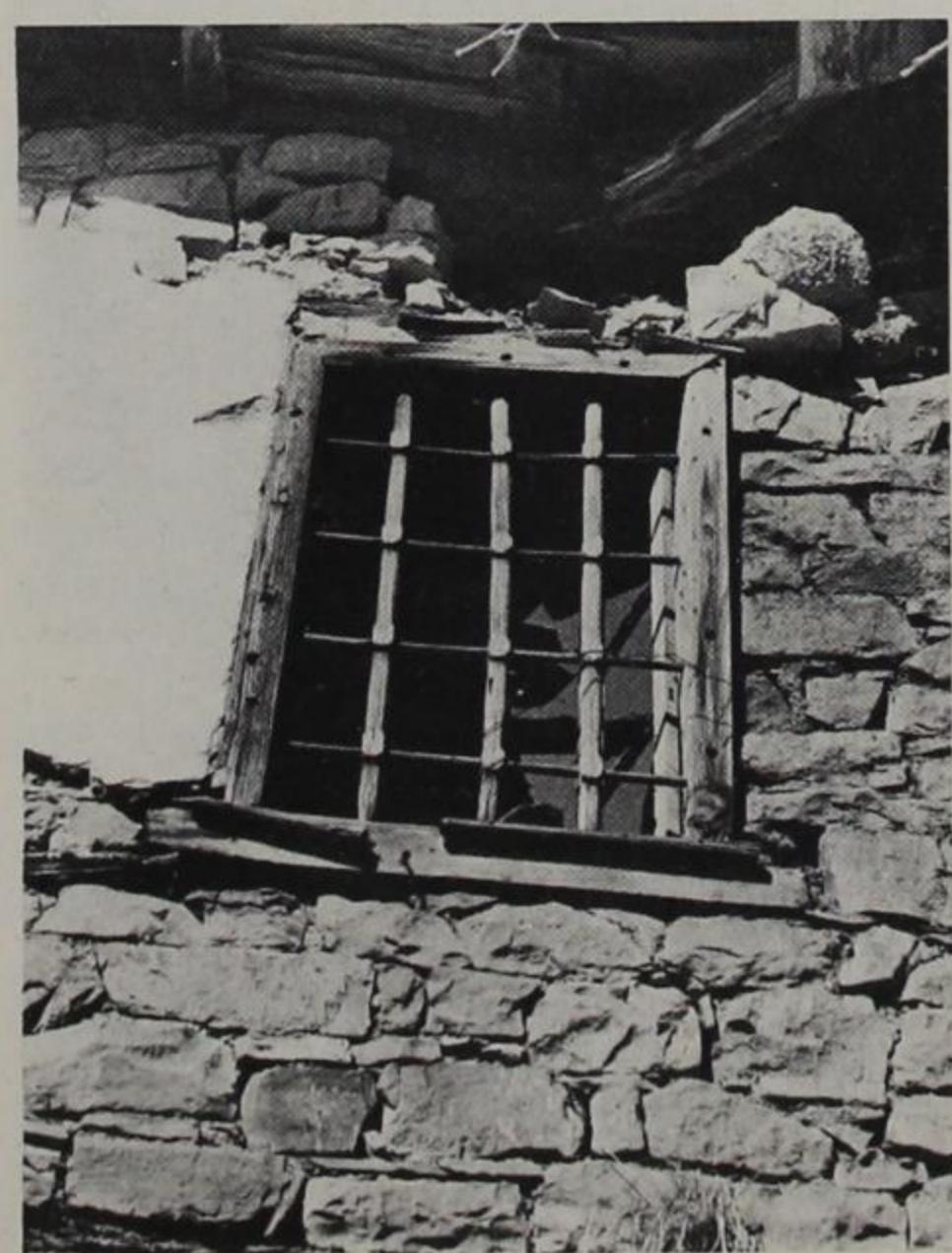
← Τοιχοποία καί παλιό παράθυρο ἀπό τό Τσου-

βαλάδικο σπίτι (18ος αιώνας).

πο νά ἐποπτεύει καί φυσικά νά ἀμύνεται μέ τό
ὅπλο του.

Πολεμίστρες συναντοῦμε δεξιά καί ἀριστερά
τῆς τοιχοποίιας καί σπάνια πάνω ἀπό τήν εἰσοδο.
Στό παλιό Σουρλέικο σπίτι ύπηρχε ἔνα ἄνοιγμα
(ζεματίστρα) πάνω ἀπό τήν εϊσοδο, ἀπ' ὅπου
ἔριχναν καυτό λάδι ἡ βραστό νερό. Ἡ μοναδι-
κή πολεμίστρα πού ἀκόμη σώζεται, καί μάλιστα
σέ καλή κατάσταση, βρίσκεται στό Γκουντέικο
σπίτι (ἔτος κατασκευῆς 1856). Τά ύπόγεια (κα-
τώγια) φωτίζονται ἀπό μικρότερα ἄνοιγματα
(φεγγίτες) ἐξωτερικά βλέπουμε μιάν ὄριζόν-
τια σχισμή πλαισιωμένη συνήθως ἀπό ξύλο,
πού διευρύνεται στό μέσα μέρος τοῦ τοίχου.

Τά παράθυρα ἀπουσιάζουν ἀπό τήν κύρια εϊ-
σοδο, γεγονός πού ἐνισχύει τόν ἀμυντικό χαρα-
κτήρα τῶν κατασκευῶν σέ ὅλο τό 18ο αιώνα καί
στό πρώτο μισό τοῦ 19ου. Γενικά, ὅλα τά παρά-
θυρα ἔχουν μείωση τοῦ πλάτους τους πρός τά
ἔξω. Αύτό δημιουργεῖ μιάν ἐνδιάμεση βαθμίδα
φωτισμοῦ ἀνάμεσα στό σκοῦρο τοῖχο καί τή θέα.
Σίγουρα ὅμως γίνεται γιά μεγαλύτερη ἀσφάλεια
τοῦ σπιτιοῦ καί διατηρεῖ πάντα τόν ἀμυντικό χα-

Παράθυρα από τό Ζγολομπάδικο σπίτι (19ος αιώνας) με ξύλινα καφασωτά.

ρακτήρα, τόσο στούς έπιδρομεῖς (ληστές, τουρκαλβανικά ἀποσπάσματα), ὅσο και στό βαρύ κλίμα τῆς Ἡπείρου.

Θά προσέξουμε ότι ὁ ἀμυντικός χαρακτήρας τῶν κατασκευῶν στά Μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας συνεχίζεται ως τό 1850 περίπου. Πρόκειται γιά ιδιομορφία τῆς περιοχῆς και ὀφείλεται στό γεωγραφικό γειτόνεμα με τήν Ἀλβανία. Ἡ προνομιακή μεταχείρηση τῶν Τουρκαλβανῶν ἀπό τήν ὄθωμανική διοίκηση δημιουργεῖ ἀνασφάλεια και διαρκή κίνδυνο γιά τίς βόρειες περιοχές τῆς Ἡπείρου.

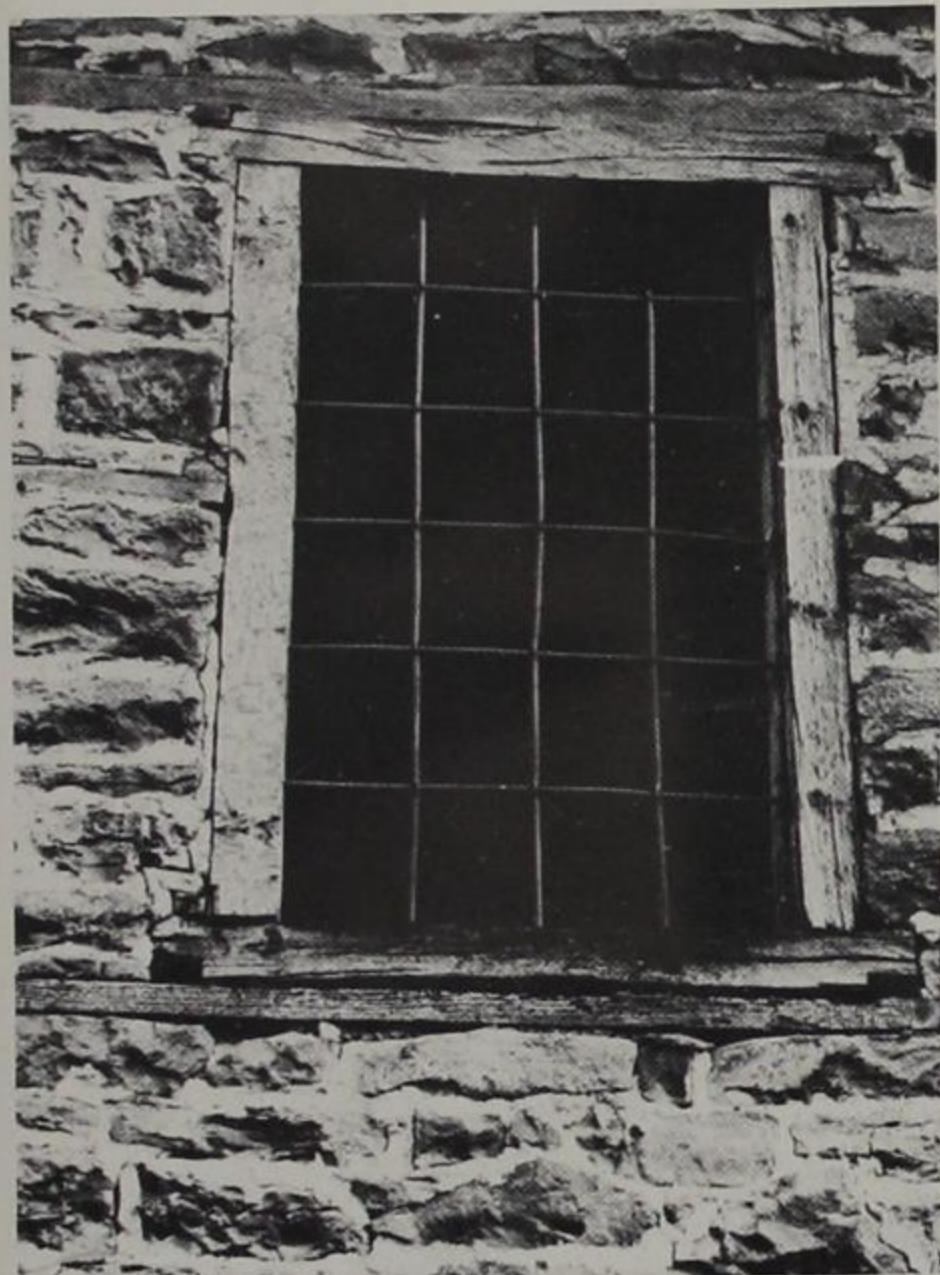
Οι Τουρκαλβανοί λυμαίνονται σκληρά τήν περιοχή και σέ κάθε κρίση τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας προβάλλουν αὐτονομιστικά αἰτήματα και ἀγνοοῦν τίς διαταγές τῆς Πύλης. Τά ὄθωμανικά στρατεύματα δέν κατόρθωνταν νά διεισδύσουν παρά μέ έπιφύλαξη και ύποψία στά μέρη ἐκεῖνα. Τά Μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας δεινοπάθησαν σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας ἀπό τίς ληστρικές έπιδρομές και τίς ἔκτακτες φορολογίες τῶν Τουρκαλβανῶν.

«Διά τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ γράμματος δηλοποιοῦμεν οι ύπογεγραμμένοι (προεστῶτες τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης) ὅτι εἰς τούς προτητερινούς ἀπερασμένους χρόνους ὅπου ἡτον εἰς ἀνυποταγήν τά μέρη ταῦτα, διά νά ἔτρεξαν πολλές καταχρήσεις, μεγάλα ἔξοδα και πολλοὶ χαλασμοί εἰς τό βιλαέτι μας και ἐπειδή δέν ἦχαμεν προλάθει νά ἡμεθα ἡνωμένοι και ἐν σῶμα δέν ἡμπόρεσε νά γίνη καμμία ἀπάντησις εἰς τά εἰρημένα δεινά ... 1834 Ιουνίου 9».

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ - Ε. ΣΟΥΡΛΑ (ἀρχείο Γιάννη Σούρλα).

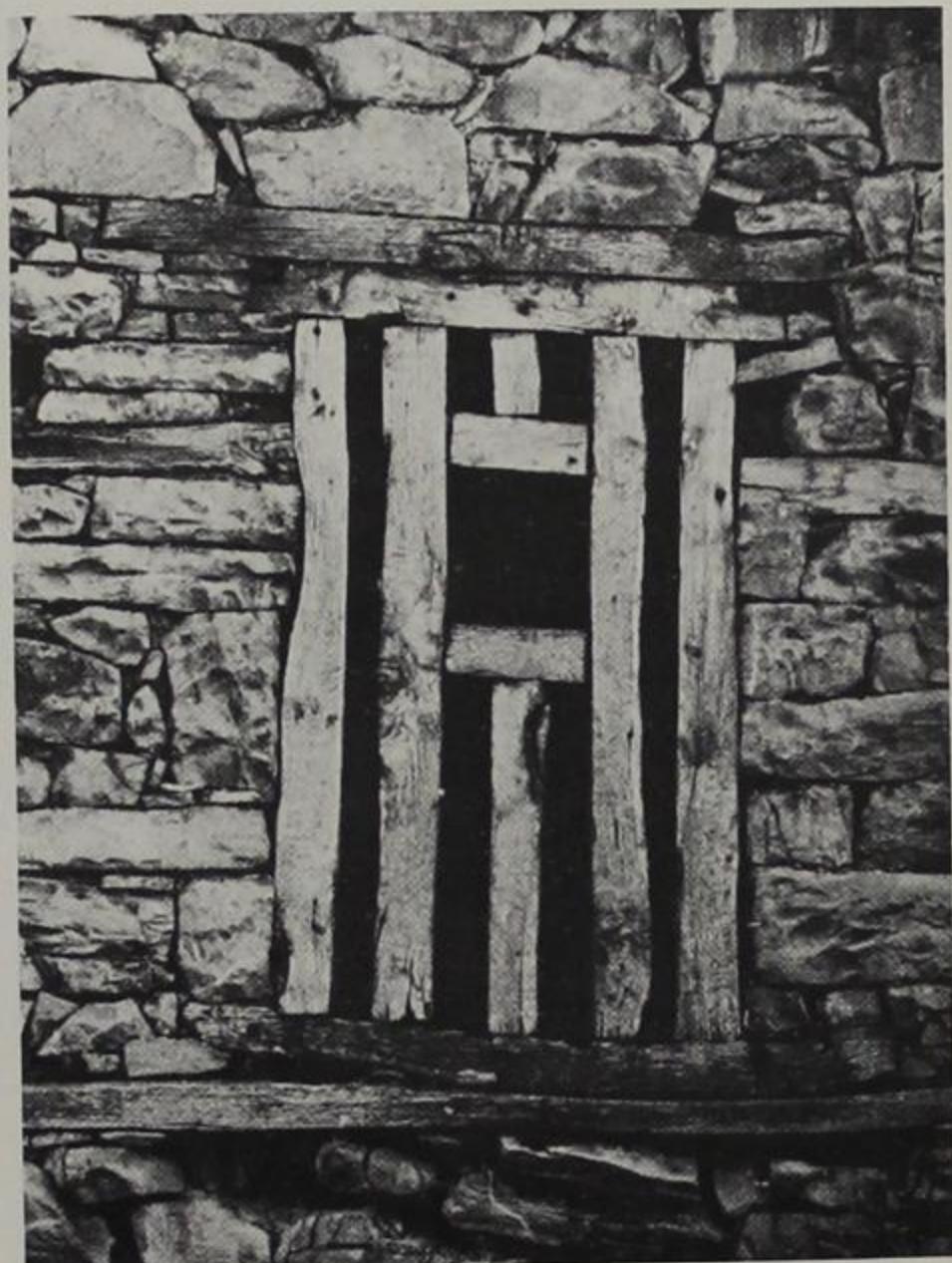
Τό παραπάνω ἀπόσπασμα ἀπό τήν ἀπόφαση τῶν προεστῶν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἀποδεικνύει τό μέγεθος τῆς ἀναρχίας πού ἐπικρατεῖ στήν περιοχή.

Αὐστριακός διπλωμάτης τῆς ἐποχῆς παρατηρεῖ ὅτι οι Τουρκαλβανοί «έμυκτήριζον κάθε νόμο και τάξι» και ὁ βεζίρ Μεχμέτ Ρεσίτ Πασάς μέ έπιστολή στούς προεστούς τοῦ Καζά Κονίτσης ύποσχεται «νά ἐκτελεῖ γλυκυτέραν διοίκησιν».

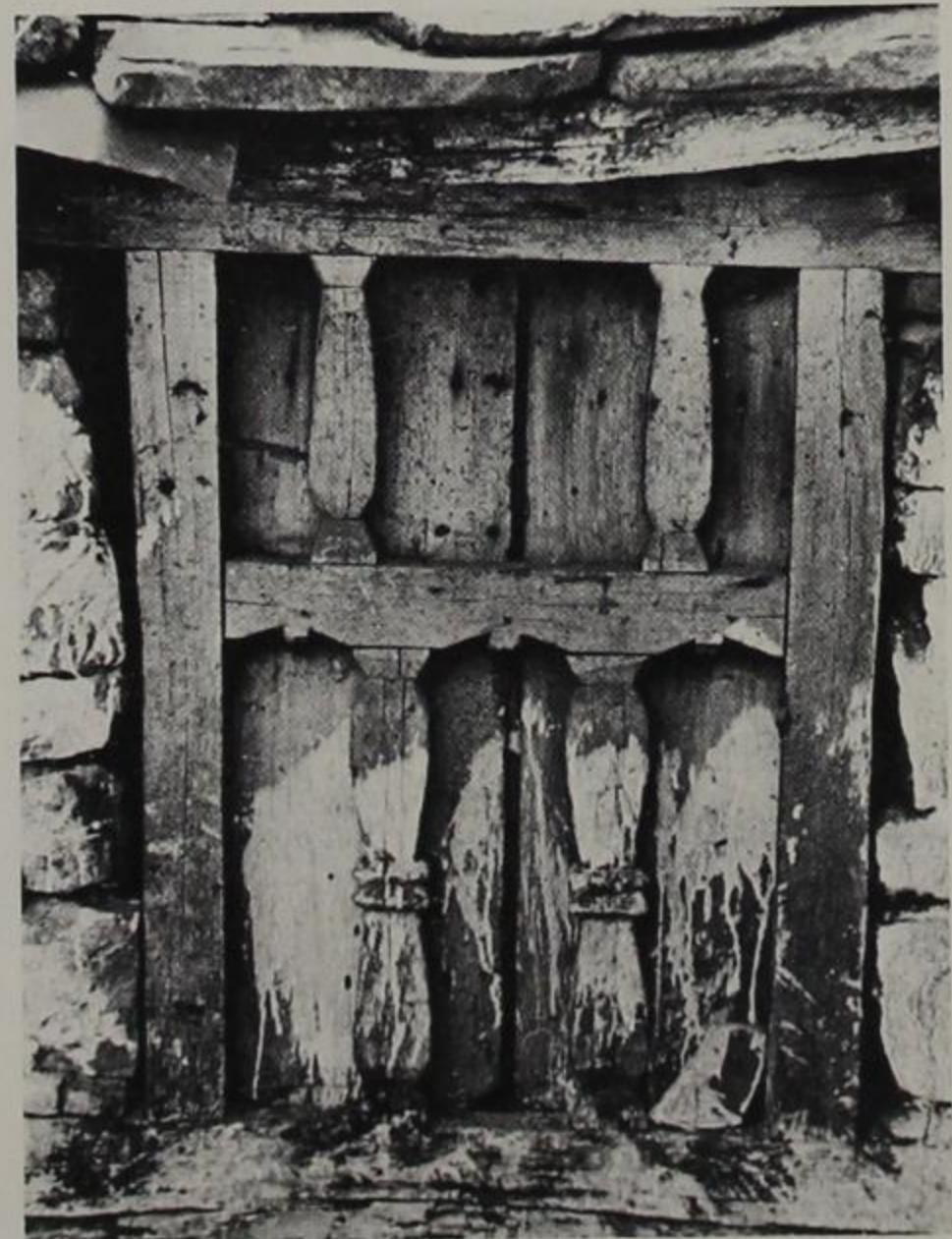
Παράθυρο από το Παπαδημητρείκο σπίτι (1869).

Παράθυρο στό σπίτι του Κώστα Φρόντζου (Κοπανάκου) - 19ος αιώνας.

Παράθυρο στό σπίτι της Μπόκος (19ος αιώνας).

Παράθυρο στό σπίτι του Αλέξη Χρυσάφη (19ος αιώνας).

Παράθυρο στό σπίτι του Νικόλα Χρυσάφη.

Παράθυρο από τό Γκουντέικο σπίτι (1856). →

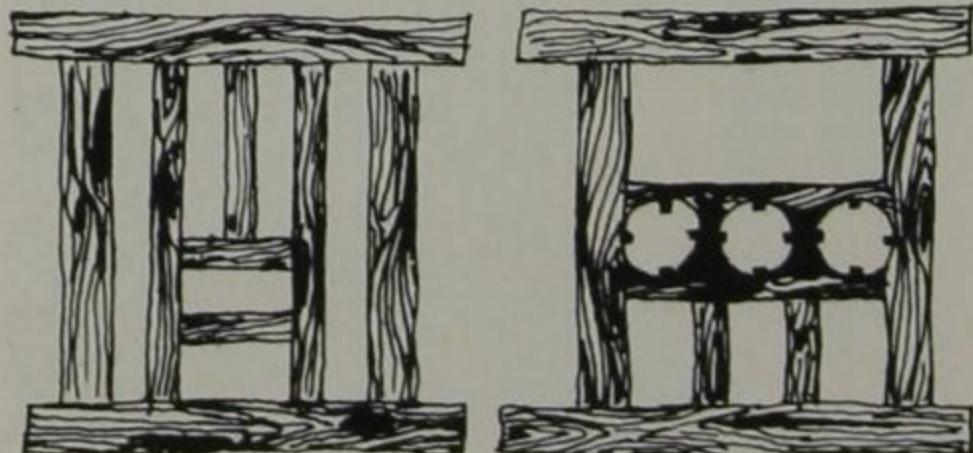
Παράθυρα

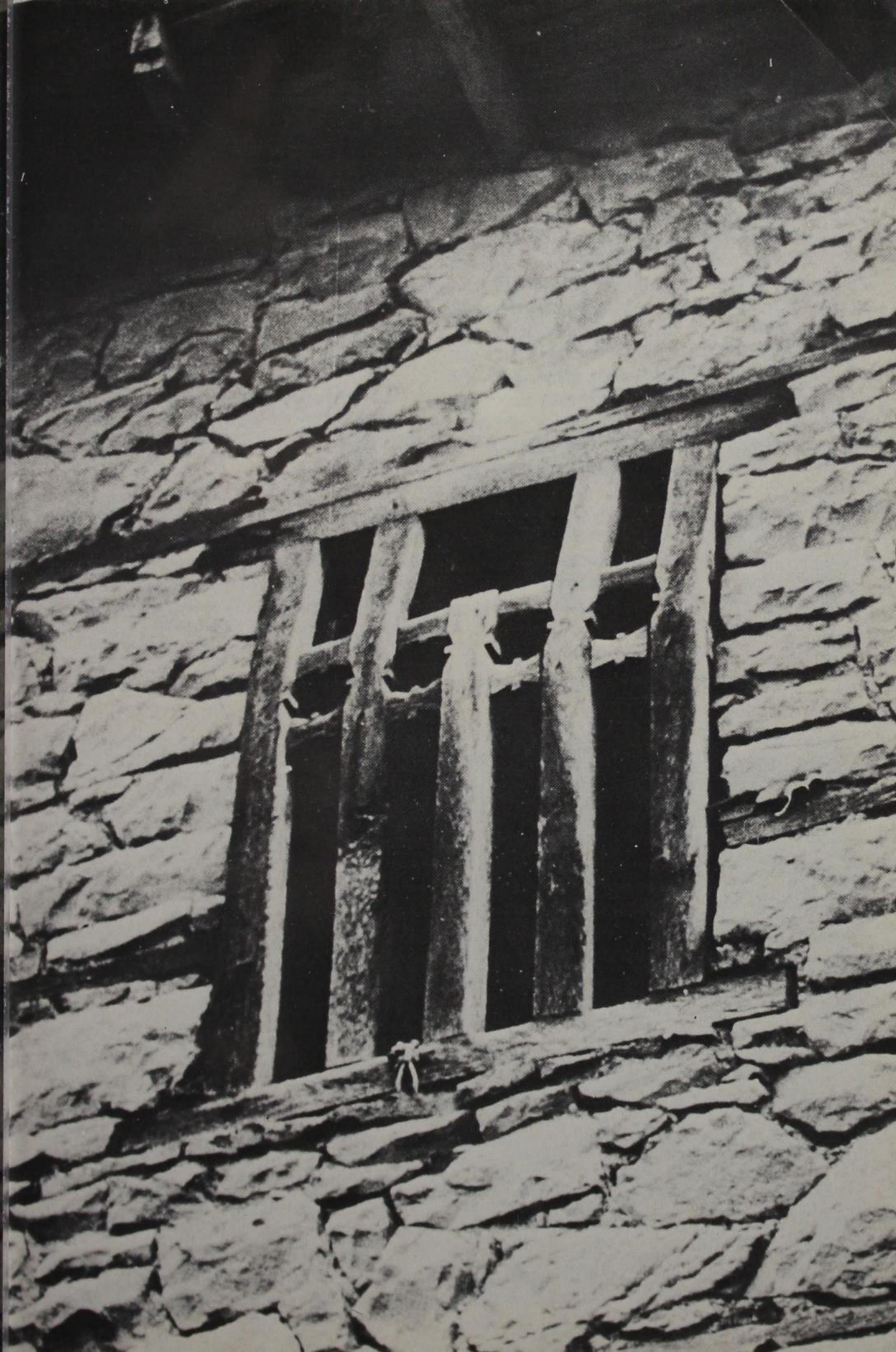
Τά σπίτια, κατασκευασμένα άπό πέτρα, έχουν μικρά άνοιγματα και τά ύπερθυρά τους γεφυρώνονται κυρίως μέ χοντρό ξύλο πεύκου. Έξετάζοντας προσεχτικά βλέπουμε ότι έχουμε μιάν άπεριόριστη ποικιλία κουφωμάτων στά παράθυρα, ὅπου στό μικρό άνοιγμα τοῦ τοίχου προσαρμόζεται ἡ κάσα τοῦ κουφώματος περασιά μέ τήν ἐξωτερική ἡ ἐσωτερική ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου.

Τά πρέκια (κατωκάσια) είναι ξύλινα, μονά ἡ διπλά, ἡ πέτρινα όλόσωμα. Συχνά ύπάρχει ψηλότερα ἑνα ἀνακουφιστικό τόξο ἀπό πέτρες πού γεμίζει μέ μικρότερες πέτρες ἡ μέ μιάν όλόσωμη πέτρινη πλάκα.

Τό κάτω μέρος τοῦ παράθυρου (ποδιά) είναι πέτρινο, ἐπενδυμένο μέ ξύλινες σανίδες. Ἡ ἐπιφάνεια αύτή χρησιμεύει γιά νά ἀκουμποῦν διάφορα ἀντικείμενα. Συχνά ἐπεκτείνεται περιμετρικά σέ όλο τό δωμάτιο σάν πηχάκι ἡ σά ράφι.

Συνήθως, οι ξυλοδεσιές τοῦ πέτρινου τοίχου (χατίλια) και τά πρέκια (κατωκάσια) ἀποτελοῦσαν δυό ἀνεξάρτητες κατασκευές. Ἀλλά ύ-

πάρχουν καὶ ἐλάχιστα παραδείγματα ὅπου ὁ μάστορας ὑπολογίζει, ὥστε τὸ παράθυρο νά περιέχεται ἀνάμεσα σέ δυό «χατίλια», πού εἶναι συγχρόνως «πρέκια» καὶ «κατωκάσι».

Σέ ἀρκετά σπίτια, ὀλόκληρο τὸ κάτω μέρος πού ἀκουμπάει τὸ παράθυρο ἔχει μετατραπεῖ σέ νεροχύτη. Ἡ ἴδια λεπτομέρεια ὑπάρχει καὶ στά παράθυρα τοῦ ἱεροῦ τῶν ἐκκλησιῶν, πού ἔχουν ἀποχέτευση κατευθείαν στὸ ὑπαιθρο. Πάνω στήν κατάλληλῃ ἐγκοπή, στήν «κάσα» τοῦ κουφώματος, προσαρμόζονται πρός τά μέσα μέ «θηλύκια», «κρικέλες» καὶ «ρεζέδες», τά «κανάτια» πού ἀποτελοῦνταν ἀπό κατακόρυφες σανίδες καρφωμένες πάνω σέ ὄριζόντιες τραβέρσες.

Τά κανάτια θά παραμείνουν ὡς τίς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας ἀφοῦ τά τζάμια ἀντικατέστησαν τή χρήση τους. Παλιότερα, κρατιοῦνταν μισοανοιγμένα γιά νά μπορεῖ νά περνάει τό λιγοστό φῶς καὶ νά προστατεύεται τό σπίτι ἀπό τό κρύο καὶ τό χιόνι.

Ἡ ἀσφάλεια ἐξασφαλίζεται ἀπό κάγκελα ξύλινα ἡ σιδερένια (σιδεριές) πού στερεώνονται στό ξύλινο πλαίσιο τοῦ παράθυρου· κατασκευάζονται σέ ποικιλία διαστάσεων ἀπό μαραγκούς καὶ ντόπιους σιδεράδες.

Ἄλλοτε πάλι ἔχουμε «ριχτά» παράθυρα, πού οἱ σιδεριές τους προβάλλουν ἔξω ἀπό τόν ὅγκο τῆς τοιχοποιίας καὶ ἐπιτρέπουν καλύτερη θέα στήν προοπτική τοῦ δρόμου.

Στό κάτω μέρος τοῦ παράθυρου καὶ πρός τά ἔξω ὑπάρχουν πέτρινα «φουρούσια», κάθετα στόν τοῖχο, στά ὅποια μπαίνει μιά πέτρινη πλάκα γιά λουλούδια.

Στά Μαστοροχώρια, εἰδικότερα, ὑπάρχουν ξύλινα καφασωτά, πού χωρίζουν τό παράθυρο σέ μικρά τετράγωνα ἡ παραλληλόγραμμα, ἀφήνοντας ἕνα μικρό ἄνοιγμα στήν κορυφή ἡ στή μέση γιά νά χωράει τό κεφάλι τῶν νοικοκυραίων. Τζάμια (ύαλοπίνακες) θά συναντήσουμε γιά πρώτη φορά σέ σπίτια «καζαντισμένων» οίκογε-

«Ριχτό» παράθυρο στό Τσουβαλάδικο σπίτι.

		άπο δημιουργίας	379.25
24	όκ. πρόκες είςφυκάσημο Αμιλικό 6		
=	προκιες καφασιῶν	10	
25	II ζευγ. Σανιδια	30.10	
=	3 κλιδαργιές διά πορτες	16.20	
=	II τζάμια	10.30	
=	2 1/2 όκ. πρόκες	7.70	
=	I βούρτσα	1.20	
=	14 τζαμια	17.20	94.10
=	4 μαντάλια	1	473.35
=	I μεντρισέ	20	
29	II 1/2 όκ. πρόκες	4.20	
=	8 1/2 ζευγ. Σανιδια	49.20	
30	I Συντοκου Σάνιδο	5.20	
31	μεντρισεδες	4	
=	50 βηδες	1.35	
=	3 Μανταλια	30	
=	I/4 γρ. πρόκες	30	
=	4 τζαμια 40-39	8	9830
			572.25
			43
			529.25

· Απόσπασμα από τό μπακαλοδεύτερο τοῦ Κύρκα Σερίφη (1886) πού άναφέρεται στήν αγορά ύλικων γιά τήν κατασκευή τοῦ ξενώνα.

· Οκτώβριος 24 ἔλαβα από Αμιλικά Αριστείδ Βέτσα

· Τό παλιό Μπαζιουκάδικο σπίτι μέ τήν καμαρωτή εἰσοδο (19ος αιώνας).

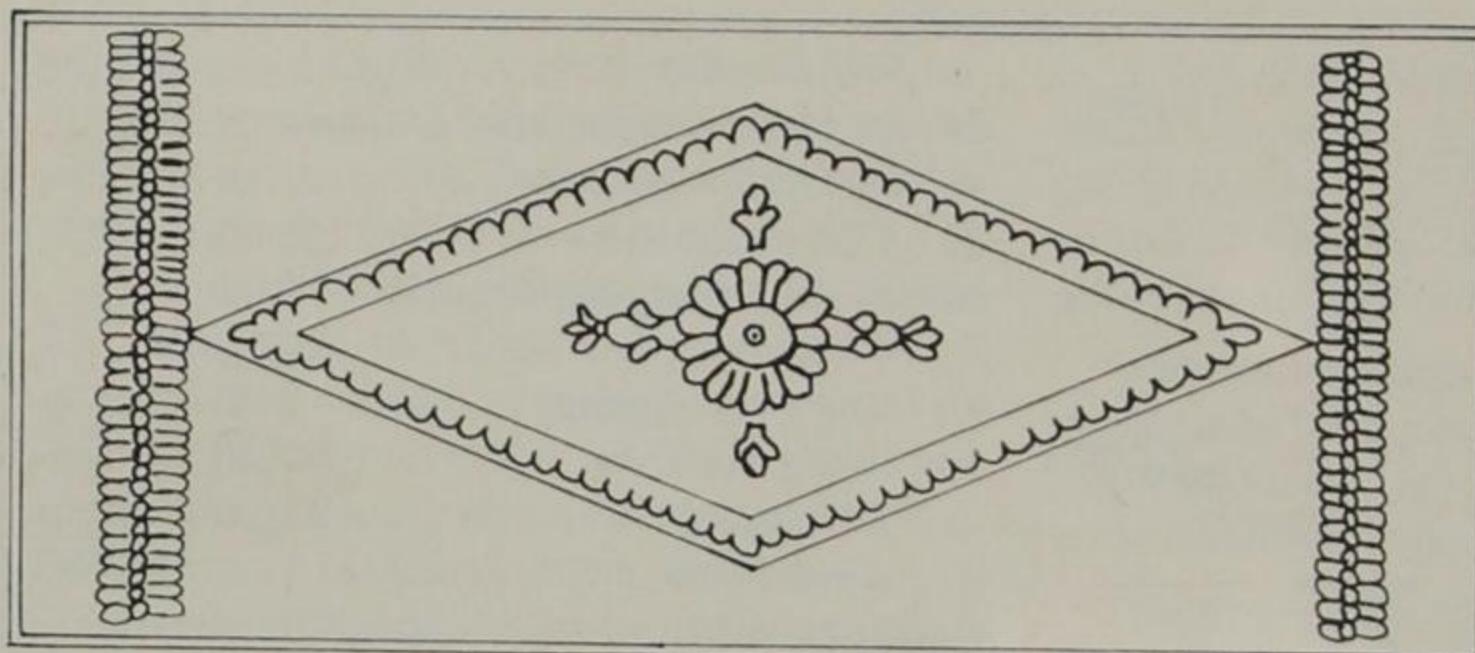
νειῶν, στήν τουρκική ἀστυνομία και στόν κεντρικό ξενώνα τῆς Πυρσόγιαννης, γιατί ἐκτός από τήν τοποθέτηση ἀπαιτοῦνταν και καινούριες κατασκευές στά ἀνοίγματα τοῦ τοίχου.

· Η περίοδος αὐτή τῆς ἀλλαγῆς διαγράφεται χαρακτηριστικά σέ ἓνα παλιό τραγούδι τοῦ τόπου μας.

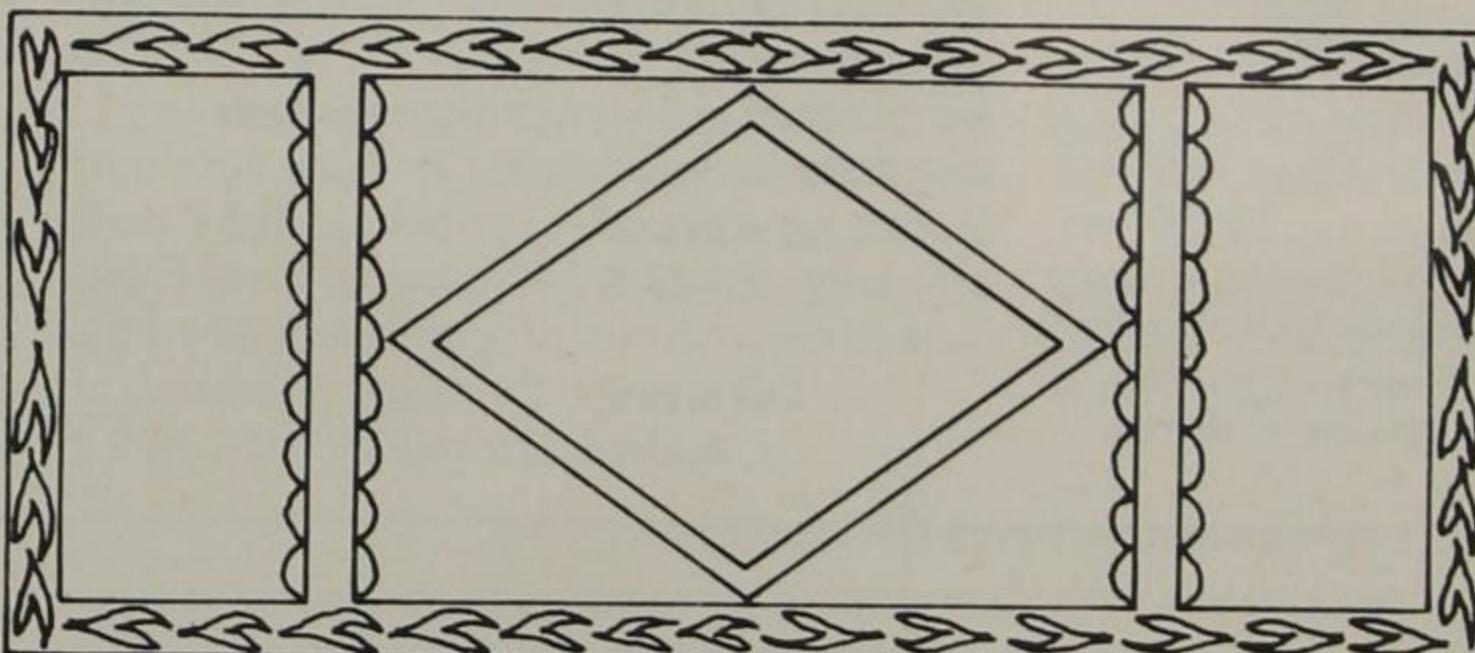
Χτύπα καημένε ταμπουρά
νά ξελογιάσουμε καμιά
ἀπ' τόν ἀπάνω μαχαλά
ποῦχουν τά σπίτια τά ψηλά
τά παραθύρια μέ γυαλιά
τίς πόρτες μέ καραμπογιά.

· Από τό πολύτιμο μπακαλοδεύτερο τοῦ Κύρκα Σερίφη (1886-1896) δημοσιεύουμε ἓνα πίνακα οἰκοδομικῶν ύλικων (τζάμια, καρφιά, ρεζέδες κλπ.) πού ἀγόρασε ἡ ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή γιά τήν κάτασκευή τοῦ «άμελικοῦ». Στά βερεσέδια 40 μαστόρικων οἰκογενειῶν πού χρεώνονται σέ εἰδικές σελίδες τοῦ μπακαλοδεύτερου ἀπό τόν Κύρκα Σερίφη, δέν ἐμφανίζεται οὕτε μιά ἀγορά γιά τζάμια (ύαλοπίνακες).

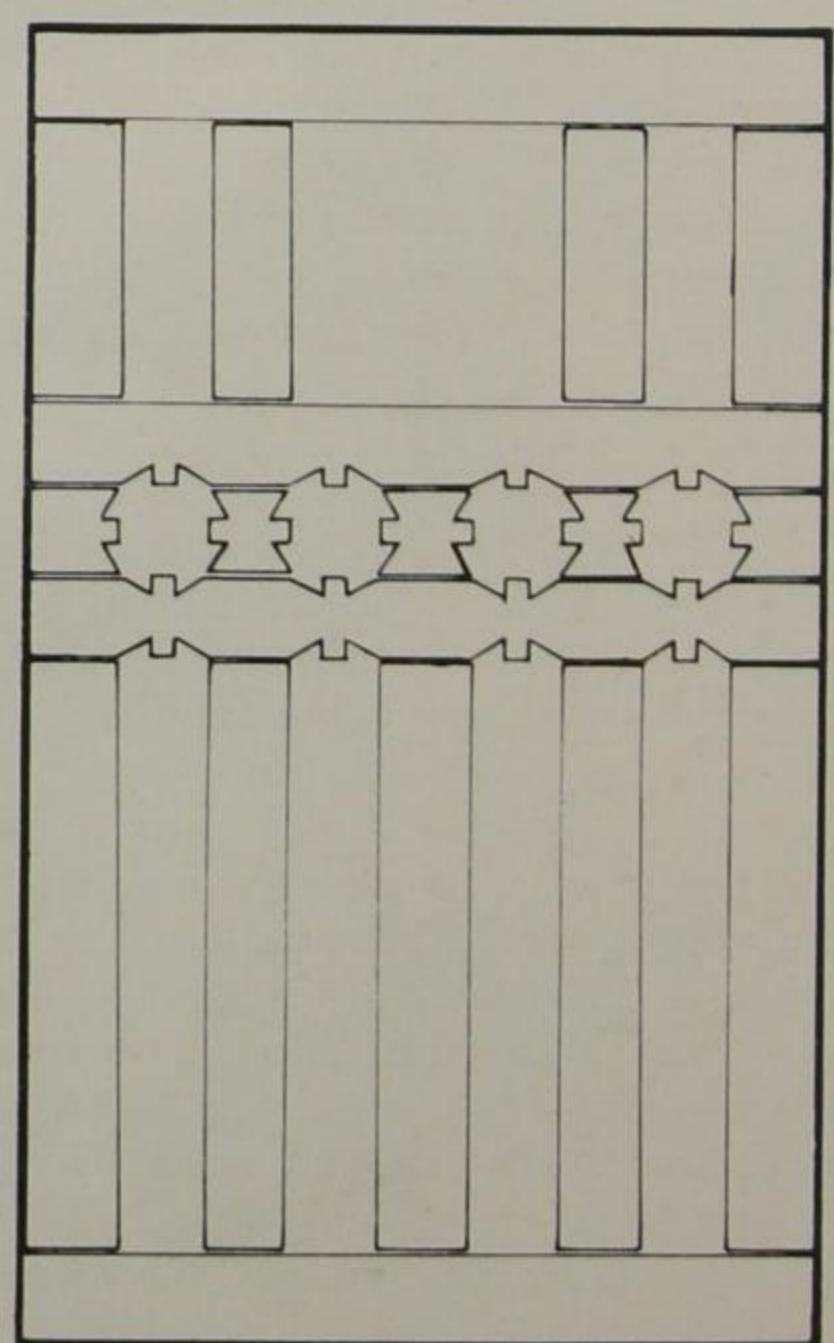
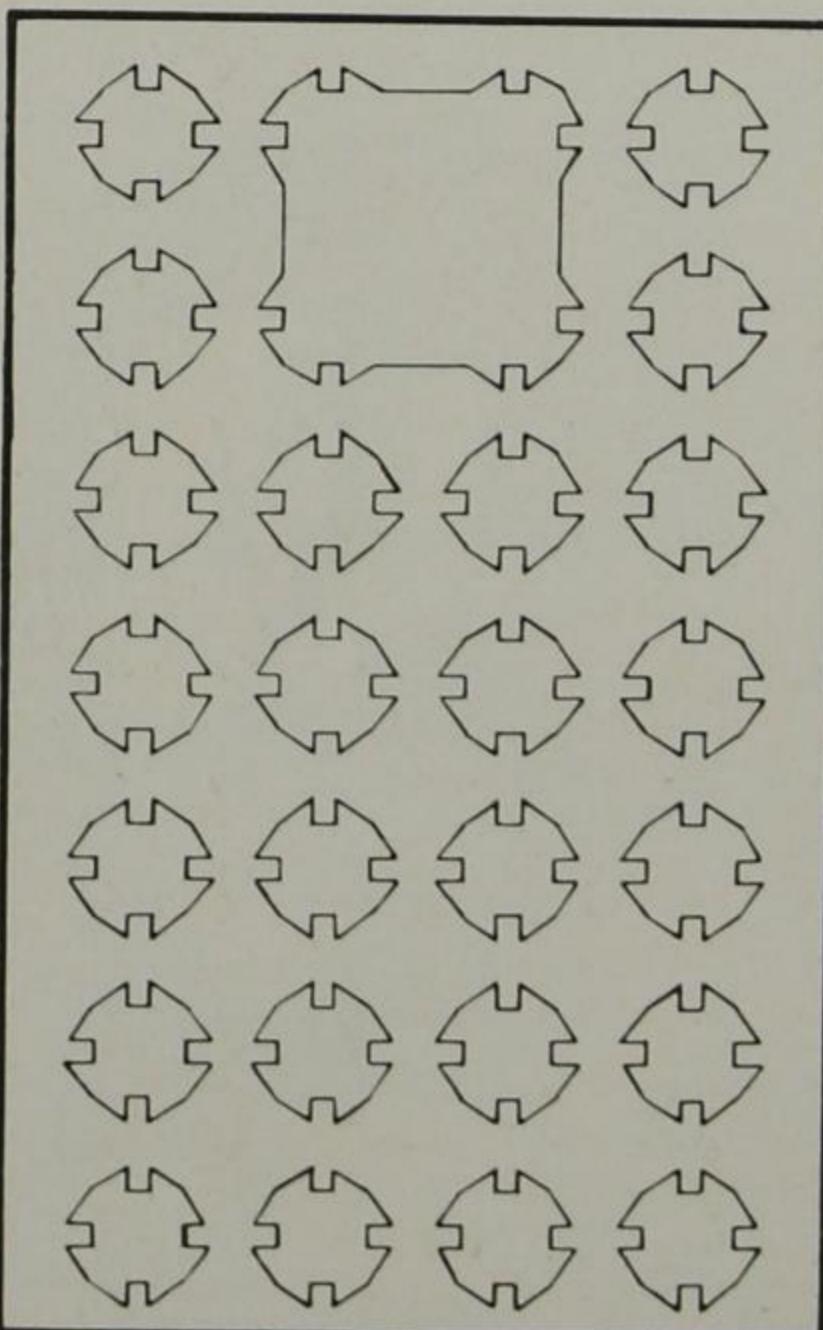

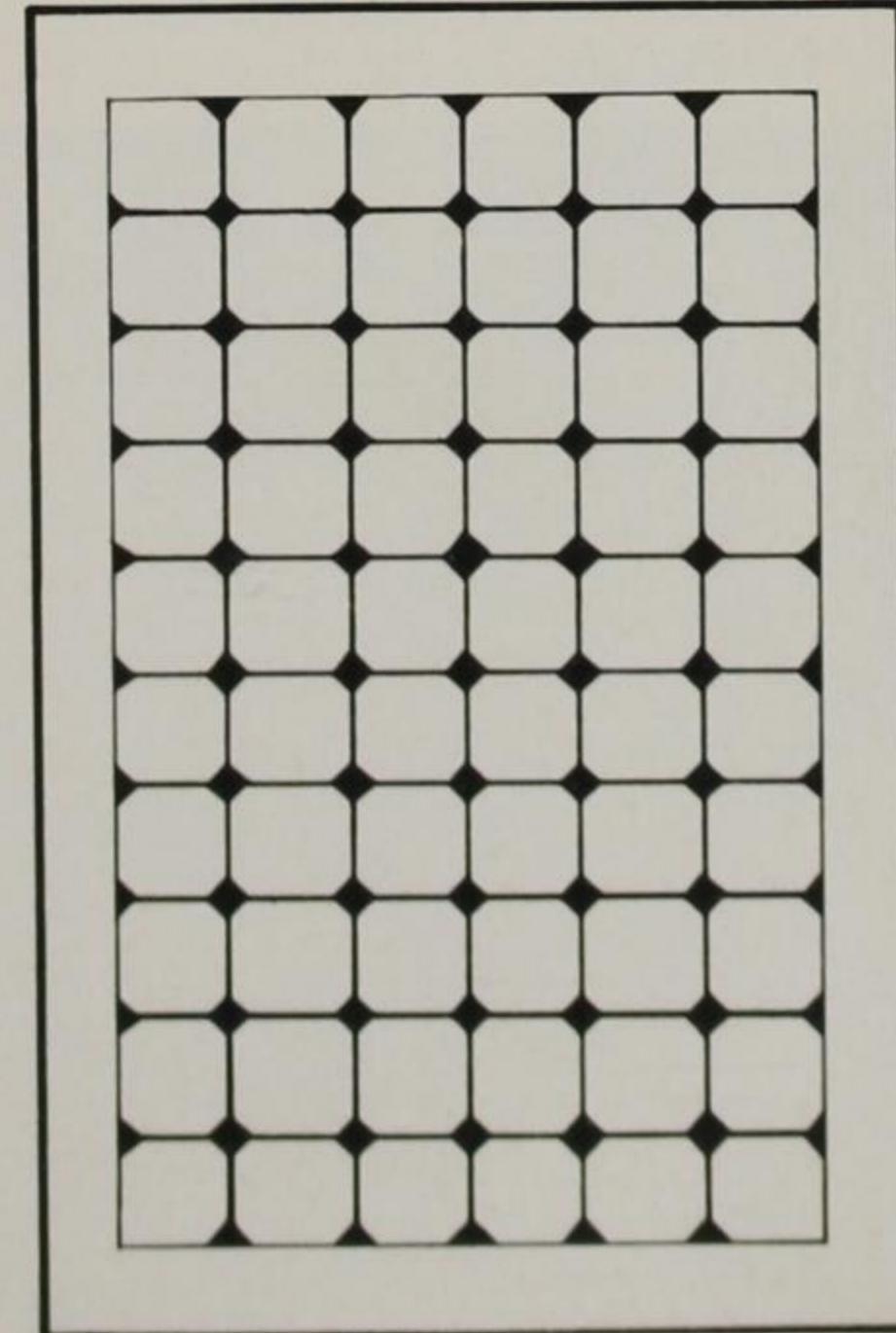
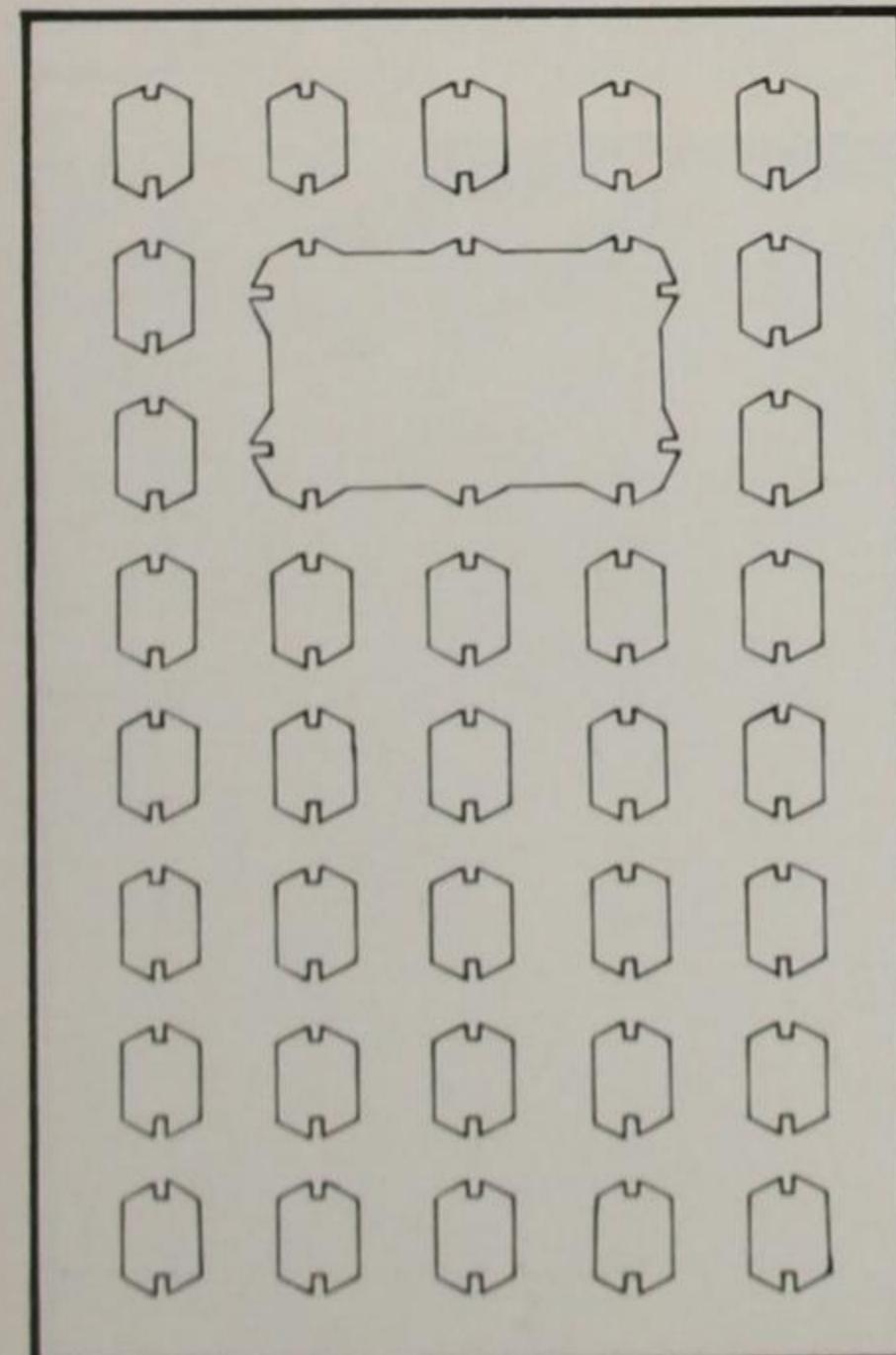
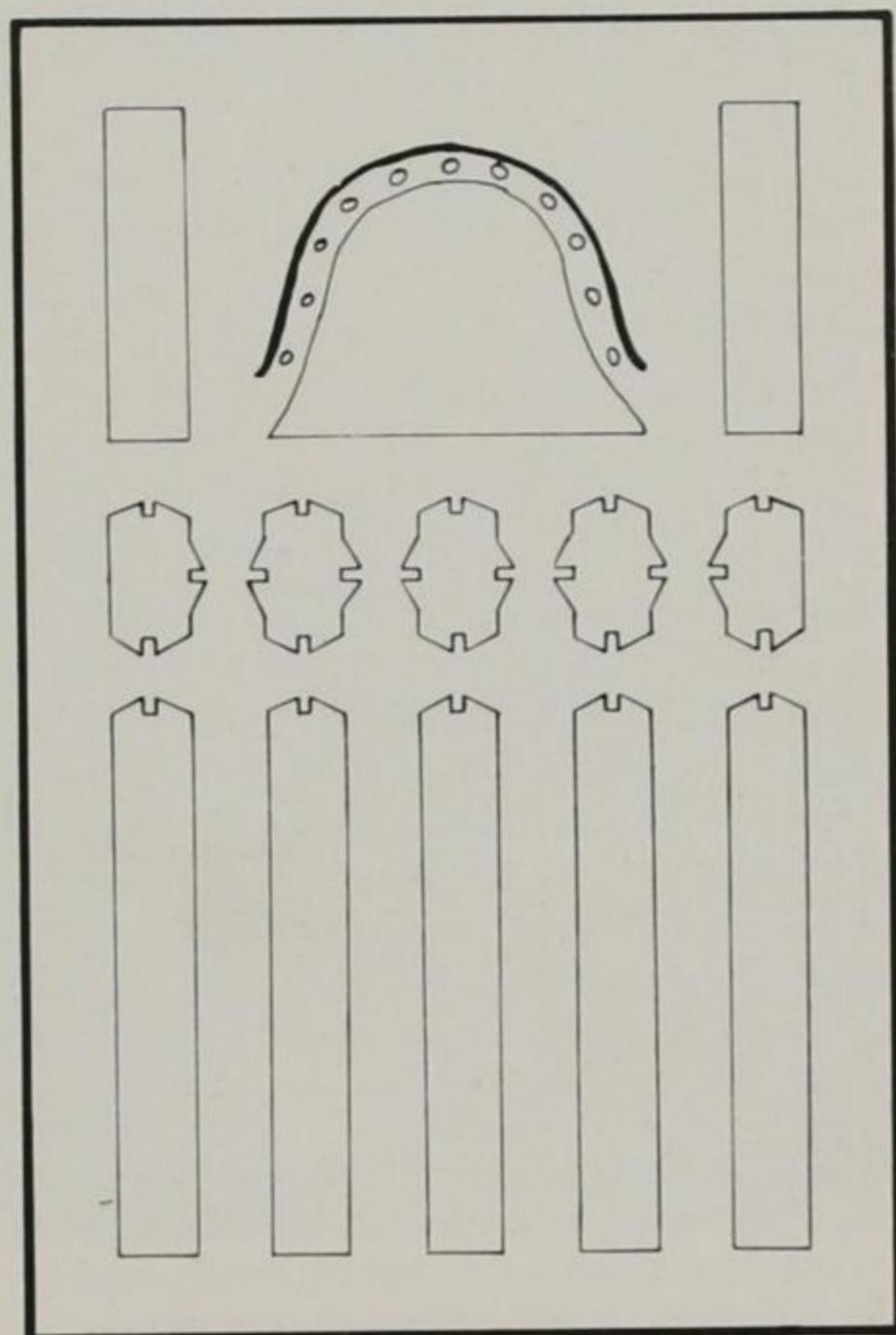
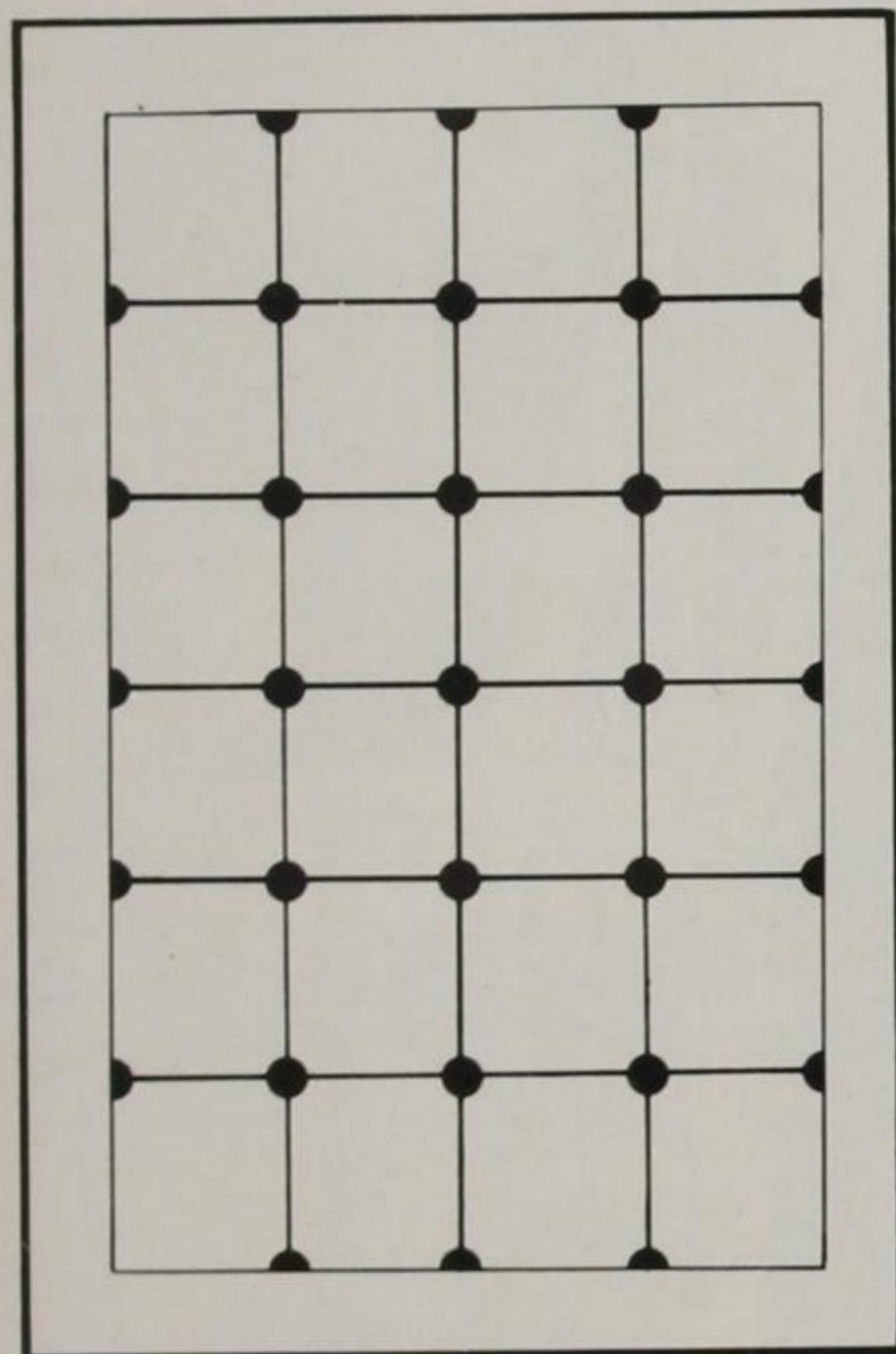
Ξυλόγλυπτα κανάτια παραθύρων ἀπό τό σπίτι τῆς Μπόκος (19ος αιώνας).

Σχέδια ἀπό παλιά παράθυρα τῆς Πυρσόγιανης. Βοήθησαν μέ πληροφορίες καὶ ύποδειξεις οἱ Ἀπόστολος Ζγολόμπης, Διονύσης Περώνης, Σταῦρος Τσουβαλης, Τάκης Γκουντής, Δημοσθένης Φλίνδρης καὶ ὁ Νίκος Κουρλός.

Τά παράθυρα σχεδίασαν ὁ Θανάσης Παπαγεωργίου καὶ ὁ Λεωνίδας Δόβας.

Ξυλογλύπτες καί μαραγκοί

Πλήθος ξυλογλυπτών έδωσαν τά χωριά της Ήπειρου σέ όλους τούς κλάδους της ξυλογλυπτικής (έκκλησιαστική, κοσμική, ποιμενική), όπως τό Τούρνοβο (Γοργοπόταμο), τό Λισκάτσι (Άσημοχώρι), ή Βούρμπιανη, τό Μέτσοβο, ή Σαμαρίνα καί άλλα.

Ξυλογλύπτες άπό τό Τούρνοβο όπως ο Άλεξανδρος Βούρης καί ο πατέρας του Γεώργιος Βούρης δούλεψαν στήν παλιά Ελλάδα, Αλβανία, Σερβία καί στή Ρουμανία. Από τό Τούρνοβο ήταν καί ο Βασίλης Σκαλιστής πού σκάλισε τό ξυλόγλυπτο τέμπλο στό μητροπολιτικό ναό τῶν Ιωαννίνων καί στόν "Αγιο Γεώργιο τῆς Πυρσογιαννης".

Δυστυχώς, ώς τά σήμερα δέν έχει ταξινομηθεί καί χρονολογηθεί τό τεράστιο ύλικό τῆς ξυλογλυπτικῆς τοῦ 18ου καί 19ου αιώνα. Οι ξυλογλύπτες άκολουθούσαν τά μπλούκια τῶν μαστό-

Ξυλουργικά έργαλεῖα: 1. «λούκι». 2. «σιρκοθήλυκο». 3. «άρμόδι». 4. «τσαμπουκάκι». 5. «λουκάκι». 6. «γκινότσο» ή «σπεντζαριόλα». 7. «άμυγδαλο». 8. «πατούρα». 9. «πλάνη» ή «ρικάκι». 10. «μαντκάπι» ή «δράπανο». (Δ. Δημητριάδη - Η ΜΟΛΙΣΤΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ).

Ξυλουργικά έργαλεῖα: 1. «Μπρατζόλι» ή «κουραστάρι». 2. «νταβίδια». 3. «σουραμᾶς». 4. «γωνία». 5. «σαμούτσα».

ρων στις άποδημίες τους και δούλεβαν μαζί. Τις περισσότερες φορές, οι ξυλογλύπτες δέν έγραφαν τά όνόματά τους, γι' αύτό και σήμερα έλαχιστα όνόματα διασώθηκαν. Η Πυρσόγιαννη είναι γνωστή μόνο γιά τους πελεκάνους τῆς πέτρας και τά μπλούκια τῶν μαστόρων της.

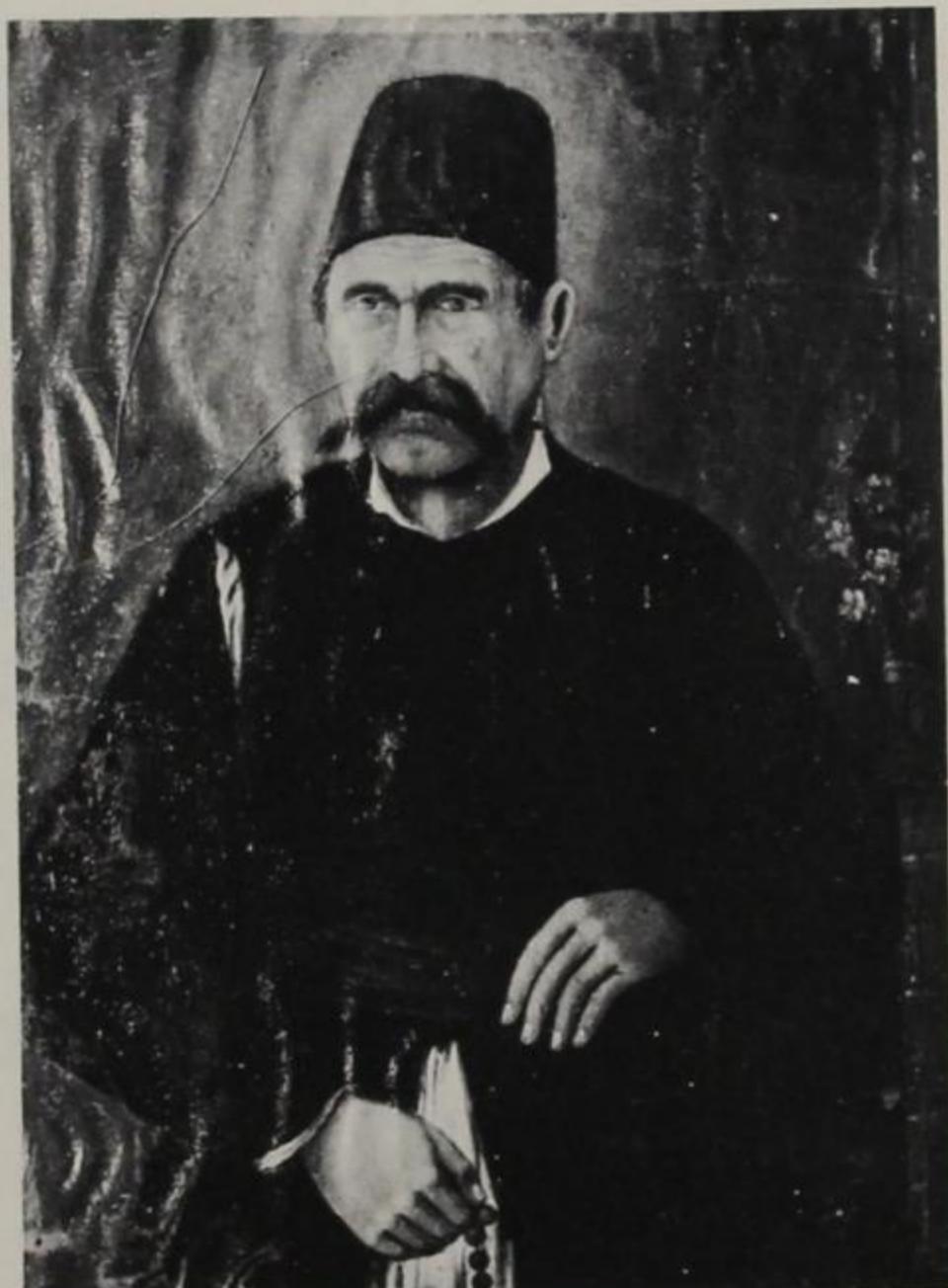
Δίπλα σ' αύτούς δούλεψαν τεχνίτες μαραγκοί άπό τήν Πυρσόγιαννη πού ἀφησαν ἀξιόλογα ξυλόγλυπτα ἔργα σε όλο τό βαλκανικό χώρο.

Ο Γιώργος Περώνης και ὁ γιός του Γιαννούλης ἔφτασαν μέχρι τόν Καύκασο. Ο Γιαννούλης δούλεψε πολλά χρόνια στά Μπιτόλια (Μοναστήρι) τῆς Σερβίας. Διακρίθηκε περισσότερο στήν κατασκευή μιναρέδων (ξύλινο ὄβελό). Ἀφησε πολλά ἔργα στή γειτονική Αλβανία και πέθανε στήν Πυρσόγιαννη στις ἀρχές τοῦ αἰώνα. Μάλιστα κουβάλησε μαζί του ἀπό τά Μπιτόλια και τήν λιθανάγλυφη πλάκα τοῦ τάφου του, πού ὡς τά σήμερα σώζεται στό νεκροταφεῖο τῆς Πυρσόγιαννης.

Όνομαστοί Πυρσογιαννίτες μαραγκοί ἦταν και οι Παγναῖοι (οίκογένεια Παγώνη), οι Ντουκαῖοι (οίκογένεια Δούκα) και ὁ Χαράλαμπος Ζγολόμπης.

Από τούς νεώτερους, ὁ Στέφανος Δούκας, ὁ Βασίλης Περώνης και ὁ γιός του Διονύσης δούλεψαν στήν παλιά Ελλάδα (Σπάρτη, Ξυλόκαστρο) και στήν Ήπειρο.

Φεγγίτες ύπογείου (κατώι) ἀπό τό Γκουντέικο σπίτι (1856).

Γιαννούλης Ηερώνης, ἐλαιογραφία ἀπό τά Μπιτόλια (Μοναστήρι) τῆς Σερβίας (1886).

Τατουάζ τό κέντημα τῆς σάρκας

Τό κέντημα μέ βελόνα (τατουάζ) άπό τίς γυναίκες τοῦ τόπου μας στή ρίζα τῆς μύτης και στή ράχη τῆς παλάμης τους, είναι φαινόμενο ἀχρονολόγητο. Οι σημερινές ἑβδομηντάχρονες γερόντισσες είναι ἡ τελευταία γενιά πού διασώζει ὡς τά σήμερα πολύτιμα δείγματα τῆς παμπάλαιας αὐτῆς συνήθειας.

Ανάμεσα στήν ἀπελευθέρωση τοῦ 1912 και στή Μικρασιατική καταστροφή, ἡ συνήθεια τοῦ τατουάζ κυριολεκτικά ἔξαφανίζεται. Στήν ἀμέσως ἐπόμενη γενιά (εἶδαμε και κουβεντιάσαμε μέ 20 περίπου γυναίκες) δέ βρήκαμε κανένα τατουάζ, οὔτε γιά δεῖγμα. Ἐπιμείναμε ίδιαίτερα

συζητώντας μαζί τους τήν περίοδο τῆς ἀλλαγῆς και δέν είμαστε σέ θέση νά διακινδυνέψουμε μιάν όποιαδήποτε ἐρμηνεία. Οὔτε είναι εύκολο νά ισχυριστεῖ κανείς μέ γενικότητες ὅτι τό φαινόμενο αύτό ἔπαψε νά λειτουργεῖ γιατί ἄλλαξε τό ὄργανωμένο σύνολο.

Στό σημεῖο αύτό χρειάζεται, νομίζουμε, μιά διευκρίνηση: είναι δύσκολο –σχεδόν ἀκατόρθωτο– γιά τό λαϊκό ἄνθρωπο νά ξεπεράσει μέ τόση εύκολια μιά συνήθεια πού αἰῶνες ἐπαναλαμβανόταν αύθόρμητα. Ἀν ὅμως ἔγινε κάποια μετάθεση τῆς συνήθειας σέ καινούργιες δραστηριότητες, και πάλι –παρ’ ολες τίς προσπά-

Εύχαριστοῦμε τίς γερόντισσες Ἀγγελική Κουρλοῦ, Δημητρούλα Κακαγιώτη, Δημητρούλα Παπανικολάου, Τούλα Καλησώρα, Ἐλπινίκη Ζγολόμπη, Ούρανία Κουρλοῦ, Ἀλεξάνδρα Βαλτᾶ γιά τίς πολύτιμες πληροφορίες τους. Χωρίς τή συνδρομή τους ή ἔρευνα θά ἦταν δύσκολο νά ἀρχίσει και νά συνεχιστεῖ.

θειές μας – δέν μπορέσαμε νά κάνουμε καμιά διαπίστωση.

Τήν ίδια περίοδο ή ζωή στά Μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας δέ δέχτηκε άπότομες μεταβολές και ούτε ύπάρχουν έξωτερικά γεγονότα πού νά συντέλεσαν σέ κάποια ριζοσπαστική άνανέωση τῆς νοοτροπίας τῶν κατοίκων. Οι πρώτες μεγάλες ρωγμές σημειώθηκαν πολύ άργοτερα, στά χρόνια τῆς κατοχῆς. Γιά πρώτη φορά οι γυναίκες μετακινήθηκαν –μέχρι τότε ήταν ριζωμένες στόν τόπο– μέ τό διακονιό (άναζήτηση τροφῆς) στή γειτονική Ἀλβανία, Δυτική Μακεδονία και στό Τσιάμικο τῆς Θεσπρωτίας. Τά καινούρια στοιχεῖα πού συμβάλλανε στήν άλλαγή (περίοδος κατοχῆς) ήταν καλοδεχούμενα στά χωριά μας και ή προσαρμογή τῶν γυναικῶν άκομη πιό εύκολη.

Η συνήθεια τοῦ τατουάζ δέν είναι φαινόμενο τοπικό μάλιστα, λαοί όπως τῆς Πολυνησίας και τῆς Αφρικῆς κεντοῦνε και χαράζουν στά κορμιά τους πλουσιότερες παραστάσεις και πολλές φορές έγχρωμες.

«Ἐπίσης, τά παλιά χρόνια πολλοί ρομιοί ἔκαναν στά μάγουλα ψεύτικες έλιές μέ τήν τεχνική τοῦ τατουάζ.

Σήμερα τό τατουάζ ἔχει μιάν άλλην ἀσχημη φήμη. Τατουάζ ἔχουνε πιά μόνο οι ἀνθρωποι τοῦ σκοινιοῦ και τοῦ παλουκιοῦ: κατάδικοι και ναυτικοί. Ποτέ δέν θά άντικρύσουμε τατουάζ στό κορμί ένός άστοῦ ή μικροαστοῦ. Πάντως τά τατουάζ τῶν ναυτικῶν διαφέρουν ριζικά ἀπό τά τατουάζ τῶν φυλακισμένων. Οι ναυτικοί κεντάνε στό κορμί τους φράγκικα τατουάζ πού δέν ἔχουνε καμιά σχέση μέ τήν νεοελληνική λαϊκή είκαστική άντιληψη. Οι ναυτικοί χτυπάνε τούς τσαμπουκάδες τους σέ μακρινά μέρη (Ἀμβούργο, Χόνγκ-Κόνγκ κτλ.). Και τήν δουλιά αύτή τήν κάνουν, ἐπί πληρωμῆ, εἰδικοί έπαγγελματίες πού ἔχουν τό μαγαζάκι τους πλάι στό μόλο τῶν μεγάλων διεθνῶν λιμανιῶν. Αύτονότο είναι ὅτι τά τατουάζ τῶν ναυτικῶν παρουσιάζουν μιά τεχνική τελειότητα και μιάν έξωτική θεματολογία.

Τά τατουάζ τῆς φυλακῆς γίνονται ἀπό έρασιτέχνες πού δουλεύουν συνήθως χωρίς άμοιβή. Πάντως αύτός πού θά ύποστει τήν τέχνη τους δέν παραλείπει νά δόσει ἔνα μικρό φιλοδώρημα (μερικά πακέτα τσιγάρα). Τά τατουάζ τῶν καταδίκων παρουσιάζουν

μιά «κλειστή» θεματολογία: καρδιές (μαχαιρωμένες, λαθωμένες, μέ φυλλοκάρδια, μέ γυναικεία όνόματα, μέ ἄχ-βάχ), ἄγκυρες, σταυροί στιλέτα, γκόμενες. Τά τατουάζ γίνονται σέ τρία χρώματα μπλέ, κόκκινο, πράσινο. Τό μπλέ βγαίνει ἀπό τό φοῦμο πού παίρνουν ἀπ' τά καζάνια τῆς φυλακῆς. Τά ἄλλα δυό χρώματα ἀπό μελάνες».

Ηλίας Πετρόπουλος: Τῆς φυλακῆς

Στό παραδοσιακό τατουάζ τά θέματα είναι περιορισμένα. Κύκλοι (μπόλια), κυπαρίσσια, κλωνάρια, σταυροί ἀπλοί και πιό σύνθετοι, τά άρχικά τοῦ όνόματος και ἐπωνύμου τῆς κεντήστρας, είναι τά πιό συνηθισμένα θέματα. Πολλές φορές κεντοῦν και τό άρχικό γράμμα ἀπό τό όνομα τοῦ πατέρα. Αντίθετα, ὅσες μικροαρραβωνιάζονταν, ἀποφεύγανε νά κεντήσουν τό όνομα τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ τους.

Δημιουργία ἐντελῶς νέα και πρωτότυπη δέν ύπάρχει στήν παράδοση τοῦ τατουάζ. Η πρωσπικότητα και ή εύαισθησία κάποιας κεντήστρας πολλές φορές δημιουργεῖ ἐντεχνότερα ἔνα θέμα η τό διανθίζει μέ τολμηρές λεπτομέρειες. Κεντοῦν ἀπό μνήμης, ἐπαναλαμβάνοντας τά πατροπαράδοτα θέματα τοῦ τόπου τους. Δίπλα τους ὁ λιθανάγλυφος κόσμος πού δημιούργησαν οι πυρσογιαννίτες πελεκάνοι τῆς πέτρας είναι κατάφορτος ἀπό κυπαρίσσια, σταυρούς, κλωνάρια και μπόλια (κύκλους).

Τά ἀπροσέλαστα Μαστοροχώρια δέχονται ἐπιρροές ἀπό τή δυναμική παρουσία τῶν Βλάχων μοναδικοί ἐπισκέπτες, ἔστω και ἐποχιακά, φορτίζουν μέ καινούριες παραστάσεις και ἐρεθίσματα τόν τόπο μας.

Οι γυναίκες τῶν Βλάχων είχαν πλούσια τατουάζ. Πολλές ἀπό τίς σημερινές ἐβδομηντάχρονες Πυρσογιαννίτισσες ἀναφέρθηκαν μέ ἔμφαση και θαυμασμό στήν ποικιλία τῶν θεμάτων πού κεντοῦσαν οι Βλάχες. Μάλιστα, η Δημητρούλα Κακαγιώτη θυμάται πώς τά δικά της τατουάζ τά κέντησε μιά Βλάχα.

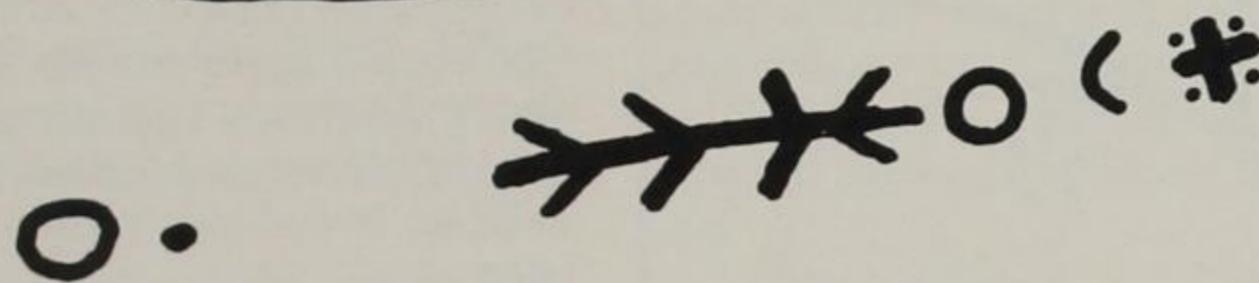
“Ολα τά κορίτσια ἀπό τά 9 μέχρι τά 15 τους χρόνια –σπανιζουν οι ἔξαιρέσεις– ἔπρεπε νά κεντήσουν τατουάζ.

Καμάρωναν ίδιαίτερα, ὅταν στίς βρύσες τοῦ χωριοῦ και στά χωράφια μάζευαν στό μπράτσο τά μανίκια γιά νά φανεῖ ή κεντημένη ράχη τῆς παλάμης. Πολλές φορές μέ καρπούς δέντρων (μούσμουλα, κράνια, κεράσια) και κουμπιά, φκιάχνουν σκουλαρίκια και περιδέρια γιά νά

Καί κείνη ή "Ολγα τοῦ Τόλ," τοῦ Τσάνη ή μάνα τῆς "Ολγας τοῦ Γαλάνη είχε ώραιο σταυρό στή μπάλα, είχε κυπαρίσσι μέ μεγάλες κλάρες στό χέρι. "Αμ" ήταν δημορφη γυναικα, σάν τό νερό πέθανε ή ξρμη στή γέννα .....

Κεντημένο χέρι τῆς Ἀγγελικῆς Κουρλοῦ
μέ σχέδια ἀπό σταυρό, κυπαρίσσι καὶ ἀμπό-
λι (κύκλο).

άντικαστήσουν τὴν ἔλλειψη κοσμημάτων.
Ο πόνος ὅμως τοῦ κορμιοῦ καὶ ιδιαίτερα στή
ριζα τῆς μύτης εἶναι μεγάλος. Συχνά τὰ μεγα-
λύτερα κορίτσια χρησιμοποιοῦν βίᾳ γιά νά κεν-
τήσουν τατουάζ στά μικρότερα.

Σύμφωνα μέ τίς διηγήσεις τους δέ συναν-
τοῦσαν ἀντιδράσεις μέσα στὴν οἰκογένεια.
Οι μανάδες, ὅχι μόνο δέ δυσφοροῦν, ἀλλά μέ
πρωτοβουλία τους πολλές φορές κεντοῦν τὰ

τατουάζ στίς κόρες τους ἡ τούς τρυποῦν τά
αύτιά μέ καμένη βελόνα γιά νά περάσουν σκου-
λαρίκια.

Οι γυναικοκρατούμενες κοινωνίες τῶν χω-
ριῶν μας δέν ἀφήνουν περιθώρια γιά ἐπεμβά-
σεις τῶν ἀντρῶν σέ τέτοια θέματα. Ἀλλωστε,
τὰ μακρόχρονα ταξίδια τῶν μαστόρων λιγο-
στεύουν ἐπικίνδυνα τό ρόλο τους μέσα στὴν
οἰκογένεια.

Η συνέντευξη

Γιά περηφάνεια γιέ μ' τὰ φκιάχναμαν, γιά πε-
ρηφάνεια' αὐτές πού είχαν σταυρό στή μπάλα
(μέτωπο) ἡταν πιό περήφανες. Ἐγώ δέν είχα
στή μπάλα γιατί δέν ἄντεχα τὸν πόνο. Κινοῦσε
τό αἷμα ποτάμι καὶ μέ πόναγε καὶ δέν ἔδειχνε
καλά. Πολλές είχαν στή μπάλα σταυρό καὶ κα-
μάρωναν περισσότερο. Είχε ἐδῶ στό μαχαλά
μας ἡ Θωμόπλαινα τοῦ Πύρσου, ἡ Κώτσιενα τ'
Λάζου.

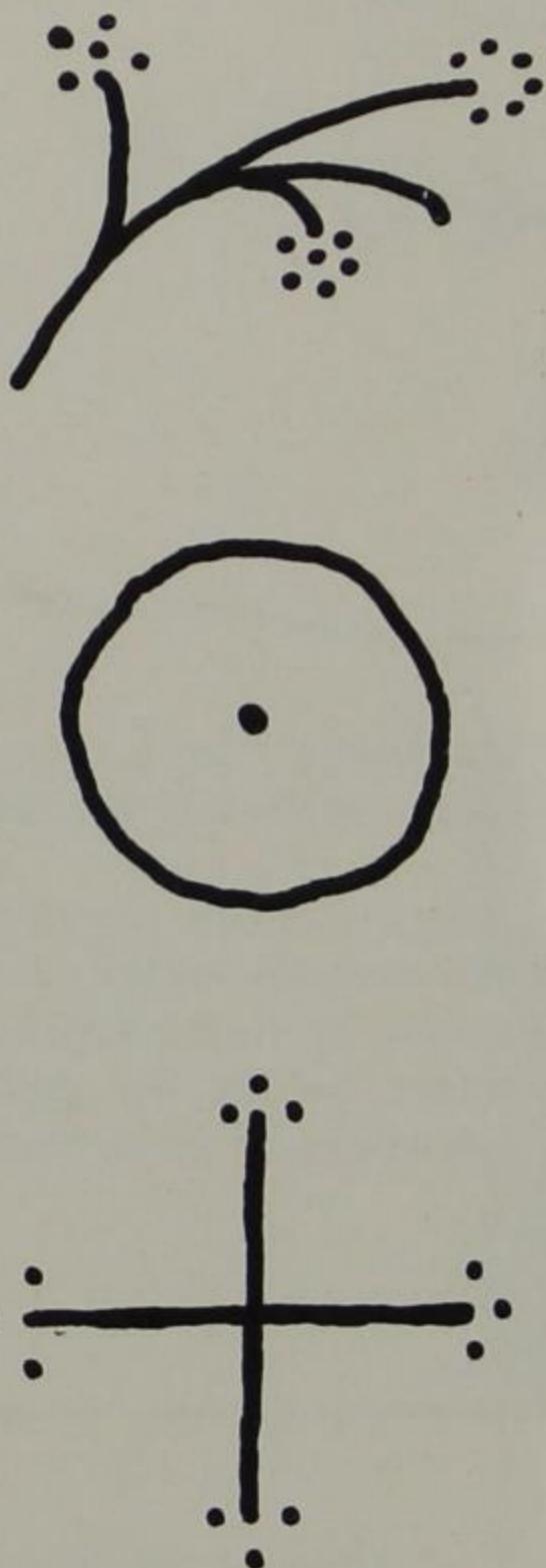
Περπατούσαμαν ἀνασκουμπωμένες καὶ φαί-
νονταν τὰ λουλούδια καὶ καμαρώναμαν γιέμ'
Ἐτσι ἡταν τότε, ἔτσι τὰ φκιάχναμαν καὶ ἐμεῖς,
τὸν κακό μας καιρό.

Ἡθελαν κι οι ἄντρες νᾶχουμε γιατί μᾶς χαι-
ρονταν. Ἄμ' τούς ἄρεζε κι αὐτούς ὅταν μᾶς
ἐβλεπαν. Ὁλες οι κοπέλες είχαν δέ θυμιοῦ-
μαι καμιά πού νά μήν είχε. Ἀφοῦ ἐφκιαναν οι
πολλές, ἐφκιαξα κι ἐγώ ἀπό ζήλεια. Ἄμ ξέρω
κι ἐγώ, ἐβλεπα τίς ἄλλες καὶ μ' ἐπιανε ἡ ζουρ-
λαμάρα.

Τό ύλικό τῆς συνέντευξης
ἀπομαγνητοφωνήθηκε καὶ
μεταφέρθηκε στίς σελίδες
τοῦ Ἀρμολοί
χωρίς καμιά παρέμβαση ἡ περικοπή,
κρατώντας ἔτσι ὅλα τά
πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα
τοῦ προφορικοῦ λόγου.

"Ολες είχαν κι ὑστερα δέν κακοφαίνονταν
σέ κανέναν. "Ἐτσι γίνονταν γιέμ' τότε, μικρά
είμασταν, κριβόμασταν σάν τὰ οὔρτζουλα ἀπ'
τὸν κόσμο.

Μαύρη μέρα μας καὶ πικρή μας' γιά, πάεινα-
μαν στή βρύση γιά νερό καὶ πλέναμαν τά ροῦχα.
Τότε σ' αὐτό τό Κάτω τό Μπγάδ, στό Γκουμπέ,
ἐβαναν ὁ κόσμος κ' ἐπλεναν τά ἄσπρα τά ροῦ-
χα. Πάειναν ἀπό τό βράδ' οι μάνες μας κι ἐβα-
ζαν τά κοφίνια καὶ ἐμεῖς ἀπό τά χαράματα βοη-
θούσαμαν. 'Ανασκουμπόναμαν γιέμ' τά μανίκια

Τά έπικρατέστερα σχέδια που κεντοῦσαν οι παλιές πυρσογιαννίτισες γυναικες στό μέτωπο και στά χέρια.

και φαίνονταν τά λουλούδια και τά κυπαρίσσια στά χέρια μας. Και στά χωράφια δταν σκάβαμαν και στό λόγγο γιά κλαδί, πάλι μαζώναμαν τά μανικια γιά νά φαίνονται τά στολίδια.

‘Αμ’ είχε περάσει ό πόνος κι ήταν καλά. Τί νά σ’ κάνω τότε πούμασταν μικρά και πονούσαμαν. Μᾶς ἐπιαναν οι μεγάλες μέ τό ζόρ’ και μᾶς ἔρριχναν καταΐ και δόστου-δόστου, τζουμπούσαν (τρυπούσαν) μέ τά βελόνια.

Κυττάξ’ τε -μᾶς ἔλεγαν- περνοῦν τά πρόβατα πέρα στήν Καστάνιανη, πάνω ἀπ’ τήν ποταμιά έμεϊς τάούρτζουλαχαζεύαμε τά πρόβατα κι αύτές μᾶς κορόϊδευαν γιά νά μᾶς τζουμπήσουν.

Έμεϊς είμασταν μικρά, ἄλλες 8 ἄλλες 10 χρονῶν και φοβούμασταν. Μᾶς ἐπιανε τό αἷμα τόν κατήφορο και κλαίγαμαν ἀπ’ τό φόβο. Μή τηρᾶς, οι τρανές κάθονταν μέ καμάρι και ἐφκιαναν ώραιες κλάρες και μπόλια. Στό χέρι ἐφκιαναν ώραια κυπαρίσσια και σταυρό. Ἀλλες είχαν μπόλια (κύκλους) και χρειάζονταν μαστοριά νά φκιάξεις τήν κλούρα (κύκλο) μέ τή βούλα στή μέση.

Θυμιέμαι οι παλιές οι μπάμπες στά χρόνια μας είχαν στολίδια ώς τά μπράτσα πολλά στολίδια γιέμ’, γεμάτο τό χέρι.

Είχαμε ζούρλια κι ἐμεϊς στόν καιρό μας. Καμάρωναν οι τρανές δταν κεντοῦσαν τό σταυρό στή μπάλα (μέτωπο) κι ἐσφιγγαν ἀπ’ τόν πόνο τά δόντια. “Υστερα δσο περνοῦσε ή ώρα συνήθιζες τόν πόνο και μέ τά βελόνια ντίπι-ντίπι, ντίπι-ντίπι πάνω στό κρέας ἔρχονταν και γένονταν ἐδῶ αἷμα μονάτο και καθόμασταν στόν ηλιο γιά νά ξεραθεῖ. Κρατοῦσε μιά-διυό ώρες ώσπου νά στεγνώσει, καμιά φορά και μέρες. Ἐπιανε ἔνα κουκούδι και μετά δταν καθάριζε φαίνονταν ἀπό κάτω οι κλάρες και οι σταυροί.

Νά, τώρα δ,τι νά τό κάνω, δέν φεύγει. Βλέπεις ἐδῶ; ‘Αραιώσε, χάθηκε μέ τόν καιρό πού πέρασε. ‘Εμ’ κοντεύω τώρα τά όγδόντα γιέ μ’.

Είχε ή μάνα μ’ κάτι ώραιες κλάρες ίσια μέ τόν ἄγκονα, γεμάτο τό χέρι. Και κείνη ή ‘Ολγα τοῦ Τόλ’ τοῦ Τσάνη ή μάνα τῆς ‘Ολγας τοῦ Γιάν’ Γαλάν’ είχε ώραιο σταυρό στή μπάλα, είχε κυπαρίσσι μέ μεγάλες κλάρες στό χέρι. ‘Αμ ήταν δμορφη γυναικα σάν τό νερό πέθανε ή ἐρμ’ στή γέννα.

Ξεκινούσαμαν κάθε ἀπόγιομα και Κυριακές μέ τά κατσίκια δλα τά κορίτσια νά τά βοσκήσουμε. Πάιναμαν μέ τά κατσίκια, δέν είχαμαν τί νά κάνουμε και καίγαμαν δαδί γιατί θέλει κάρβουνο ἀπό δαδί ἀλλιώς δέ πιάν’. Στούμπζαμαν τό κάρβουνο και τό φκιάναμαν σάν σκόνη. Ανακατώναμαν τό σάλιο μέ τό κάρβουνο και μ’ ἔνα τσάκνο κάναμαν τό σχέδιο στό χέρι και στή μπάλα. “Υστερα τζουμπούσαμαν (τρυπούσαμε) τζούπ-τζούπ δυνατά οι ἄλλες ἀπό δίπλα φυσούσαν στήν πληγή και ἔλεγαν: ἀκόμα λίγο-ἀκόμα λίγο. Έρχονταν γιέμ’ και κουκούδιαζε και τραβούσαμαν τ’ ἀτράβηχτα δσο νά γιατρέψει.

Έγω ἔχω γραμμένο και τ’ ὅνομάμ’ και τ’ ὅνομα τοῦ πατέρα μ’ πάνω στό χέρι. Αντρέπονταν τότε νά φκιάκουν τό ὅνομα τοῦ ἀρραβω-

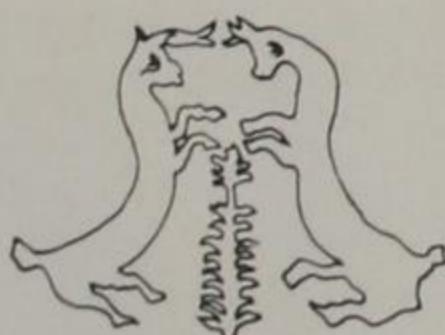
νιαστικοῦ. Οὗτε τοῦ ἄρραβωνιαστικοῦ κάναμαν, οὔτε τοῦ ἄντρα μόνο τοῦ πατέρα καὶ δέν κακοφαίνονταν σέ κανέναν. Κανένας δέ μᾶς μάλισταν. Ποῦ κυπποῦσαν τότε γιέμ' ὁ κόσμος τέτοια πράματα! Μᾶς ἐλεγαν οἱ μανάδες μας: Ἐάμα μπορεῖτε καὶ βαστάτε τόν πόνο, τρυπηθεῖτε φκιάξτε καὶ περβατάτε στό λόγγο μέ τά κατσίκια.

Ἄμ' καμάρι μ', αύτές μᾶς τρυποῦσαν ἀπ' τά πέντε χρόνια τά αύτιά γιά τά σκουλαρίκια. Ποῦχαμαν τότε στολίδια ἔμεῖς! Πού εἰδε τό μάτι μας τέτοια! Ἀρμαθιάζαμαν τά μουστούλια ἀπό τήν δξιά, τά κράνια, τά κουμπιά, τά περνούσαμαν μέ τό βελόν' καὶ τά βάναμαν στό λαιμό γιά κολιέδες καὶ σταυρούς.

Οι Βλάχισσες είχαν πιό ώραια δύμως στολίδια.

Αύτές βλέπαμαν καὶ φκιάχναμε κ' ἔμεῖς. Ἐμένα βλάχα ἔκατσε καὶ μοῦκανε τό σταυρό πού βλέπεις καὶ τό κυπαρίσσι αὐτό στό χέρι. Τότε αύτές μονάχα περνοῦσαν ἀπ' τό χωριό. Δέν ξέραμε ἄλλον κόσμο. Κι ὅταν πήγα στό Αἴγιο πρίν τόν πόλεμο ἀρρώστησα καὶ πήγα στό γιατρό νά μ' κάνει μιά ἔνεση. Βλέπει τό χέρι μ' καὶ μοῦ λέει:

- Ἐκανες φυλακή;
- Ὁχι ούρέ γιατρέ δέν πήγα φυλακή.
- Οι φυλακισμένοι τά φκιάχνουν αύτά, μοῦ λέει.
- Κάτσε γιατρέ, τοῦ λέει ὁ μακαρίτης ὁ πάππος, νά σοῦ πῶ ἐγώ. Νά πάειναν μέ τά κατσίκια μικρές κι ἀπό ζουρλαμάρα δέν είχαν ἄλλη δουλιά νά κάνουν καὶ τρυποῦσαν τά χέρια.

Τό ἔνστιχτό μας, ἀσκημένο σέ καιρούς πονηρούς, μᾶς λέει νά ποῦμε ὅχι στή ρουτίνα τῶν σημερινῶν καιρῶν, πού πονήρεψαν περισσότερο. Κάποιες Κασσάνδρες μέ βιβλιάρια προλέγουν τήν ἐξαφάνιση ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς Τέχνης. Ἀπαντοῦμε: εἶναι ὕποπτο, εἶναι παγίδα. Ἡ λεκάνη τῆς Μεσογείου δέ στέρεψε σάν κοιτίδα πολιτιστικῶν στοιχείων· ἄλλες λεκάνες ἀδειάζουν τούς ὅχετούς καὶ τά ἀδιέξοδά τους θολώνοντας τά δικά μας νερά. Προσοχή λοιπόν!

Ἐδῶ ὑπάρχει παράδοση καὶ παράδοση κριτικῆς τῆς παράδοσης. Ὑπάρχουν πηγές (ύπόγειες), ὑπάρχει παρελθόν κρυμμένο καὶ ἀποκρυμμένο. Ἡ στάση μας ἀπέναντί τους θά καθορίσει καὶ τό μέλλον μας.

(ἀπόσπασμα ἀπό τό πρόγραμμα
τῆς Θεατρικῆς Λέσχης Βόλου).

Τό νεοδημοτικό ή μοντέρνο δημοτικό τραγούδι

συνέντευξη
μέ τόν 'Αλέκο Κιτσάκη

Αύτό πού λέμε σήμερα λαϊκή μουσική παράδοση, τείνει σταθερά νά γίνει μουσειακό είδος. Δέν βγάζει πιά νέα βλαστάρια. Μεταμοσχεύεται στήν έντεχνη λαϊκή μουσική και στό νεοδημοτικό τραγούδι, τό λεγόμενο μοντέρνο δημοτικό, πού οι έταιρίες δίσκων άναπαράγουν μέ θαυμαστή ταχύτητα.

Τό δημοτικό τραγούδι γεννήθηκε στήν τουρκοκρατία και ήταν γιά τόν "Ελληνα μιά ψυχική πραγματικότητα σχεδόν καθημερινή".

«Τό δημοτικό τραγούδι -αύτή ή τέχνη τοῦ ἀπεριόριστου αἰσθήματος πού δέν είναι ἐποσ-ήταν ή μόνη καταφυγή, τό μόνο μέσο συντήρησης και ψυχικῆς συνοχῆς (δηλ. και πάλι συντήρησης) τοῦ ύπόδουλου. Όηρωας τοῦ τραγουδιοῦ και ή μετάληψη ἔμειναν στόν "Ελληνα ώς συμβολισμοί ἐπιβίωσης. Ή τροπή πρός τό ἄλογο και τό ἄκρως συναισθηματικό πού ύποβάλλει τό δημοτικό τραγούδι, είναι ἐνέργεια καθαρά βιολογική. Είναι ή μετατροπή τῆς κάθε δυνατῆς λογικῆς σέ λογική τοῦ παρόντος. Ή πιό λογικά ἀδήριτη πράξη στόν ύπόδουλο "Ελληνα είναι ή παλληκαριά τοῦ κλέφτη. Γιά τοῦτο πρέπει ἔμψυχα και ἄψυχα νά συνυποφέρουν τά παθήματά του. Είναι ἀπολύτως «λογικό» νά κλαίνε τά πουλιά και νά μοιρολογοῦν τά δέντρα». Γ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗ - ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ

Στή σημερινή Ελλάδα ό κοινός άνθρωπινος μύθος ἔπαψε νά ύπάρχει. Ό παλιός λαϊκός πολιτισμός είναι ιστορικά, νομοτελειακά καταδικασμένος σέ ἀφανισμό. "Οπου ἀντέχει, είναι ή καθυστέρηση μονάχα πού τόν κρατάει.

Και τό δημοτικό τραγούδι δέν παύει νά είναι παρακολούθημα τῆς ίδιας πορείας.

Στή νεοελληνική ιστορία βλέπουμε νά μετακινοῦνται τεράστιες μάζες, νά ἀλλάζουν ἐπάγγελμα, τρόπο ζωῆς και σκέψης, ἀκόμη και δέρμα, δηλαδή χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, ὅπως είπε δ Παζολίνι γιά τούς 'Ιταλούς.

Η ελληνική ἐπαρχία -έστια τῆς παραδοσιακῆς σκέψης- θά κατακλύσει ἀσφυκτικά τήν πρωτεύουσα και τά άναπτυσσόμενα ἀστικά κέντρα. Τό ρίζωμα στό νέο τόπο θᾶναι ἀργόσυρτο και ἐπιφυλακτικό στήν ἀρχή. Οι μετανάστες θά κατοικήσουν μιά συνοικία, μιά γειτονιά, κρατώντας γιά μερικές γενιές τόν παλιό τρόπο σκέψης, τά ηθη, τά τραγούδια τους, τή μικροτοπική ίδεολογία.

Γύρω στά 1950-60 κάθε ἀντίσταση θά ἔξαφανιστεῖ. Τότε κάνει τήν ἐμφάνισή του και τό νεοδημοτικό τραγούδι.

Νέες ήχητικές ἐμπειρίες ἔρχονται νά σφηνωθοῦν ἀνάμεσα στίς πατροπαράδοτες και τό ἀποτέλεσμα (νεοδημοτικό) γίνεται ἀποδεκτό ἀπό τόν πολύ κόσμο, πού τό φαντάζεται συνεχιστή τοῦ παλιοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

Δανείζεται στοιχεῖα τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ τῆς ἐποχῆς και παρακολουθεῖ μέ τήν ίδια ἐνταση, τήν ίδια σκοπιμότητα και εύκολια, τήν ελληνική πραγματικότητα. Ή μετανάστευση στήν Γερμανία και Αὐστραλία γίνεται τραγούδι -τραγούδια γιά τήν ἀκρίβεια- κι ἀπό τόν Καζαντζίδη κι ἀπό τόν Κιτσάκη. Υπάρχει διαφορά στήν ποιότητα ἀλλά δέν είναι αύτό πού ἐνδιαφέρει τήν ἀνάλυσή μας. Οι παλιές ἐκτελέ-

σεις δέν άρκοῦν καὶ ὁ ρόλος τοῦ παλιοῦ ὄργανοπαιχτῆ ἀλλάζει. Παλιά ἦταν καὶ δημιουργός, γιατί εἶχε τὴν ἰκανότητα νά κρατάει ὅλη τή μουσική κουλτούρα· τώρα παραμένει μόνον ἔκτελεστής.

Οι ἐφημερίδες καὶ ὁ περιοδικός τύπος ποτέ δέν ἀναφέρονται στήν παραγωγή δίσκων μέ νεοδημοτικά τραγούδια. Ἡ καραντίνα αὐτή ὀφείλεται περισσότερο σέ μιά «στημένη περιφρόνηση», γνωστή ἀλλωστε ἀπό τή μεταχείρηση πού ἔγινε παλιότερα στό ρεμπέτικο καὶ στή δεκαετία τοῦ '60 στόν Καζαντζίδη.

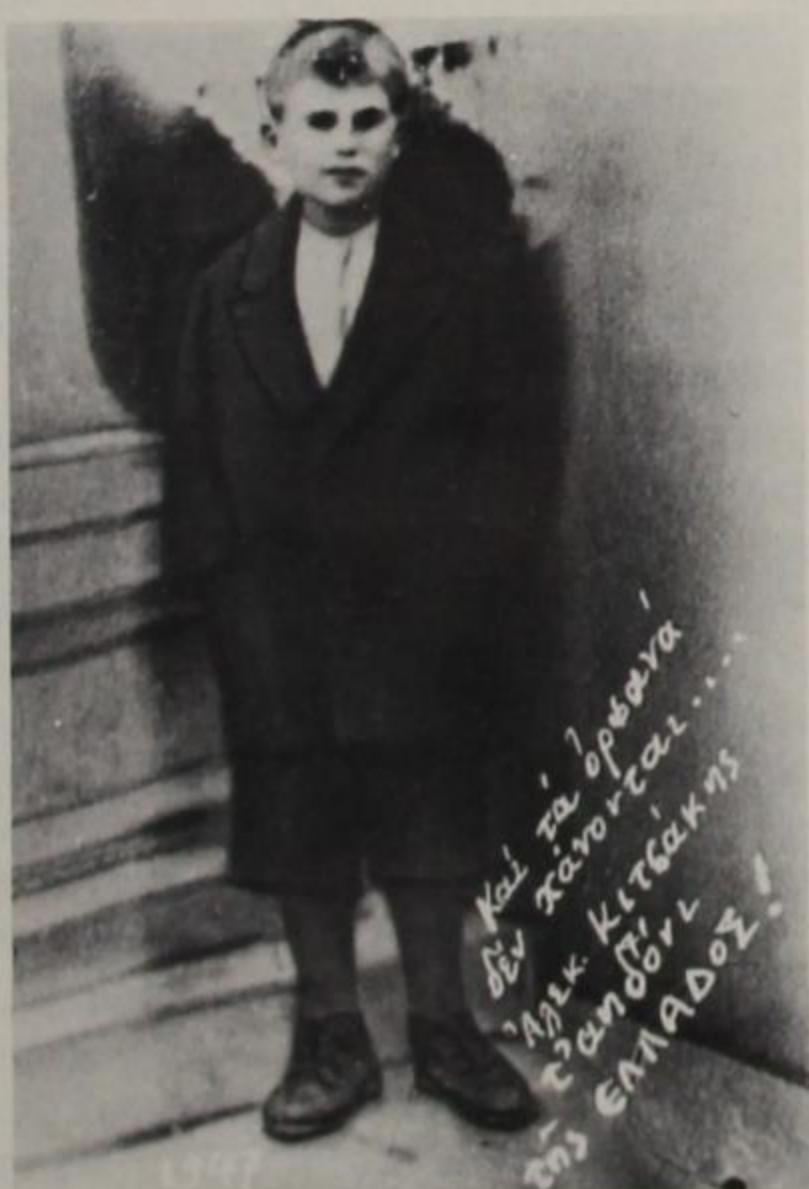
Δέν ύπερασπιζόμαστε τό νεοδημοτικό τραγούδι οὔτε μιλοῦμε γιά ποιοτικές διαφορές, παρά μόνο θίγουμε τή σκόπιμη ἀδιαφορία γιά ἔνα φαινόμενο πού καὶ παραγωγή μεγάλη ἔχει καὶ πάρα πολύ κόσμο ἐνδιαφέρει. Μόνο στήν 'Αθήνα αὐτή τή στιγμή δουλεύουν 30 περίπου

μαγαζιά μέ νεοδημοτικά τραγούδια.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ύπάρχει ἔνα περιορισμένο κοινό (μεγαλωμένο στά ἀστικά κέντρα), πού ύπερασπίζεται τήν παραδοσιακή μουσική καὶ αἰσθάνεται ύπερβολικά μυημένο ἀποδέχεται μάλιστα μέ iδιαίτερη εύχαριστηση τήν παραγωγή π.χ. τοῦ Χουλιαρᾶ (ἡπειρώτικα), τῆς Μαρίζας Κώχ (νησιώτικα) ἢ τοῦ Ξυλούρη (κρητικά).

Ο πολύς κόσμος ἀδιαφορεῖ γιά τά κατασκευάσματα αὐτά πού πλασάρονται σάν ἔντιμες ἀπόπειρες ἀναπαράστασης τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

Αὐτή είναι ἡ εἰκόνα τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς παραγωγῆς -μέ σημεῖο ἀναφορᾶς πάντοτε τό δημοτικό τραγούδι- κι ἃς ἔχουμε ύπόψη μας ὅτι οι παραδόσεις τῶν λαῶν δέν κινδυνεύουν, ἐφόσον ύπάρχουν οἱ ἴδιοι οἱ λαοί.

Φωτογραφία - προσφορά στό ΑΡΜΟΛΟΙ τοῦ Ἀλέκου Κιτσάκη. Στήν ἄκρη δεξιά γράφει: Καὶ τά ὄρθανά δέν χάνονται... Ἀλέκ. Κιτσάκης τ' ἀηδόνι τῆς ΕΛΛΑΣΟΣ!

Μιά φορά πού ταξίδευα στήν "Αρτα κουβέντιαζα μέ μιά γιαγιά πού μούλεγε γιά τά παιδιά της. " Άλλο στόν Καναδά, ἄλλο στή Γερμανία, ἄλλο ἐδῶ κι ἄλλο ἐκεῖ, μέ πήρε τό παράπονο καὶ συγκινήθηκα. " Εκατσα λοιπόν μέ ἔμπνευση κι ἔβγαλα αὐτό τό τραγούδι. Καταλαβαίνω τόν κόσμο, μέ πονάει ἡ ξενιτιά. Παντοῦ αἰσθάνομαι ὅτι αὐτό τόν κόσμο πρέπει νά τόν διαφυλάξω καὶ νά τόν γαλουχήσω, γιατί ὅπου κι ἃν πάω τρέχει ἀπό πίσω μου.

"Ἐχω παιδιά στή ξενιτιά
μακριά στή Γερμανία
στό Βέλγιο στόν Καναδᾶ
καὶ μέσ' τήν Αύστραλια.

Κακούργα ξενιτιά
ν' ἀνάψεις νά καεῖς
μᾶς πήρες τά παιδιά μας
καὶ μᾶς τά τυραννεῖς.

Παιδιά μου σᾶς ἐπόνεσα
έλατε νά μέ δεῖτε
γιατί τά χρόνια ἐπέρασαν
ἴσως νά μή μέ βρήτε.

Ο Άλεκος Κιτσάκης είναι γνωστός σέ όλους μας καθιερωμένος σήμερα τραγουδιστής νεοδημοτικών τραγουδιών άκούγεται, όπως ύποστηρίζει, απ' όλους τους "Ελληνες. Απερίφραστα

ἀποκαλεῖ τόν έαυτό του Καζαντζίδη τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ μέ τή γνωστή ἔπαρση τῶν «αὐτοδημιούργητων» ύπερασπίζεται τή δουλιά του. Στή δίωρη συνάντησή μας κομπάζει ἐπαναλαμβάνοντας -μέ ἀσυνήθιστη συχνότητα— πώς ή παραγωγή του ξεπέρασε τούς 600 δίσκους. Ο ἀριθμός είναι ὄντως ἐκπληκτικός καὶ προσιτός μόνο στά μεγάλα ὄνόματα τοῦ ρεμπέτικου.

Ο Άλεκος Κιτσάκης στάθηκε ἀποκαλυπτικός μαζί μας· «ξεκαθάρισε» τούς λογαριασμούς του μέ πρόσωπα καὶ καταστάσεις, τονίζοντας ὅτι «αὐτά ποῦ εἶχε νά πεῖ, τά εἶπε, ἔξω ἀπό τά δόντια». Μιά προσεχτική ματιά στά λεγόμενά του —ἀφορμή γιά μιάν ἄλλη ἔρμηνεία— ίσως πείσει «μερι-

κούς» νά καταλάβουν τί σημαίνει σήμερα συντήρηση τῆς μουσικῆς παράδοσης, ποιό είναι καὶ τί «θέλει» νά ἀκούει τό μεγάλο κοινό, πῶς δουλεύουν καὶ πόσο μετρούνε τά μαγαζιά αὐτά, τί ρόλο παίζουν τά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης καὶ οἱ ἔταιρίες παραγωγῆς δίσκων.

Θέλοντας καὶ μή ό Κιτσάκης θά πεῖ αὐτά πού «πιστεύει» καὶ πού ὅλοι μας ύποψιαζόμαστε· μέ τή διαφορά ὅμως ὅτι μερικοί ἐπαίνοντες δέ χωνέψανε ἀκόμη τήν ἀλλαγή —γιατί ὅχι καὶ φυσιολογική ἔξελιξη— καὶ ἐπιμένουν νά ὀδύρονται γιά τήν κακοποίηση ἡ τόν ἐκφυλισμό τῆς μουσικῆς παράδοσης καὶ φυσικά δέν ἔχουν νά προτείνουν τίποτε ἄλλο ἀπό τή μουσιακή τῆς διατήρηση.

Η συνέντευξη

Γεννήθηκα σέ μιά περιοχή πού, ἃς ποῦμε, είναι ἡ πηγή τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, στό Ριζοβούνη Πρεβέζης, περιοχή Λάκα-Σούλι, ὄρφανός ἀπό πιτσιρικάς ἀπό μάνα καὶ πατέρα.

Ήρθα στήν Αθήνα τό 46 σέ μιά ἡλικία 8 χρονῶν. Τό μοναδικό μου ὄνειρο ἀπό μικρός ὅταν ἥμουν, ἡταν, καθώς ἔβλεπα τά στρατιωτικά αὐτοκίνητα, τά τζέιμς, νά ἀγοράσω ἔνα αὐτοκίνητο καὶ νά τούς κάνω ὄλους νά σκάσουν. Καὶ τώρα, δόξα τό θεό, ἔχω καὶ μερσεντές. Τέλος πάντων, θέλω νά σοῦ πῶ, πώς είναι ὁ ἄνθρωπος. Ήρθα λοιπόν στήν Αθήνα σ' ἔνα μπάρμπα μου. Τά Χριστούγεννα οι Ηπειρώτες ἔκοβαν τήν πρώτη μεταπολεμική πίτα τοῦ ξενιτεμένου Ηπειρώτη. Μέ παρουσίασε ὁ μπάρμπας μου λέγοντας: ἔχω ἔνα παιδάκι πού τραγουδάει ἀθάνατα δημοτικά τραγούδια.

Τό κοινό ἐνθουσιάστηκε καὶ τό διοικητικό συμβούλιο μέ πανηγυρική ἀνακοίνωση μέ πήρε ύπό τήν προστασία του. Οι δημοσιογράφοι μέ ρώτησαν γιά τήν πρώτη μου ἐμφάνιση. Στήν ἀρχή μοῦ πάεινε τό τσιαούλι (σαγόνι) πέρα δῶθε ἀπό τόν φόβο. Κατόπιν προσπάθησα νά σκέφτο-

μαι πώς ὁ κόσμος είναι πρόβατα πού τά φλάου (φυλάγω) καὶ ξεχάστηκα. Εκεī λοιπόν στή γιορτή ἡταν καὶ ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη ἡ ὅποια πίστεψε στό ταλέντο μου καὶ σκέφτηκε νά μέ ἐμφανίσει στό θέατρο γιά νά τραγουδήσω. Παρούσα ἐκεī στό θέατρο καὶ ἡ πριγκήπισσα τότε καὶ υστερα βασίλισσα Φρειδερίκη. Η Κοτοπούλη κάνει ἐπίθεση στά συναισθήματά της γιά τό μικρό σουλιωτόπουλο, δηλαδή ἐμένα, καὶ ἡ κυρά συγκινεῖται βαθύτατα. Μέ παίρνει κάπου-κάπου καὶ στό παλάτι καὶ ἔπαιζα μπίλιες μέ τόν Κωστάκη, τόν μετέπειτα βασιλιά κι ὅταν ἔχανα τοῦ φωναζα: γ.... τ' μάνα σ', μιά καὶ δέν ηξερα τίποτα ἄλλο στό χωριό.

Μέ τή μεσολάβηση ὄλων αὐτῶν τῶν παραγόντων ἄρχισα νά πηγαίνω στό σχολεῖο. "Ετσι σέ κάθε ἐκδήλωση ἥμουν πάντα πρῶτος στό τραγούδι" μοῦδιναν καὶ κανένα πενηντάρικο. Μετά πήγα στό οἰκοτροφεῖο τῆς Κέρκυρας κι υστερα στή μέση γεωπονική σχολή τῆς Πάτρας. Τό 52-53 γύρισα στήν Αθήνα ὅπου εἶχε μισοξεχαστεῖ τό φωνητικό μου ταλέντο. Αργότερα μέ ἄκουσε κάποιος τοῦ τότε Ε.Ι.Ρ. καὶ μ' ἔβαλε νά τρα-

γουδάω 2-3 φορές τήν έβδομάδα στό ραδιόφωνο. Συνεχίστηκε αύτή ή άμφιβολη πορεία λόγω έλλειψης οικονομικών μέχρι 18-19 χρονών, όπότε πήγα στήν έταιρία τοῦ Μάτσα και τούς παρακάλεσα νά τραγουδήσω γιά νά μ' άκούσουν. Μ' αφησαν, ένθουσιάστηκαν και έγραψα τόν πρώτο μου δίσκο Τά πή 'Βλάχαμ' τά πήρανε τά πρόβατα. Μοῦ έδωσαν και σάν πληρωμή 150 δραχμές, τό 1956 αύτα. Πάω τό 1957 στό χωριό γιά πρώτη φορά άπό τότε πού έφυγα, γιά τό πανηγύρι. Μέ είχαν άκούσει άπ' τό ράδιο γιατί είχε παιχτεῖ ο δίσκος και μ' έβαλαν νά τραγουδήσω.

"Ολη τή νύχτα τραγουδοῦσα χωρίς φράγκο. Από τότε κάθε χωριό πούκανε πανηγύρι, προσπαθοῦσε νά κλείσει τόν Κιτσάκη γιατί σήκωνα θύελλες. Γυρίζοντας στήν 'Αθήνα ξαναπήγα στήν έταιρία γιά νέα έγγραφή και τραγούδησα τό Βλαχοθανάση. Τό τραγούδι αύτό τ' ακουγα άπό τούς όργανοπαίχτες και δέν μ' ἄρεζε. Αύτοί είλεγαν «καί μέ τά κυάλια άγνάντευα». Ποιά κυάλια; Πού είχαν τότε κυάλια; Τό πήρα και τό διόρθωσα κάπως. Μετά, ο Βλαχοθανάσης έδρασε σάν δηλαρχηγός στήν περιοχή τῆς "Αρτας και Πρέβεζας. Αύτοί είλεγαν «βγήκα ψηλά στόν "Ολυμπο" κι έγώ τόκανα ψηλά στό Ζάλογγο κτλ.

Μετά ακουσα κάποιον μέσ' τήν έταιρία νά τραγουδάει τούς Κλέφτες Ζήτησα νά παραβγώ μαζί του στήν ίδια έκτέλεση. Μᾶς αφησαν κι ή διαφορά ήταν μεγάλη και μέ τό μέρος μου.

Γυρνώντας άπό φαντάρος, πρώτη μου δουλειά ήταν νά διασκευάσω κάπως πρός τό ήπειρωτικό μοτίβο τούς Κλέφτες και νά τούς βγάλω δίσκο. "Ετσι τά τραγούδια μου ἀρχισαν νάχουν άπήχηση κι έξω άπ' τήν "Ηπειρο. Η μεγάλη μου έπιτυχία ήταν τό Πάμε στό λόγγο γιά ξύλα μώρ' Λένη. Μοῦ ζήτησαν σέ μιά μικροθεατρική παράσταση τῆς 'Ηπειρωτικής' Ομοσπονδίας νά γράψω ένα σχετικό τραγούδι, δηλαδή έκει πού μέ βάση τό έργο τά κορίτσια μάζευαν δῆθεν ξύλα, μούρθε ή έμπνευση μέ τό «πάμε στό λόγγο γιά ξύλα μωρ' Λένη και γιά χλωρό κλαρί .....». Από τότε έβγαλα γύρω στά 600 τραγούδια παλιά και καινούργια. Τά παλιά γιατί δέν ξεχνάω τή ρίζα μου και τά καινούργια γιατί είναι και τό έμποριο στή μέση. "Οταν βλέπει ο άλλος άλο παλιά, δέν άγοράζει. Τό δημοτικό τραγούδι τό δικό μας τό βαριόνταν άλοι κι έλεγαν οτι κλαίμε. Από τότε ομως πού τά τραγούδησα έγώ κι έβγαλα και δέκα δικά μου, ο κόσμος άλλαξε γνώμη. Τώρα, όπου νά πάω στήν 'Ελλάδα, παντού

μέ τραγουδᾶν μ' άγαπη. Αύτή είναι ή προσφορά ή δική μου. Μέ κάλεσαν στήν Κομοτινή και Ξάνθη λέγοντας:

«' Ακούμε Κιτσάκη και δέν ξέρουμε ποιός είναι. "Ελα λοιπόν μιά φορά νά σέ δοῦμε».

Και τί νά σᾶς πῶ. "Οπως σηκώνουν τό Δομάζο και τόν Παπαϊωάνου στά γήπεδα, ετσι κι έμένα. "Άλλο πράμα.

Μετά τήν ανοιξη συνήθως πηγαίνω στά πανηγύρια και γυρνάω τό φθινόπωρο. "Οπου πάω γίνεται πανζουρλισμός. Και νά δεῖς νά χορεύουν τά τραγούδια μου καλύτερα άπ' τά δικά τους. Αύτό έμένα μ' άρεσει γιατί βρίσκομαι κοντά στούς άνθρωπους πού μ' άγαπούνε. "Οπως είναι ο Καζαντζίδης στό λαϊκό, ετσι είναι ο Κιτσάκης στό δημοτικό.

Μή ξεχνᾶς οτι κουμάντο κάνουν οι έταιρίες και θέλει κότσια και προσπάθειες γιά νά σέ προσέξουν. Εταιρίες σάν τήν ΟΝΤΕΟΝ και ΚΟΥΛΟΥΜΠΙΑ πού βγάζουν τά περισσότερα τραγούδια, είναι σκληρά καρύδια. Υπάρχουν κι άλλες μικρότερες, άλλα κι ο καθένας μπορεῖ νά πάει σέ μιά έταιρία νά πληρώσει 30 και 50 χιλιάδες και νά γυρίσει δίσκο. Βάζει και μιά γραβάτα και γίνεται τραγουδιστής. Αμ' ο καλλιτέχνης γεννιέται, δέν γίνεται. Είναι σά νά πούμε άπό τό Θεό δοσμένο. Γι' αύτό σήμερα τόχουν παρεξηγήσει τό θέμα τής καλλιτεχνίας και έχει πέσει σχεδόν τό περισσότερο μέρος τοῦ τραγουδιοῦ μας σέ άνιδεα χέρια. Και βγαίν' ο κάθε τζιομπάνος -γιατί άλοι τζιομπάνοι είμασταν- και κάνει τόν καλλιτέχνη. "Οταν δέν έχεις τά έφόδια τής καλλιτεχνίας, οτιδήποτε κι αν φκιάσεις, τζιομπάνος θά μείνεις. Σκέφτεται ο άλλος, άντι νά φυλάω πρόβατα και νά δουλεύω έργατης, θά βγάλω δυό τραγούδια και θά γίνω κι έγώ Κιτσάκης η Ζάχος. Γι' αύτό και τό τραγούδι πήρε τό στραβό τό δρόμο. Ούτε ή τηλεόραση βοηθάει νά καλυτερέψουν τά πράγματα. Μέ ζήτησε ή Ε.Ρ.Τ. μιά φορά και μοῦ είπαν νά περάσω τυπικά άπό μιά έπιτροπή δοκιμασίας. Δέν είμαστε καλά! Εγώ, ο Κιτσάκης, νά μέ δοκιμάσουν 2-3 παιδαρέλια; Θέλουν τάχα νά κρατήσουν τό καθαρό δημοτικό τραγούδι και δέν ξέρουν ποῦ πάν τά τέσσερα.

Πήγα μιά φορά πού χόρευε ένα μπαλέτο και τραγούδησα. Χαμένα πράγματα σοῦ λέω. "Οταν βλέπεις και βάζουν τόν Νταλάρα και τόν καμαρώνει ο κόσμος σάν κύριο και μένα μέ παρουσιάζει σάν λέτσιο μέ τό σκούφο και τίς φουστανέλες, και λέει χορεύει ο τάδε και τραγουδάει

ό τάδε, είναι σά νά είμαι ό φτωχός συγγενής.

Θέλεις κύριε νά κάνω ένα δικό μου πρόγραμμα; 'Ωραία λοιπόν! Θά βάλω δέκα τραγούδια πού θέλει και άγαπάει ό κόσμος. Θά διαλέξω δυό-τρια παλιά, θά βάλω και τό 'Αγάπη ξημέρωσε φεύγω, ένα τελευταίο μου τραγούδι πού έγινε σουξέ' Θά βάλω και τό «'Η μίνι φούστα μ' έκανε τά μάτια μου νά πάρω άπ' τήν Αθήνα βρέ παιδιά, στήν 'Ηπειρο νά πάω», μεγάλη έπιτυχία νά ποῦμε, και δρίστε τό πρόγραμμα. Αύτά θέλει ό λαός νά άκούσει άπ' τήν τηλεόραση, γιατί αύτά έγιναν μεγάλες έπιτυχίες. Και μετά θά τραβήξω και τό Ντέλθινο και Τσιαμουργιά γιά νά μή ξεφεύγω άπό τίς ρίζες.

Μέ λίγα λόγια, ή τηλεόραση είναι τσιφλίκι όρισμένων. Πηγαίνουν έκει και χαιδεύονται και τραγουδούνε άνθρωποι, πού δέν έχουν άπήχηση στό λαό ούτε μηδέν, γιατί είναι άσχετοι. Τό τραγούδι γιά νά τό άγαπήσει ό λαός, μιά και ζεί μέσα στίς πολυκατοικίες, πρέπει νά τό άκούσει πέντε-δέκα φορές άπό τό ράδιο και τήν τηλεόραση.

"Ετσι είναι φίλε μου τά πράματα. "Οταν έχομε τό έθνος πού βαδίζει καλά, τότε πάμε μέ τή στάμπα και τή ράμπα κτλ., δταν ζμως τό έθνος κινδυνεύει –καταλαβαίνεις τί έννοω– τότε βάζουμε δημοτικά τραγούδια. "Αστα μή τά συζητᾶς, δέν βρίσκεις άκρη.

Έγώ στό κέντρο πού δουλεύω, κοντεύω 17 χρόνια στό ίδιο μαγαζί. Μοῦ έδωσαν μέχρι δυό έκατομύρια και δέν έφυγα, γιατί σάν καλλιτέχνης βρήκα άνταπόκριση άπό τόν καταστημάταρχη. 'Εδω πού τά λέμε, ό άνθρωπος είναι έξαιρετικός, ήθικότατο στοιχεῖο και τό μαγαζί τό κρατάμε στό υψος, και έκει πού πρέπει.

Δυστυχώς άνοιξαν μαγαζιά άνθρωποι άπ' τό δικό μας τό συνάφι και έκει γίνεται, ότι νάναι. Σπάνε μπουκάλια, ούτε τήν οίκογένεια μπορεῖς νά πάς, κινδυνεύεις άπό τά σπασίματα και γενικά δέν ύπάρχει καμιά σειρά κι άρχη. 'Εδω σέ μᾶς, όποιος μπει, θά κάτσει σάν νύφη. Γι αύτό μ' άρέσει αύτό τό μαγαζί.

Οι τραγουδίστριες δέ μ' άρέσουν, άλλα άφού τίς θέλει ό κόσμος, άναγκάζομαι νά βάλω κι έγώ στό μαγαζί. Πάντως έχω καθήσει και χωρίς γυναίκα ένα μήνα και δέν είχα προβλήματα. Αύτό θά πει νίκη και μάλιστα μεγάλη. Μή κυττάς σ' άλλα κέντρα, πού τίς βάζουν μέ τίς γάμπες άπ' έξω γιά νά τραβήξουν τούς άνδρες νά πιούν κανένα ούσκι παραπάνω. 'Εδω δέν έχει ούτε κονσομανσόνια ούτε λιγουριές. "Έχει μόνο Κι-

τσάκη και γι' αύτόν έρχονται. Καταλαβαίνω τόν κόσμο, μέ πονάει ό ξενιτιά. Παντού αισθάνομαι ότι αύτό τόν κόσμο πρέπει νά τόν διαφυλάξω και νά τόν γαλουχήσω, γιατί όπου κι αν πάω τρέχει άπό πίσω μου.

Στό έξωτερικό πού πάω νά δείτε τί γίνεται. Σκοτώνονται ποιός νά μέ πρωτοδεΐ. Ούρές ό κόσμος, άτέλειωτες και νά δείς πώς κλαίνε. 'Ορκίζονται στό ονομά μου. Νά δῶ τόν Κιτσάκη και νά πεθάνω, μοῦ φώναζαν στή Γερμανία. Ξέρεις τί ξεπεσμένα κορμιά πηγαίνουν συνήθως στό έξωτερικό; Δεύτερης διαλογής τραγουδιστές και έκμεταλλεύονται τόν κοσμάκη.

Τά κέντρα πού άκούγονται δημοτικά τραγούδια είναι γύρω στά τριάντα.

"Όλα έδω κοντά, άπό 'Ομόνοια, πλατεία Βαθης μέχρι τίς Τρεῖς Γέφυρες γιά νά μπορεΐ ό κόσμος νάρχεται και νά διαλέγει." Ο, τί τραγούδι ζητήσει, θά τό παιξουμε. Θέλεις ρουμελιώτικο, πελοποννησιακό, θέλεις νησιώτικο, ότι θέλεις. Τραγουδάω ότι μοῦ ζητήσουν γι' αύτό έγινα όλοκληρωμένος καλλιτέχνης. "Οταν ζαλίζομαι μ' άρέσει νά τραγουδάω μόνο παραπονιάρικα τής 'Ηπείρου και τότε, ούτε πού προσέχω τί λεφτά ρίχνει ό πελάτης. Τούς φτωχούς τούς προσέχω πιό πολύ άπό τούς πλούσιους, γιατί αύτοί μέ άγκάλιασαν πρώτοι.

Τραγουδάω χωρίς διακρίσεις παλιά και νέα. Θά τραγουδήσω δυό καινούργια άλλα και δυό παλιά, γιατί αύτά είναι ό βάση και ό κορμός. Τά καινούργια πού βγάζω, προσπαθώ νά είναι στήν ίδια βάση μέ τά παλιά. "Αλλωστε ό κινέζικη και ό ινδική μουσική είναι πρώτα ξαδέρφια μέ τήν ήπειρωτική. "Αλλοι κλέβουν άραπικες μουσικές και τίς παρουσιάζουν γιά δημοτικά τραγούδια. 'Έγώ κράτησα τή ρίζα γι' αύτό έχω άπήχηση στό λαό. Χάλασε τό τραγούδι, μπαστάρδεψε. Μακάρι νά βγοῦν πεντακόσιοι Κιτσάκηδες κι αύτό θάναι εύτυχία γιά μένα. Δυστυχώς οι νεώτεροι συνήθισαν τά συρτοτοιφτετέλια, κάτι γύφτικα και νομίζουν πώς έγιναν τραγουδιστές. "Αν δέν τραγουδήσω τά παλιά, θά φύγουν νησιώτικοι άπό έδω οι νέοι τραγουδιστές πού δουλεύουν στό μαγαζί. Κάθε μέρα τούς λέω τά ίδια. Στά παλιά πέφτουν τά λεφτά. Τά καινούργια είναι τραγούδια τής πείνας. 'Αλλά αύτά τά «μπανταλά» θεωρούν ύποτιμητικό νά τραγουδήσουν τά παλιά. "Έχουν βεντετίσει και σήκωσαν τή μύτη τους ένα χιλιόμετρο. Σημασία έχει πώς ό καλλιτέχνης πρέπει νάναι κι άνθρωπος, γιατί ό καλλιτέχνης άνήκει στό λαό.

Τό παζάρι τῆς Κόνιτσας

Η Κόνιτσα τοῦ «Παζαριοῦ» κι' ὀλόκληρου τοῦ κύκλου τῆς «Νεοελληνικῆς πολιτιστικῆς μαρτυρίας» ἔχει στοιχειοθετηθεῖ μέ πρόθεση ν' ἀνταποκρίνεται περισσότερο σ' ἓνα χῶρο αὐθεντικό, μ' ἔντονη τήν ἀτμόσφαιρα τῆς νεοελληνικῆς κουλτούρας καὶ λιγότερο στή συγκεκριμένη μικρή ἐπαρχιακή μας πόλη, πού δέ στάθηκε παρά σά μιά πρόφαση.

Απόσπασμα ἀπό τό βιβλίο *Παζαριοῦ ἀνατομή*

τοῦ Γιάννη
Λυμπερόπουλου

Στήν ἄκρη τῆς Καινούριας Ἀγορᾶς ἀπλώνονταν κατηφορικά τό λιβάδι τοῦ Παζαρόπουλου. Τεράστιο λιβάδι, ἐπίτηδες ἀφημένο γιά τήν ἐμποροπανήγυρη τῆς Κόνιτσας, πού γίνονταν, αἰῶνες τώρα, κάθε χρόνο στίς ἀρχές τοῦ Ὁκτώβρη.

Αὐτό ἦταν τό Παζαρόπουλο. "Αλλο ἓνα Παζαρόπουλο φαίνεται πώς γίνονταν στό Φυτόκο, σέ χρόνους ἀμνημόνευτους. Τό μεγάλο παζάρι, ὅμως, τά Παζάρια, ὅπως τὰλεγαν, γίνονταν τόν πολύ παλιό καιρό στή Δεπαλίτσα. "Ισως ἀκόμα παλιότερα, τό ἴδιο Μεγάλο Παζάρι νά γίνονταν ἀπέναντι, κάτω ἀπό τή Μελισσόπετρα. Παμπάλαια ίστορία, πού χάνεται μέσ' τήν ἀχλή τῶν ἀπροσδιόριστων, γιά τήν περιοχή, βυζαντινῶν χρόνων.

Τά «Παζάρια» τῆς Δεπαλίτσας ἔσβυσαν γιά πάντα στά 1657, τότε πού οἱ Καραμουρατάτες χτύπησαν τούς Λαλιάτες (ἄγριες κι' οἱ δυό ἀρβανίτικες φάρες πού κατοικοῦσαν γύρω ἀπ' τά Μεσογέφυρα) καὶ δέν ἔμεινε τίποτε ὅρθιο στόν τόπο.

Σάν ἀπόψε καὶ σάν τώρα
κι' ἐνωρίτερα ἀκόμα
ἐπιαστῆκαν οἱ Λαλιάτες
μέ τούς Καραμουρατάτες
κι' ἐδιαγουμανῆσαν τό Παζάρι ...

Πολλές οἰκογένειες τότε, ἀπ' τά γύρω χωριά, τά χωριά τοῦ Μπουραζανιοῦ, ὅπως τά λέγαν, ὅσες εἶχαν μείνει ἀπό παλιότερους κατατρεγμούς τῶν ἴδιων ἀγριανθρώπων, πῆραν τά μάτια τους καὶ φύγαν. "Αλλοι τράβηξαν γιά τή Βλαχιά ἄλλοι γιά τή Βουλγαρία κι' ἄλλοι γιά τή Ρουσία. Πολλοί ἤρθαν κι' ἐγκαταστάθηκαν στήν Πάνω Κόνιτσα, γύρω ἀπ' τήν ἐκκλησία τοῦ "Αη Νικόλα. «Εἰς τήν χώραν τῶν Πουρατζάνος», ὅπως λέει ἡ παλιά ἐνθύμηση.

Ἐνῶ στά Παζάρια τῆς Μολυβδοσκέπαστης «ἔσυνάζετο πλῆθος ἀνθρώπων», ἀπ' ὅλες τίς γωνιές τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς

Αλβανίας και γίνονταν μεγάλες συναλλαγές σε κάθε ειδους έμπορεύματα, στό Παζαρόπουλο της Κόνιτσας οι συναλλαγές περιορίζονταν άποκλειστικά στ' άλογα και στά μάλλινα. Οι Γκέκηδες, μέ τίς ασπρες βράκες και τάσπρα φέσια, φέρναν μέσ' απ' τήν 'Αρβανιτιά ώραϊα και γεροδεμένα άλογα, πού τά έκθεταν στήν άπλα τοῦ λιβαδιοῦ. Κι' οι βλάχοι κατέβαζαν άπ' τά βουνά, ώς περνοῦσαν γιά τά χειμαδιά τους, τίς κατακόκκινες φλοκάτες βελέντζες, τίς καπότες και τάλλα ύφαντά. Τίς οίδε γιατί είχε γίνει αύτός ό διαχωρισμός, άνάμεσα στά δυό Παζάρια; "Ισως γιατί ή Κόνιτσα ήταν τό πέρασμα τῶν Βλάχων στή φθινοπωρινή τους μετακίνηση. "Ισως γιατί ή Κόνιτσα τούς έδινε μεγαλύτερη άσφαλεια. Πάντως, ὥπως και νᾶχη τό πράγμα, ήταν τόσο σημαντική ή άξια πού είχε τό Παζαρόπουλο της Κόνιτσας, γιά όλη τήν περιοχή, άκόμα και στά χρόνια πού πέρασαν οι Σλαύοι άπό τήν "Ηπειρο (άπ' τόν πέμπτο μέχρι και τόν δέκατο αἰώνα μετά Χριστόν) και τόσο καίριο ρόλο έπαιζε στή ζωή τῶν άνθρωπων, ώστε άκόμα κι' ό ίδιος ό οίκισμός έχασε τό παλιό του σηνομα, (έμεινε τώρα στά χείλη τῶν γερόντων κάποιο άχρωμάτιστο, χωρίς έπιφάνεια, χωρίς ίστορία προσδιορισμό, άλλα μ' ἔνα άπέραντο βάθος «Παλιοχώρι» ή «Μπέρκο»), και πῆρε κατά πᾶσα πιθανότητα τόνομα τοῦ Παζαριοῦ. Κόνιτσα (μάλιστα Κόννιτσα, μέ δύο νί) στά παλιά σλαυικά σημαίνει άλογοπάζαρο.

Τό Παζάρι είχε τούς κινδύνους του, τούς κινδύνους άπ' τούς ληστές πού καραδοκοῦσαν παντοῦ, ώς ή ποικιλία τής πραμάτειας τῶν συναλλαγῶν μέ τόν καιρό πλουτίζονταν και ώς έμπαιναν στό πάρε - δόσε τῶν πραματευτάδων τά χρυσικά, τ' άσημικά, τά μετάξια, οί πολύτιμες γοῦνες, τά μπαχαρικά και τό κάντιο, πούταν τά χρόνια κείνα ειδη δυσεύρετα. Γι' αύτό κι' οι Κονιτσιώτες έχτισαν, καταμεσίς στό λιβάδι, ἔνα δεύτερο περιχαρακωμένο Παζάρι, χρησιμοποιούμενο άποκλειστικά κατά τό Παζαρόπουλο και γιά τίς πολύτιμες πραμάτειές του. Πότε χτίστηκε; Ποιός ξέρει ... "Ενας δρόμος πλατύς 3 μέ 4 μέτρα. 'Από δῶ κι' άπό κεī θολωτά πόστα γιά τούς πραματευτάδες. 'Ο δρόμος είχε μῆκος γύρω στά 50 μέτρα και στίς άκρες του δύο βαρειές ξύλινες πόρτες μέ μεγάλα καρφοκέφαλα.

Τό κτίσμα αύτό, κλασσικό στό είδος του, πού σοῦ θύμιζε, έτσι ξεμοναχιασμένο άπ' τόν άλλο οίκισμό, σέ μικρογραφία τά Παζάρια —Κάστρα τῶν μεγάλων εύρωπαικῶν κάμπων, στά χρόνια τοῦ μεσαίωνα, δέν ξέρω πῶς έξαφανίστηκε τήν περίοδο τής τελευταίας κατοχῆς. Πέτρα τήν πέτρα. Και ξερριζώθηκε αύτό τό μνημεῖο. Και δέν έμεινε οὔτε σημάδι. Οὔτε ἔνα σημάδι, άπ' τό ζωντανό παρελθόν του, πάνω στό όποιο χτίστηκε ή μικρή ίστορία αύτῆς τής Πολιτείας.

Στά δυό τοῦτα πλακόστρωτα στενοσόκακα τοῦ Παζαριοῦ, δεξιά ὥπως πᾶμε στή βρύση και τό ρολόϊ τοῦ τζαμιοῦ τής Πάνω

Κόνιτσας, έσφιζε κείνον τόν καιρό τό μελισσολόϊ τῶν ἀνθρώπων. Στό βάθος τῶν μαγαζιῶν ἔβραζαν τά καζάνια. Ἐδῶ γιά τά χαλκώματα. Πιό, κεῖ γιά τό μετάξι. Στίς μόστρες πέταγαν σπίθες τά καμίνια κι' οί τροχοί ...

Κι' ήταν ἐκεῖ λογῆς—λογῆς τ' ἀργαστήρια. Ἡταν παλιά οί γουναράδες, ντόπιοι Κονιτσιῶτες πού ἔκαναν χρυσές δουλειές σ' ὅλα τά Βαλκάνια. Ἔπειτα οί κουγιουμτζῆδες (χρυσικοί κι' ἀσημιτζῆδες) ἀπ' τά Βλαχοχώρια, πού δούλευαν σέ χτυπητό (μέ τό σφυρί πάνω σέ καλούπια, στήν «κουνιά» ὅπως τή λέγαν), σέ χαραχτό (μέ τό καλέμι), σέ συρματερό, σέ σμάλτο, σέ χυτό ... Τέλεια τέχνη, Βυζαντινή. Κι' ἀκόμα πιό παλιά σ' αὐτόν τόν τόπο. Γιά ἐπικαλύμματα τῶν Εὐαγγελίων. Γιά δισκοπότηρα. Γιά εἰκόνες. Γιά σταυρούς. Γιά θυμιατήρια. Γιά δίσκους. Γιά κύπελλα. Γιά πιάτα. Γιά κουτιά. Γιά πόρπες. Γιά φυλαχτά. Γιά περιδέραια. Γιά τεπελίκια. Γιά σκουλαρίκια. Γιά κουτάλια. Γιά ζάρφια ...

Μετά ήταν οι χαλκωματάδες (μπακιρτζῆδες), ποῦφτιαχναν τά καζάνια, τούς τεντζερέδες, τά πιάτα, τά κουδούνια, τά μαγκάλια. Κι' ἐπιτηδεύονταν νά σχεδιάζουν μερακλίδικα πάνω στά σινιά (ὅσα προορίζονταν γιά στρώσιμο τῆς τάβλας), ώραῖα πουλιά, δέντρα και λουλούδια. Κοντά σ' αὐτούς ήταν οί σιδεράδες, (γύφτοι ντόπιοι) ποῦφτιαχναν τά πάντα, ἀπό μικρό καρφί μέχρι νταβανόπροκα. Ἔφτιαναν τούς μεντρεσέδες. Ἔφτιαναν τίς σιδερένιες ἀμπάρες τῶν σπιτιῶν, ἔβαφαν τά ίνιά ἀπό τ' ἀλέτρια, κολλοῦσαν τούς κασμάδες, τά σκερπάνια, τά τσεκούρια.

Δίπλα τους οί μπαγουρτζῆδες κι' οί καλαϊτζῆδες, ξενόφερτοι κι' αύτοί, ἀπό τό Τσαμαντά ... Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτούς κανένας μερακλής βλάχος μπιτσαχτσής, ποῦφτιαχνε μαχαίρια

Τό «παζαρόπουλο»,
10 Οκτωβρίου ΚΟΝΙΤΣΑ· ἀπό τό βιβλίο
ΗΠΕΙΡΟΣ-ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.

καί σουγιάδες ἀπό ξασπρισμένο καί βαμμένο «ἀτσάλι μαχαιριοῦ» καί κάθε λογῆς κέρατα. Προσεχτική δουλειά στ' ἀλήθεια. Στήν ἀρχή πελέκημα τοῦ κέρατου. "Ἐπειτα καψάλλισμα γιά νά μαλακώσῃ. "Ἐπειτα μέ ρέγουλο τό στρίψιμο καί βάλσιμο στή μέγγινα, γιά νά σταθῇ. Μετά δεύτερο πελέκημα, κι' ἀπέ ή ράσπα γιά τό φινίρισμα ...

Στ' ἄλλο στενό, ἡταν οἱ σαμαράδες, οἱ βαγενάδες, οἱ μαραγκοί κι' οἱ ταγιαδόροι (ὅσοι δέν ἔπαιρναν ἀπό κοντά τούς νταϊφάδες). Κι' ἔπειτα ἡταν οἱ καζάζηδες (μεταξουργοί) κι' οἱ ὑφαντές, ποὺφτιαχναν σ' ἀργαλειούς λινά, μεταξωτά, ριγωτά, ὑφάσματα, τσίπες καί βαμβακομέταξα (τό μπιμπιζάρι). Κοντά σ' αὐτούς ἡταν οἱ ραφτάδες, (φραγκοράφτες, ραμάνοι, ἀμπατζῆδες, καποτάδες καί τερζῆδες). Τοῦτοι δούλευαν, στόν πρῶτο ὅροφο, σταυροπόδι, πάνω στά μπάσια κι' ἔρραβαν ἡ κεντοῦσαν φορεσιές ἀντρίκιες ἡ γυναικίες. "Ἐβαζαν γοῦνες στούς γιακάδες, στά πέτα, στό μπροστινό ἄνοιγμα καί στίς φάσες τῶν μανικιῶν. "Ἐρραβαν γαϊτάνια (μεταξωτά, ἀργυρά ἡ καὶ καμιά φορά χρυσά) πάνω στά βελούδινα φορέματα σ' ὥραια διακοσμητικά θέματα, πού σχημάτιζαν μέ χάρτινο πατρόν. Χρησιμοποιοῦσαν βελάρι μάλλινο, ἄσπρο ἡ μαῦρο, βαμμένο μέ καρυδότσουφλα. Κι' ἔφτιαχναν φουστανέλλες, φλοκάτες, σεγκούνια, κάπες, τουζλούκια (κάλτσες), ταλαγάνες, πισλιά, πιρπιριά καί νυχτικές μ' ὥραια κασπόνια κεντητά, μακρυές σά κελεμπίες.

Κι' ὅταν φτάναμε στόν Λάκκο, στήν ἄκρη ἀπ' τά δυό τοῦτα στενοσόκακα, βρίσκαμε τούς ταμπάκηδες, τούς τσαρουχάδες καί τούς κουντουρατζῆδες (παπουτσῆδες). Ἐκεῖ, κρεμασμένους στό γκρεμό, ἀπ' ἀνάγκη γιά νά διώχνουν τά βρώμικα ἀπονέρια τους.

"Οταν ἔρχονταν τό φθινόπωρο, ἄλλαζαν τά ρέματα στό Παζάρι τῆς Κόνιτσας. Οἱ μαστόροι ἔρχονταν τραγουδιστά. "Εμπαιναν στούς καφενέδες καί κέρναγαν γνωστούς κι' ἄγνωστους. Διανυχτέρευαν στά χάνια. Καλοπληρωτάδες, ἀγόραζαν ἀπ' τό Παζάρι λογῆς - λογῆς μπιχλιμπίδια καί ζαχαρωτά. Κι' ἀνηφόριζαν τήν Πλάκα, ἀλαφροί καί καμαρωτοί σάν πέρδικες.

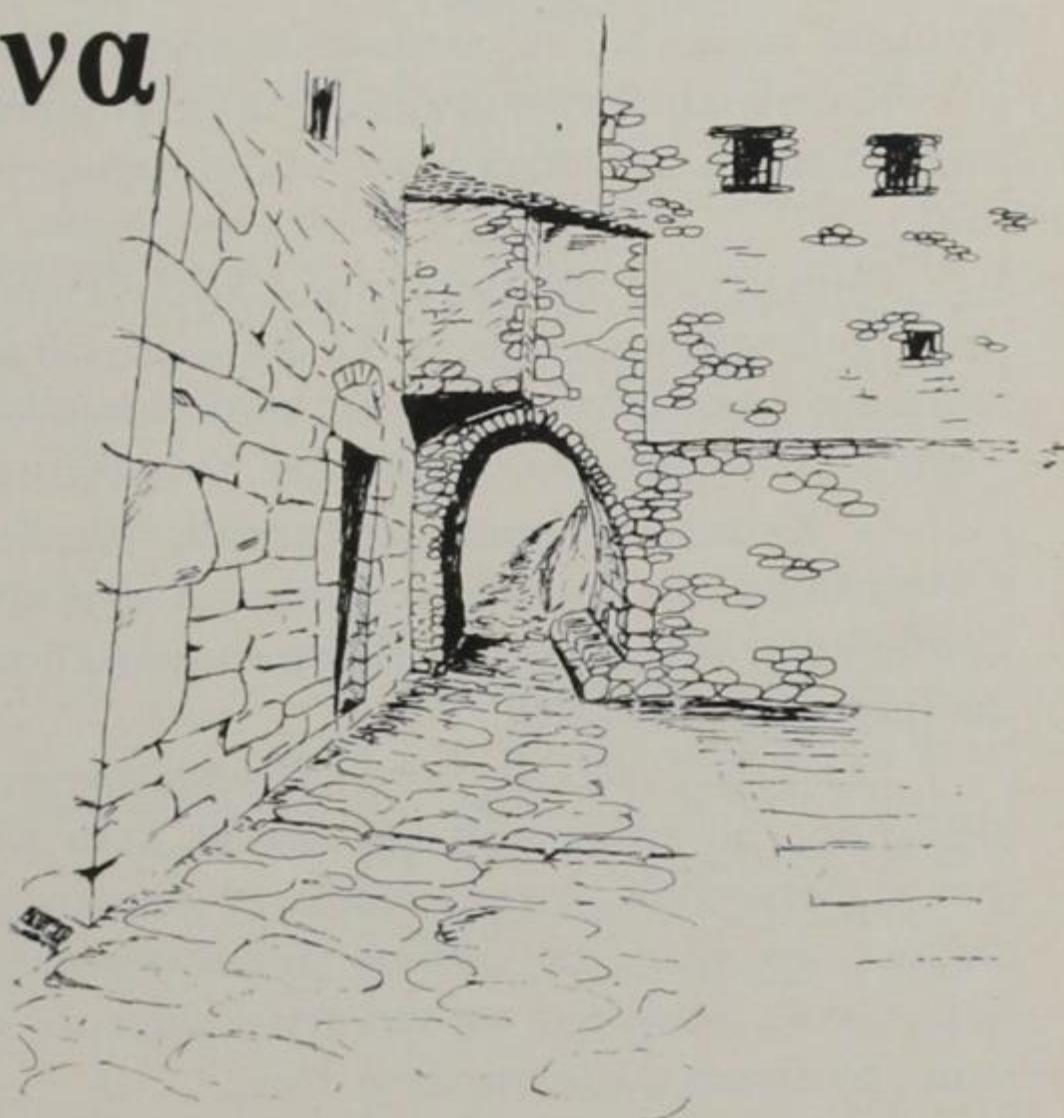
Τίς ἕδιες μέρες οἱ σκηνίτες κατέβαιναν ἀπ' τά βουνά. Περνοῦσαν ἀπ' τήν ἄκρη τῆς Τοπόλτσας, μακρυές ἀτέλειωτες σειρές μέσ' τόν κάμπο, σά λιτανεῖες ἀκαθόριστες κι' ἀδιάκριτες στήν καταχνιά τοῦ 'Οκτώβρη. "Ολα γιαυτούς ἡταν μιά λύπη. Μιάν ἀτέλειωτη λύπη.

"Οσοι είχαν, δυό τρεῖς βδομάδες πρίν, κατεβῆ μεσ' τήν Κόνιτσα γιά νά πάρουν μέρος στό Παζαρόπουλο, μόλις ἀγροικοῦσαν τά κουδουνίσματα τῶν κοπαδιῶν τους, στόν κάμπο καί τά γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν, μάζευαν τήν πραμάτεια τους γρήγορα γρήγορα σάν κυνηγημένοι ἀπό μπόρα, κι' ἔφευγαν βιαστικοί, ροβιολώντας τόν κατήφορο, τῆς Κόνιτσας, μήπως καί δέν προλάβουν τούς δικούς τους, στήν μελαγχολική τούτη πορεία πρός τά χειμαδιά ...

΄Από τά βάσανα τῶν παλιῶν μαστόρων

γράφει ὁ
Αναστάσιος Εύθυμίου
ἀπό τή Βούρμπιανη

“Ενα ἀπό τά πολλά ἀνέκδοτα γύρω ἀπό τή ζωή τῶν παλιῶν μαστόρων πού μολογούσε ὁ ἄφθαστος ἀφηγητής (μακαρίτης τώρα) μπάρμπας μου Βασίλης Λιόλης, πασίγνωστος ἐργολάβος στά Γιάννενα, είναι καὶ τό ἀκόλουθο:

.....
Κάποιος παλιός πρωτομάστορας μέ τό μπουλούκι του, συμφώνησαν μ' ἔναν Τουρκαλβανό μπέη νά τοῦ φτιάσουν τό σαράι του.

‘Ο μπέης ὅμως, σπαγγοραμένος καὶ ἴδιότροπος, δέν ἦθελε νά κάνει συμφωνία πρός τόσα γρόσια τήν πήχη, ὅπως συνηθιζόταν, ἀλλά κουτουράδα. Τοῦ ἔκανε ὁ πρωτομάστορας ἔνα πρόχειρο σχέδιο: πόσους ὀντάδες καὶ πόσα μαντζάτα καὶ κατώγια ἦθελε, καὶ ὑστερα ἀπό πολλά παζαρέματα συμφώνησαν ξεκοπή γιά «τόσες» λίρες, ἀντάμα μέ τό γεμεκλήκι (φαγητό).

“Εβαλαν λοιπόν ἐμπρός, καὶ ὑστερα ἀπό κάμποσο καιρό τό σαράγι ἦταν ἔτοιμο καὶ σκεπασμένο.

— Τώρα μπέη μου, τοῦ λέει ὁ πρωτομάστορας, τό σαράι σου εἰν’ ἔτοιμο, νά μᾶς δώκεις καὶ τά γρόσια νά πᾶμε στό καλό.

— Πώ! ποιό ἔτοιμο ώρέ; τό μαγεργιό καὶ τό κινέφι (ἀποχωρητήριο) δέν τά φιάκεταν, ἀποκρίνεται ὁ μπέης.

— Μά δέν μᾶς εἶπες ὅτι θέλεις νά φιάκωμε κι αὐτά, δέν τάχωμε στή συμφωνία.

— Πώ, τό σπίτι ἀντάμα μέ τό μαγεργιό καὶ μέ τό χαλιέ πααίνουν, πῶς κάνεις ἔτσι ώρέ μάστορα.

Τά παλιά μαγειριά καὶ ἀποχωρητήρια γίνονταν, ὅπως ξέρουμε, ἔξω ἀπό τό σπίτι, στήν αὐλή, ἥ κολλητά σ' αὐτό, σάν παραρτήματά του. Τί νᾶκαναν; Τάφτιασαν κι αὐτά, καὶ ξαναζήτησαν τά γρόσια τους νά φύγουν.

— Πώ δέ σκολάσεταν ἀκόμα, τούς λέει ὁ μπέης· νά φκιάνετε καὶ τή μάντρα.

— Τί λές μπέη μου! τί δουλειά ἔχομ· ἐμεῖς μέ τή μάντρα;

— Πώ σπίτι, χαλιέ, μαγεργιό και μάντρα ἔνα τακίμ (συγκρότημα) είναι. Πώ μή μου κάμνετε νάζια. Νά τό φκιάνετε και γλήγορα.

Καί χτύπησε νευριασμένος τάχα ό αγριος Τουρκαλβανός τό σιλάχι του πού ἦταν καταφορτωμένο μέ κουμποῦρες και χαντζιάρια. Κατόπι ἐστριψε ἐπιδεικτικά τό μουστάκι του.

“Ηθελαν δέν ηθελαν οί ταλαιπωροι Ρωμιοί, στρώθηκαν και τοῦ ἔφτιασαν και τή μάντρα. Ποῦ νᾶβρισκαν δίκιο; Τό δίκιο τόχε ό μπέης στό άρματωμένο του σιλάχι, και τό ἐφάρμοζε ὅπως αὐτός ηθελε μέ τά ὀπλισμένα παλληκάρια πού είχε τριγύρω του. Πρίν καλοσκολάσουν τή μάντρα, τούς θύμησε και τό κοτσιέκι (ἀποθήκη δημητριακῶν).

— Κι αὐτό ἔνα τακίμι είναι, τούς εἶπε. Σαράι μπέικο δίχως κοτσιέκι, ποῦ ἀκούστηκε!

Ξεθεωμένοι και ταλαιπωρημένοι τῷφτιασαν κι αὐτό, χωρίς παρά και τρώγοντας ὅλο φασουλάδα και ξυνόγαλο. Πῆραν μονάχα ὅσα είχαν συμφωνήσει γιά τό σπίτι και ἐφυγαν ἀλλάζοντας συνόρατα.

Υπῆρχαν πολλοί τέτοιοι Τουρκαρβανίτες πού ἐκμεταλλεύονταν και ἐκβιάζανε τούς μαστόρους μέ τή δύναμη τῶν ὄπλων. Στήν Κόνιτσα, ὅπως μοῦ μολογοῦσαν οί παλιοί γέροντες, οί μπέηδες σταματοῦσαν τά μπουλούκια τῶν μαστόρων πού γυρίζανε ἀπό τό ταξίδι τους, και τούς ύποχρέωναν νά δουλέψουν μιά βδομάδα ή δέκα μέρες, μόνο μέ φαγητό, γιά νά τούς φτιάσουν τίς τεράστιες μάντρες πού βλέπουμε και σήμερα ἀκόμη νά περιβάλουν τά ἐρειπωμένα σαράγια τους.

Τά καμώματα τῶν Τουρκαλβανῶν και τά παθήματα τῶν παλιῶν μαστόρων, διεκτραγωδεῖ και τό ἀκόλουθο ἀρβανίτικο τρίστιχο:

Ούσταλάρετ κιέ πουνόνι,
μπούκ ἐ δάλ σά τέ ντόνι.
Παρά βέτσμ μός κέρκόνι.

Δηλαδή

Μαστόροι πού δουλεύετε,
ψωμί και ξυνόγαλο ὥστο θέλετε.
Χρήματα μονάχα μή γυρεύετε.

Σάν ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν μου στήν “Ηπειρο, ἐκφράζω τήν κατάπληξή μου γιά τόν πολιτιστικό πλοῦτο τῆς περιοχῆς, γιά τόν ρυθμό τῆς καταστροφῆς του, ἀλλά και γιά τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ ή “Ηπειρος ἔχει πολλούς λογίους μέ παράδοση, δέν βρέθηκε ἔνας ἄνθρωπος νά ἀφιερώσει τόν ἑαυτό του και νά μᾶς παρουσιάσει ὅλον αὐτό τόν πολύτιμο θησαυρό, πού καταστρέφεται μέρα μέ τή μέρα.

Kίτσος Μακρῆς

Ο δρόμος... ένα σήριαλ...

Γράψαμε στό προηγούμενο **ΑΡΜΟΛΟΙ** μέ τίτλο «Ανοιχτή έπιστολή στόν κ. Νομάρχη» γιά τήν αθλιά κατάσταση τοῦ δρόμου άπό τή διασταύρωση τῆς έθνικῆς όδοῦ πρός τήν Πυρσόγιαννη. Τονίσαμε ίδιαίτερα τήν προχειροδουλειά τοῦ έργολάβου και τήν καταστροφή τοῦ άσφαλτοπητα και δέν είχαμε καθόλου άδικο άφοῦ και σήμερα, με-

τά άπό μερικά μπαλώματα γιά τό θεαθῆναι, ο δρόμος είναι στά κακά του χάλια.

Τό περασμένο καλοκαίρι και πρίν άρχισουν οι έργασίες έπιδιόρθωσης τοῦ δρόμου, ή διεύθυνση τεχνικῶν ύπηρεσιῶν τῆς νομαρχίας Ιωαννίνων μᾶς έστειλε τήν παρακάτω έπιστολή:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Δ/ΝΣΗ ΤΕΧ. ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
Τμήμα Μ+Κ

Πληροφορίες: Δημόσιος
Τηλέφωνο: 21901-352

ΘΕΜΑ: Αποκατάσταση ματριτούς όδού
πρδς Πυρσόγιαννη.-
ΣΛΕΤ/ Τδ δρόρο σας με τέλο "Η Ιστορία
Ένδες δρόμου".-

Σες γνωρίζουμε δτι πρδ ήμερων έχουν δρχίσει οι έργασίες για τήν αποκατάσταση τῶν φθαρέντων τμημάτων τοῦ άσφαλτοπητού στδν δρόμο πρδς Πυρσόγιαννη, προβλέπεται δέ δτι οι έργασίες αυτές θά έχουν τελειώσει μέχρι τδ τέλος τοῦ μηνός Αθγονούτου.-

κοινοποίηση
Νομαρχία Ιωαννίνων
Δ/νση Εσωτερικών
Ιμαραφετο Τύπου καζ Δημός Σχέσεων
Έντασθα

Ο Δ/ντης ΤΥΝΙ

Κ.ΤΕΟΥΜΑΝΗΣ
Πομ/κδς ΔΕ με 308

Διαδικασία ηστας
Διαδικασία ηστας

Εύχαριστήσαμε μέ έπιστολή μας τήν νομαρχία και ειδικότερα τό διευθυντή τεχνικῶν ύπηρεσιῶν κ. Τσουμάνη γιά τήν ένδιαφέρον του, τονίζοντας μεταξύ άλλων, πώς τό **ΑΡΜΟΛΟΙ** δέν έχει σά στόχο τήν άβασανιστή και χωρίς λόγο καταγγελία άλλα τήν καλόπιστη πληροφόρηση και συνεργασία μέσω τοῦ διαλόγου.

Φθινοπωριάτικα (οι βροχές και ή λάσπη φαίνεται διευκολύνουν τά συνεργεία), ο έργολάβος «άποκατέστησε» τίς ζημιές μέ κάτι ψιλοπασαλείμματα στόν καταστραμμένο τάπητα, έτσι γιά τά μάτια τοῦ κόσμου και τῶν έφημερίδων.

Ρεπορτάζ και διαμαρτυρίες είδαν τό φῶς τῆς δημοσιότητας κι αύτό

Μπράβο τους.

Μέ έξοδα τῆς ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ και μέ έθελοντική δουλιά τῶν Πυρσογιαννιτῶν μαστόρων άπό τά Γιάννενα, τοιμεντοστρώθηκε ο δρόμος άπό τήν κεντρική πλατεία τοῦ χωριοῦ ώς τό σπίτι τοῦ Σωτήρη Βλάχου.

Αξίζουν συγχαρητήρια σύλλογος και μαστόροι και ίδιαίτερα οι δεύτεροι, πού μέ τή στάση τους καθιέρωσαν γιά πρώτη φορά στόν τόπο μας τή συλλογική άντιληψη γιά δουλιά. Πρώτα τό κιόσκι στήν έθνική όδο, τώρα ή τοιμεντόστρωση τοῦ δρόμου, αύριο μέ τό καλό τό λαογραφικό μας μουσείο.

Μπράβο τους.

τιμᾶ τίς γιαννιώτικες έφημερίδες. Οί κάτοικοι τῶν χωριών μας -σοι άπομειναν- τό έλαχιστο πού ζητοῦν είναι ένας σωστός δρόμος γιά τίς κυκλοφοριακές τους άνάγκες.

Στήν έποχή μας είναι άδιανότο νά έμπαιζει τίς συνειδήσεις μας ένας άνθρωπος (έννοούμε τόν κ. έργολάβο), ο όποιος μέσα σέ ένα χρόνο πασάλειψε δυό φορές άνευθυνα τό δρόμο τρώγοντας τά λεφτά τοῦ δημοσίου.

Μήπως πρέπει -κοινότητες και μεμονωμένα άτομα- νά καταφύγουν στήν άδιέξοδη και μακάβρια ιστορία τῶν μηνύσεων;

Τελειώνοντας, άναδημοσιεύουμε ένα άπόσπασμα άπό τήν προηγούμενη έπιστολή μας στόν κ. Νομάρχη.

«Ότι γράφουμε είναι έμπειρίες τῶν χωριών μας, πού αισθάνονται καταδικασμένα νά έκφράσουν τό παράπονό τους και ύποχρεωμένα νά άμυνθούν γιά τούς κινδύνους πού δημιουργεῖ ή κατάσταση τοῦ δρόμου.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 1977

Αγαπητά μέλη, σύμφωνα με τό αρθρο 18 τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ενώσεως σᾶς καλέσαμε σήμερα γιά νά λογοδοτήσουμε ἐνώπιόν σας ἐπί τῶν πεπραγμένων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ἔτους 1977.

Θεωροῦμε χρέος ὅπως ἐκ τῆς θέσεως ταύτης σᾶς ἐκφράσωμεν τάς εὐχαριστίας μας γιά τὴν ἐμπιστοσύνην μέ τὴν ὁποίαν μᾶς περιβάλλετε διά τῆς ψήφου σας, ἀναθέτοντας εἰς ἡμᾶς τὴν διοίκησιν τῆς Ενώσεως. Καὶ πρὶν προχωρήσω εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου μετά μεγάλης λύπης σᾶς γνωρίζω, ὅπως καὶ σεῖς γνωρίζετε, ὅτι ὁ σκληρός χάρος ἄρπαξε ἀπό τὴν ἀγκαλιά μας 6 μέλη τῆς Ενώσεως μας ἦτοι 1) ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ Α. ΠΥΡΣΟΝ, 2) ΗΛΙΑΝ ΝΟΥΚΟΝ, 3) ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΚΑΡΣΟΝ, 4) ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΝ ΚΟΥΡΛΟΝ, 5) ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΓΚΑΣΙΟΝ καὶ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΜΑΤΑΡΑΝ.

Καὶ τώρα προχωροῦμεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1977. "Οπως καὶ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἥλθομεν εἰς ἐπικοινωνίαν μέ τοὺς ἀπανταχοῦ διαμένοντας συγχωριανούς μας καὶ μέ τὴν ἀλληλογραφίαν ἐπετύχαμεν νά προσελκύσουμε πολλούς νά μᾶς ἐπισκεψιοῦν κατά τὴν ἐօρτή τῆς Παναγίας τό Δεκαπενταύγουστο ὡς καὶ τῆς ἐκθέ-

σεως φωτογραφίας πού διοργάνωσαν οι νέοι τοῦ χωριοῦ μας. Αἱ συνδρομαὶ ηὔξήθησαν μέ τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ τὴν ἀποστολήν διπλοτύπων εἰς ὅλα τά κέντρα τῶν συγχωριανῶν μας.

Ἐκτελέσθησαν τά κάτωθι ἔργα: 1) ἐπιστρωσις δρόμων διά ταιμέντου, 2) συντήρησις κτιρίων τῆς Ενώσεως, 3) ὕδρευσις τῆς κοινότητος, 4) συντήρησις τοῦ ιατρείου, 5) προικοδοτήσεις καὶ βοηθήματα καὶ 6) ἐλάβαμεν ἄδειαν τοῦ πρωτοδικείου Ιωαννίνων διά ἴδρυσιν Λαογραφικοῦ Μουσείου.

Μέ μεγάλη χαρά σᾶς λέγω ὅτι ὅλα τά μέλη εἶναι πρόθυμα νά ἐνισχύσουν τὴν "Ενωσιν παντοιοτρόπως, εἴτε μέ χρήματα εἴτε μέ προσωπικήν ἔργασιαν.

Γι' αύτό καὶ ἐγώ συνιστῶ ὅπως καὶ εἰς τό μέλλον νά ἔχουν τόν ζῆλον αὐτὸν καὶ νά ὑποστηρίζουν τὴν "Ενωσιν μέ ὅλα τά μέσα καὶ ιδιαιτέρως μέ ἀγάπη καὶ ὅμονοια γιατί ἡ πείρα μοῦ ἔδειξε πώς χωρίς αὐτά τά δύο πράγματα δέν δυνάμεθα νά πράξωμεν κανένα ἔργο.

Προβαίνουμε σήμερον εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ως εὐεργέτιδος τῆς ἀειμνήστου Εύφροσύνης τοῦ Φ. Παπαλαμπρίδη, ἦτις καὶ κατέβαλε εἰς τὴν "Ενωσιν 10.000 δραχμάς.

Καὶ τώρα εἰς τόν ἀπολογισμόν.

ΕΣΟΔΑ

Ένοικια	67.077
Δωρεαί	63.004,40
Δεῖπνον	21.250
Συνδρομαὶ	20.185
Σύνολον	171.516,40
Υπόλοιπον Π. ΧΡ.	106.101,50
Σύνολον	277.617,90

277.617,90
125.621,60

151.996,30
105.131 Λογαριασμός Μουσείου

257.127,30 ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ο Πρόεδρος
Γ. ΔΟΥΚΑΣ

Ο Γραμματεύς
ΔΗΜ. ΦΛΙΝΔΡΗΣ

Ο Ταμίας
ΔΗΜ. ΓΚΟΥΝΤΗΣ

Τά Μέλη
ΒΑΣ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΗΛΙΑΣ ΚΟΥΡΛΟΣ

Τό γλέντι τοῦ συλλόγου

“Οπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος, έγινε ο χορός της ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ στό ξενοδοχείο της Πυρσογιαννης.

Η αιθουσα γέμισε άσφυχτικά άπο χωριανούς, ντόπιους και παροικούντες, και φέτος ιδιαίτερα άπο φίλους των γύρω χωριών.

Οι προσφορές γιά τό σύλλογο (παρ’ ότι τό τηλέφωνο δέ λειτουργούσε) και τά εύχετήρια τηλεγραφήματα ξεπέρασαν κάθε προηγούμενη χρονιά.

Ο πρόεδρος τοῦ συλλόγου Απόστολος Ζγολόμπης μέ τό σεμνό του λόγο συγκίνησε και προβλημάτισε σωστά τούς προσκεκλημένους. Αναφέρθηκε στήν ιστορία και τή δράση τοῦ συλλόγου, στά προβλήματα και τίς άνάγκες του, τονιζόντας μέ ικανοποίηση τήν παρουσία τῶν νέων στήν έκδηλωσεις τής Προοδευτικῆς “Ενωσης.

Είχε τό θάρρος και τήν τόλμη όχι νά ζητήσει, άλλα νά άπαιτήσει άπό όλους τούς χωριανούς, έργαζόμενους και έπιστήμονες, νά βοηθήσουν τό χωριό συμμετέχοντας ούσιαστικά στήν άνάγκες του.

«Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε -τόνισε κρατούμε στά χέρια μας τήν τελευταία εύκαιρια νά σταματήσουμε τήν έρήμωση» αύριο θά είναι άργα, γι’ αύτό πρέπει, άλλοι μας, νά βοηθήσουμε στήν μεγάλη προσπάθεια γιά τήν έπιβίωση τοῦ τόπου».

Μέ τό ίδιο πνεῦμα μίλησαν ο Βασίλης Παπανικολάου, πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου τῶν Πυρσογιαννιτῶν Ιωαννίνων και ο δήμαρχος Κονιτσῆς.

Ο χορός κράτησε μέχρι τά ξημερώματα και κοντά στής 8 τό πρωί προσκεκλημένοι και όργανοπαίχτες έκλεισαν τή γιορτή μέ νουμέτια και τόν υμνο τής ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.

Και τοῦ χρόνου.

Ο Σύνδεσμος Πυρσογιαννιτῶν Ιωαννίνων

Η πυρσογιαννίτικη παροικία στά Γιάννενα ξεπερνάει τίς έκατο οικόγενειες. Αν κανείς μπορεῖ νά κάνει ύποθέσεις γιά τό μέλλον τοῦ τόπου μας, σίγουρα πρέπει νά στηρίξει τίς έλπιδες του στή γιαννιώτικη παροι-

Τόν εύχαριστοῦμε....

Φέτος μᾶς σκέφτηκε ένας χωριανός μας μέ μιά πράξη συμπαράστασης, άσυνήθιστη στόν καιρό μας. Σεμνά και άπρόσκλητα μᾶς έγραψε πώς σκέφτεται νά έκδόσει γιά τίς άνάγκες τοῦ περιοδικοῦ 500 ήμερολόγια τοῦ 1979.

Ο δωρητής μας λέγεται ‘Αλέξανδρος Φλίνδρης κι άπο χρόνια ζει και έργαζεται στό Αμβούργο τής Δ. Γερμανίας. Είναι γεγονός, ότι πρώτη φορά χωριανός μας παίρνει τήν άπόφαση νά βοηθήσει ούσιαστικά τό ΑΡΜΟΛΟΙ.

Τόν εύχαριστοῦμε όλόψυχα και πιό πολύ χαιρόμαστε πού κατανόησε σωστά τό ρόλο τοῦ περιοδικοῦ, άνακουφίζοντας τή δύσκολη οικονομική του κατάσταση.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

κία. Η κοντινή άπόσταση, ή άμεσότερη έπαφή και ή δυνατότητα γιά ζωντανή έπικοινωνία, άποτελούν στοιχεῖα ίκανά γιά τήν εύόδωση τῶν παραπάνω σκέψεων.

Η ίδρυση τοῦ Συνδέσμου Πυρσογιαννιτῶν Ιωαννίνων -έστω και καθυστερημένα- είναι γεγονός πού άνοιγει προοπτικές γιά συλλογική δουλιά και ούσιαστική άναληψη εύθυνῶν στά προβλήματα τής παροικίας. Έργαζόμενοι και έπιστήμονες είναι σέ θέση νά άξιοποιήσουν μέ τή συμμετοχή τους στό γιαννιώτικο σύλλογο δραστηριότητες πιό ούσιαστικές γιά τή ζωή τους.

Οπως μαθαίνουμε, οι Πυρσογιαννίτες τῶν Ιωαννίνων άγκαλιασαν μέ ένθουσιασμό τό συλλογό τους και κινητοποιήθηκαν άπό τίς πρώτες μέρες.

Ο Βασίλης Παπανικολάου, πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου, μιλώντας στό γλέντι τής ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ στό χωριό γιά τούς οκοπούς και τίς δυνατότητες τής γιαννιώτικης παροικίας μᾶς έπεισε -και μέ τό παραπάνω μάλιστα- γιά τό σοβαρό έργο πού άνελαβαν.

Οι Γιαννιώτες ξεκίνησαν μέ μιά λα-

χτάρα νά βοηθήσουν τό χωριό, και μέ τό σύνθημα: νά μή περάσει χρονιά χωρις νά κάνουν ένα έργο στήν Πυρσογιαννη.

Μπράβο τους και μακάρι νά άκολουθήσουν και οι άλλες παροικίες. Τό ΑΡΜΟΛΟΙ εύχεται δικαίωση στής έργασίες τοῦ συνδέσμου Πυρσογιαννιτῶν Ιωαννίνων και δωρίζει 3 φωτογραφίες τοῦ παλαιοῦ χωριοῦ διαστάσεων 40X50 μέ πλαίσιο και τζάμι γιά τά γραφεία του.

Ένα δίκαιο αίτημα

Είναι πολλοί άπό τούς χωριανούς τής παροικίας πού θέλουν νά έπισκεφθούν τό χωριό στής 17 τοῦ Γενάρη γιά νά τιμήσουν τήν ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ και νά χαρούν τό καθιερωμένο βραδινό γλέντι. Δυστυχώς ή γιορτή τοῦ Νεομάρτυρα Γεωργίου, προστάτη τοῦ συλλόγου, είναι κινητή και σπάνια συμπίπτει μέ σαββατοκύριακα πού λιγόπολύ θά διευκόλυνε τούς ξενιτεμένους χωριανούς. Τά τελευταία χρόνια άκούστηκαν παράπονα και προτάθηκαν λύσεις γιά μετάθεση τής ήμερομηνίας στό σαββατοκύριακο τής ίδιας έβδομάδας. Πιστεύουμε πώς τό αίτημα είναι δίκαιο γιατί είναι πολλοί έκεινοι πού δυσκολεύονται νά άφήσουν μεσοβδόμαδα τίς δουλειές τους, άλλοι έχουν ύποχρεώσεις μέ τίς σπουδές τῶν παιδιῶν τους και άρκετοι είναι δημόσιοι και ιδιωτικοί ύπαλληλοι.

Η ήμερομηνία τής γιορτής καθιερώθηκε πρίν άπό 50 χρόνια και φυσικά ίκανοποιούσε άλλους τούς χωριανούς. Πρίν τόν πόλεμο, οι ταξιδεμένοι μαστόροι έπιστρέφανε τό χειμώνα στό χωριό και ή έσωτερική μετανάστευση ήταν φαινόμενο άγνωστο.

Η ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ πρέπει νά μετρήσει σοβαρά τήν κατάσταση και νά μεταθέσει τήν ήμερομηνία τής γιορτής χωρίς συναισθηματισμούς. Ας μή λησμονούμε πώς και οι παροικούντες είναι μέλη τοῦ συλλόγου μέ ίδια δικαιώματα και άγαπη γιά τό χωριό μας.

Τό περιοδικό **Διαβάζω** στή στήλη **Προλεγόμενα εγραψε γιά τό Αρμολόι.**

«Ελλάδα δεν είναι μόνο η Αθήνα». Η φράση που κερδίζει έδαφος στον καθημερινό τύπο της πρωτεύουσας είναι και για μας η πιο κατάλληλη για να επισημάνουμε στους αναγνώστες μας δυο πρωτοποριακές προσπάθειες στο χώρο των περιοδικών έκδόσεων που εκδίδονται με την πρωτοβουλία και τη συμπαράσταση δύο φορέων πολιτιστικής ανάπτυξης της επαρχίας-μας, από τους πιο δραστήριους.

Πρόκειται, από τη μια μεριά, για το «Διάλογο», την τρίμηνη έκδοση της Μορφωτικής Ένωσης Λεχαινών Αχαΐας «Ο Ανδρέας Καρκαβίτσας», ενός συλλόγου που επανειλημμένα έχει απασχολήσει τις στήλες του τύπου για την έντονη προσπάθεια που καταβάλλει να δημιουργήσει μια κάποια διέξοδο στην ασφυκτικά νεκρή πολιτιστική ζωή της περιοχής.

Έχουμε στα χέρια-μας το δεύτερο τεύχος του περιοδικού, που, όπως και το πρώτο, δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από τις καλύτερες έκδόσεις της πρωτεύουσας. Αξίζει να διαβαστεί και να κυκλοφορήσει σ' όλη την Ελλάδα, αφού τα θέματά-του αγγίζουν προβλήματα που αφορούν όλες τις περιοχές του τόπου-μας. Η ποικιλία-του είναι εγγύηση γι' αυτούς που φοβούνται ότι παρόμοιες εκδόσεις δεν ξεφεύγουν συνήθως από τα στενά περιθώρια των «μικροπροβλημάτων ρουτίνας» μιας επαρχιακής πόλης. Συνεργασίες για το δικαιώμα της ελεύθερης λειτουργίας και έκφρασης των σωματείων, για τους αγρότες και τα προβλήματά-τους, για την τοπική αυτοδιοίκηση, για τη σχέση δημοκρατίας και τέχνης στην Ελλάδα, για τη μόλυνση του περιβάλλοντος, για θέατρο και βιβλία και για τόσα άλλα, δίνουν μόνο μια μικρή εικόνα του ποιός είναι ο γενικότερος προβληματισμός του

περιοδικού.

Από την άλλη μεριά έχουμε το **Αρμολόι**, μια τρίμηνη έκδοση με θέματα από το χωριό Πυρσόγιαννη και τα γύρω μαστοροχώρια, που εκδίδεται με τη συμπαράσταση της Προοδευτικής Ένωσης Πυρσόγιαννης.

Τα ξεχασμένα αυτά χωριά της Πίνδου, με τις πλούσιες παραδόσεις και τις ατέλειωτες ιστορικές μνήμες, βρίσκουν εδώ την έκφρασή-τους, μια κι έχουν να παρουσιάσουν μια για όλη την Ελλάδα: από την Πυρσόγιαννη και τα άλλα μαστοροχώρια κατάγονται οι περίφημοι μαστόροι (χτίστες), που η φήμη-τους ξεπέρασε κατά πολύ τα σύνορα της χώρας. Οι άνθρωποι αυτοί, που δημιούργησαν ακόμη και δική-τους γλώσσα (τα κουδαρίτικα), έχουν αφήσει στα χωριά-τους καταπληκτικά δείγματα της τέχνης-τους.

Το **Αρμολόι** λοιπόν έχει αναλάβει το βαρύ φορτίο να κάνει γνωστούς στο ευρύτερο κοινό τους παραδοσιακούς θησαυρούς λαϊκής αρχιτεκτονικής στα χωριά της Πίνδου, να θίξει τα προβλήματα που τα απασχολούν, καθώς και να προλάβει την ολοκλήρωση της εγκατάλειψής-της από την πολιτεία. Όντας σε άμεση και ζωντανή επαφή με το χώρο, θίγει το γενικότερο πρόβλημα της αξιοποίησης των πολιτιστικών δυνατοτήτων κάθε τόπου. Και τα μέχρι τώρα έξι τεύχη του περιοδικού δείχνουν ότι το «Αρμολόι» επιτελεί ένα πραγματικά εθνικό έργο.

Και κάτι ακόμη και τα δυο περιοδικά διακρίνονται για την αρτιότητα της έκδοσής-τους, την άφογη εμφάνιση, τη ζωντάνια και τή μαχητικότητα της γραφής, σε σημείο να σκεπτόμαστε μήπως τα περιοδικά της πρωτεύουσας θα πρέπει να παραδειγματιστούμε από τέτοιες «επαρχιακές» έκδόσεις.

Η έφημερίδα **ΤΑ ΝΕΑ** στήστηλη «Ακούω-βλέπω» έγραψε γιά τό δο τεῦχος μας τά παρακάτω:

ΕΝΑ ΛΑΜΠΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ: "Έχουμε στά χέρια μας τό δο τεῦχος τού περιοδικού **αρμολοί**, τρίμηνης έκδοσης με θέματα από τήν Πυρσόγιαννη (Ηπείρου) και τά γύρω μαστοροχώρια, πού τυπώνεται στή Λάρισα. Μά τί περιοδικό είν' αύτό! «Εύχυμο και καθαρό», τό χαρακτήρισε ό τοū ΕΟΤ κ. Τάκης Λαμπρίας. Συμφωνοῦμε, γιά μία φορά μαζί του, και έπαιξάνουμε τόν επαινο. Σ' αύτό τό τεῦχος κι ένα διαμάντι: ή άφηγηση τεσσάρων μαστόρων τής Πυρσόγιαννης, γιά τό ταξίδι τους στήν Περσία τό Νοέμβρη τού 1935, όπου δούλεψαν σκληρά και.. ... γύρισαν περίπου άπενταροι.

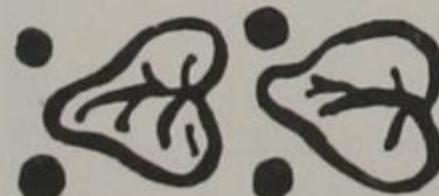
Ακόμα: ένα άφιέρωμα στά πυρσογιαννίτικα τζάκια, με έγχρωμα τά μοτίβα τους - άριστουργήματα λαϊκής τέχνης. Εύγε.

Τό περιοδικό **ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ** στίς 31.8.78 έγραψε γιά τό περιοδικό μας:

Ένα πολύ ένδιαφέρον περιοδικό μού ήρθε στά χέρια. Ένδιαφέρον και πολύ περίεργο. Λέγεται «Αρμολόι» και είναι μιά έκδοση με θέματα από τήν Πυρσόγιαννη (χωριό τής Ηπείρου) και τά γύρω μαστοροχώρια.

Αριστο τό περιεχόμενο, με θέματα πού έχουν σχέση με τή ζωή τών «μαστόρων» στά παραμυθένια χωριά τής Ηπείρου και φωτογραφικό ύλικό από τήν τέχνη τους. Αύτοι είναι πού κάνουν τά περίφημα γλυπτά στίς πόρτες και τά ύπερθυρα τής Ηπείρου, καθώς και τήν «ξυλοδουλιά» στούς οντάδες και τά ταβάνια τών παραδοσιακών αύτών σπιτιών.

Ειναι άξιοι συγχαρητηρίων οι έκδότες τού περιοδικού «αρμολόι» γιά τήν προσπάθειά τους.

Η έφημερίδα **ΤΡΙΚΑΛΙΝΑ ΝΕΑ** μέ τίτλο «Περίσσευμα Καρδιᾶς» έγραψε γιά τό περιοδικό μας. (Τό κείμενο ύπογράφει ο Κώστας Διαβάτης).

-Γιά ένα περιοδικό θά σου πω σήμερα. «ΑΡΜΟΛΟΙ» λέγεται και είναι «τρίμηνη έκδοση με θέματα από τήν Πυρσόγιαννη και τά γύρω μαστοροχώρια». Δέν γνωρίζω αύτούς πού τό βγάζουνε. Τυχαία έμαθα τήν υπαρξη του και ζήτησα νά μοῦτό στείλουνε. Τώρα πού άπλωνταίς γραμμές αύτές, έχω μπροστά μου και χαίρουμαι τό δο φύλλο του.

Δέν είναι ένα συνηθισμένο περιοδικό, σάν και τά τόσα και τόσα πού βγαίνουν και χαραμίζουν τό χαρτί πάνω στό δόποιο τυπώνονται.

Τοῦτο είναι κάτι άλλο! Θαρρεῖς

κι έχει μέσα του φωνή, ήρεμη, γαλήνια, γιομάτη μαγεία και ύπεροχους μουσικούς τόνους.

Φωνή πού ξέρει νά διηγιέται, πού έχει δύναμη, πού ξέρει νά σέ πιάνει από τό χέρι και νά σέ σεργιανάει πάνω στά μακρινά αύτά ήπειρωτικά χωριά, νά σου δημιουργεῖ εύχαριστη διάθεση και νά σου δείχνει με ύπομονή και σοφία και φυσικές τους όμορφιές καθώς και κάθε άνθρωπινο έργο, πού με άφανταστο κέφι και μαστοριά σμιλέψανε οι άγνοι άνθρωποι τού τόπου πού μπορεῖ νά μήν είχανε διπλώματα και περγαμηνές, είχανε όμως

πλούσια καρδιά πού άπό μέσα της άναβλυζε, πεντακάθαρο και όλόδροσο τό νεράκι τής δημιουργίας και τής όμορφιάς.

Κι αύτή τήν όμορφιά, οι άγνοι μαστόροι τῶν χωριών αύτῶν, τήν σκορπούσανε όπλόχωρα, σέ κάθε δρόμο, σέ κάθε γωνιά, σέ κάθε σπίτι, σέ κάθε δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ. Και καθώς ήσαν φτωχός ὁ τόπος και πάμφτωχοι οἱ κάτοικοι του, άναγκάζονταν οἱ φωτισμένοι αύτοι ἀπό τό Θεό μαστόροι, νά ξεβγοῦνε ἔξω ἀπό τόν τόπο τους σ' ἀναζήτηση δουλειᾶς κι ἔτσι ἀφήσανε τά πολύτιμα ἔργα τῶν χεριῶν τοῦ μυαλοῦ και τῆς καρδιᾶς τους, ὅχι μόνο σέ διάφορες ἄκριες τῆς Ἑλλάδας, ἀλλά και στό ἔξωτερικό ἀκόμα.

Γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν λαμπρῶν αύτῶν ἀνθρώπων και θρεμένοι μέ

τό μάνα τοῦ μερακιοῦ τους εἶναι καθώς φαίνεται τόσο αύτοί πού ἀποτελοῦν τήν όμάδα πού βγάζει τό περιοδικό στή Λάρισα δσο και οι συμπατριώτες τους τής «Προοδευτικῆς Ἐνώσεως Πυρσογιαννης», πού τούς προσφέρουνε τή συμπαράστασή τους.

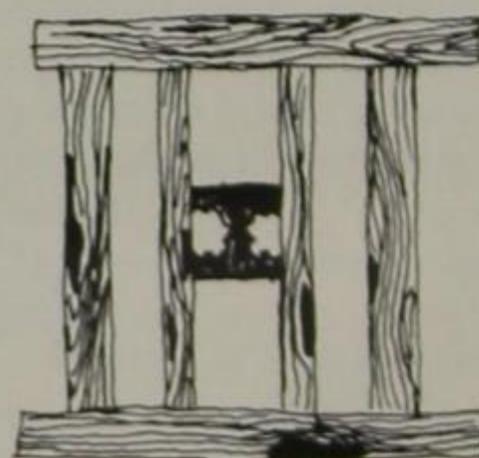
-Εἶπα πιό πάνω σημερινέ μου ἀναγνώστη ὅτι μίλησα γιά τό θαυμάσιο «'Αρμολόϊ», ἐπειδή τό βλέπω σέ συσχετισμό μέ τά όμορφα Τρίκαλα μας και τήν περιοχή τους.

Δέν θά μπορούσαμε και μεῖς ἐδῶ, στά Τρίκαλα μας, νά κάνουμε αύτό πού οι Πυρσογιαννίτες κάνανε; Νομίζω ὅτι ἡ ἀπάντηση εἶναι καταφατική.

Λιγό περίσσευμα όμως καρδιᾶς χρειάζεται και τίποτα ἄλλο. "Ολα τά ἄλλα εἶναι μπορετά.

Τό περιοδικό Ο ΠΟΛΙΤΗΣ στή στήλη «ματιές στά ἔντυπα πού λάβαμε» ἔγραψε:

'Αρμολόι, τρίμηνη ἑκδοση μέ θέματα ἀπό τήν Πυρσογιαννη και τά γύρω μαστοροχώρια, 6, Ιούν. 1978. Μέ κάθε φορά βελτιωμένη ἐμφάνιση, τό «'Αρμολόϊ» δημοσιεύει ἐνδιαφέροντα ντοκουμέντα και ἀρθρα γιά τό λαϊκό πολιτισμό τῆς περιοχῆς.

Αγαπητοί φίλοι,

Πήραμε και τό δο «'Αρμολόϊ» -νά τά κατοστήσετε. Σωστό και νοικοκυρεμένο, ὅπως πάντα, σπάνιες ἀρετές και γιά πλουσιότερα σέ οἰκονομικά μέσα ἔντυπα.

Στ. Παπαδόπουλος - Διευθυντής ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ «Β. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ» ΝΑΥΠΛΙΟ

Αγαπητό 'Αρμολόι
Και πάλι συγχαρητήρια γιά τό περιοδικό σας. Ή ἔργασία πού γίνεται εἶναι γιά τά ἐλληνικά δεδομένα πρωτοφανής και πρωτοπόρος. Είμαι στή διάθεσή σας γιά κάθε συνεργασία σχετικά μέ τήν "Ηπειρο.

Γιάνης Πατέλλης
Οἰκονομολόγος-Μηχανικός
Αθήνα

